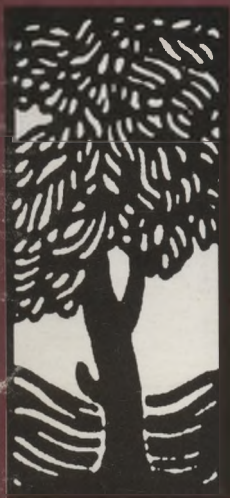

ERDÉLY MAGYARSÁG

V. ÉVFOLYAM
1994. AUGUSZTUS

Erdélyi határok

Papírjogok

Kiszámított
Következet-
lenségek

Szlovák csodák

Magyar sors
Délvidéken

19

Mire ezek a sorok megjelennek lapunkban, már ki-ki ismeri felvételi vizsgája eredményét. Mikor írom, tartanak a főiskolai, egyetemi megmértetések országszerte. Mit virágzik ez a tavasz azoknak, akik a szomszédos országokból jelentkeznek Magyarországon, s magyarként a versenyvizsgákra?

Papolunk hazai hátrányos helyzetűekről; azokat akarják némelyek ölben bevinni az egyetemi padokba, heves filantropok, akik vajmi keveset tesznek kultúránk s kultúránk megmaradásáért.

Itt áll vélem szemben gipszcsizmában a fiatal ember Erdélyből. Csak ő a megmondhatója, mit vállalt azért, hogy még az idén egyetemre mehessen. De nem a törött lába miatt hátrányos a helyzete. Arra nem is panaszkodik. Inkább azt említi, hogy fél órájába telik neki dolgoztatás közben az a matematikai számítás, amit a magyarországiak, az előnyös – a normális – helyzetben élők percek alatt kipötyögtenek a számítógépen.

Nem sírni kell, hanem megküzdeni az élettel! – így mondja Tamási Áron az *Ősvigasztalás* című színművében. Megküzdeni az életben – ezt ugyancsak megtanulta a nyitrai, a szabadkai, a kolozsvári Ábel, aki, lám, beóvatkosodik most az antikváriumba Budapesten, 96 esztendő kalendáriumot csent el, vagy kért el otthonról, azt adná el kevéske forintért. Mert enni kell. Hálni lehet ilyen szép tiszta időben a Margitszigeten is, de a táplálkozás el nem maradhat. És – vizsgázni *necessite est*.

És meg is lehet siratni azt a kalendáriumot, nem látja a fák közt senki azt.

És meg kell szokni, hogy egyszerűen románként neveznek most vagy majd az egyetemen, és hiába hozakodsz elő Bethlen Gáborral meg Bocskaiival, a Rákócziakkal, erdélyi vagy – hát román, Nyitrából jöttél, hát szlo-

vák! És neked kell tisztáznod és vállalt türelemmel, hogy mi köződ a magyar nemzethez.

És tanulni, gürcölni, megemészteni Pécsen, vagy Szegeden, vagy Pesten a könyvtárakat, mindent fölészívni, mint a jó puha itatós papír és járnai haza Nagyszőlősrre a Kárpátok ölére, készülni az Életre és készülni haza. . .

És azt is látom, ahogy kialakulnak az eleve elrontott érdeklátszások, mert nagy idő, s nagy megszokás az a négy, öt esztendő, s van, aki maradni akar.

De az igaz Ábelek, azok mind

Hazavágyó lélekkal

hazavágyónak, föl a Hargitára, föl Szamosfalvára vagy Désre, építkezni otthon abból, amit Magyarországról, az egyetemről hozhat, építkezni otthon, az itteni okulásból. Építeni családot, s országot. Másként nem érdemes. Esküdni, s házasságot kötni azt lehet, megszegni is lehet, ha nincs elég otthoni, jellem-beli a tarisznyában. Hazudni viszont önmagadnak nem tudsz, ezt magad is érted.

Tudja a fiatal, hogy *vele történik* valami az anyaországban. De *érte* is kell történnie valaminek.

Az ember, az egyéniség az megtörténik Isten s a szülők kegyelméből, de annak is napvilágot kell látnia, amit az individuum ad, aminek megtörténtét elősegíti hazájában.

Az sem bűnös, aki marad otthon, az sem, aki nem megyen haza. „*Ne tétélj, hogy meg ne tétess.*”

Bizony, ítéletre, s megítélésre születünk: amennyi jogunk van ehhez a földi világhoz, annyi *kötelességünk* is adatott,

hogy *abban tétéletet mondjunk*. Ám – aranyfedezet nélkül, vállalás és teljesítés nélkül nincs erkölcsi alapunk erre.

Kitárt tenyér lesz, lett immár ez a csepp, gyermektenyérynire zsugorított Magyarország: az ujjak az ösvények, és mintha mindenik hozna valamit a tenyérbe. Mert az maga a nemzet, a medence.

A nemzeti tenyér begyűjtésre táru! évezredek óta. Ahhoz hozzáadnak valamit azok is, akik ma ismeretlen termekben vizsgáznak, hazalátó lélekkel.

Itt gyűrődnek a könyvtárakban, tantermekben néhány esztendő a mai *Apáczaik*, a *Misztótfalusi Kiss Miklóskok*, aztán a kapuban megfagatja otthon a falu: *Mivel tétél meg, fiam?*

Hagyományá vált Erdélyben, hogy minden esztendőben megtartják a Bánságban, a Zsíl völgyébe bányamunkára vagy máshová elszakadt emberek a családjuk találkoztóját. A hagyomány igen szép, s kénytelen, mert a megélhetési kényszerből született. Aki Temesvárra szakadt Böggözből, Gyulakutáról, az már nehezen megy vissza a faluba.

A honvágytól, attól kímélje meg az Isten mindazokat, akiket szeretünk. S végül – csak *ezért* tűnődöm most írásban, nézvén, ahogy küszködik egyik is, másik is, északról, keletről jöve az anyanyelvű egyetemekre, az anyanyelv messzire szakadt bölcsőjétől.

Lesz majd százféle találkozó, tudom. Hozzám hasonlóan álmódzó barátommal azt terveztük, valakivel megvetetjük Budapesten az EMKE termeit, hadd legyen egy hagyományos találkahely azok számára, akik itt végeztek, s valahonnan jönnek egymást látni. Nem, megvette a Chicago cég, s az EMKE neve is eltűnt.

Gazdagabb az, kinek lelkét nem facsarja gúzsba a honvágy.

Nyolcvan éve, 1914. július 28-án gyilkolta meg Gavrilo Princip szerb anarchista Szarajevóban Ferenc Ferdinánd trónörökösét, s ez a merénylet volt a magyar-Trianon közvetlen előzménye.

ERDÉLYI MAGYARSÁG

Független politikai és művelődési szemle.
A határainkon túli magyarok fóruma.
Alapító főszerkesztő: Kóteles Pál
V. évfolyam, 19. szám
1994. augusztus
Megjelenik: negyedévenként

Főszerkesztő: MÁTYÁS B. FERENC
Felelős szerkesztő: JOZSA PÉTER
Olvasószerkesztő: CZEGŐ ZOLTÁN

Szerkesztőség címe:
H-1016 Budapest, Naphegy u. 29. IV. em. 5.
Telefon/Fax: 202-3933

Kiadja a PRIMOR KIADÓ
H-1016 Bp., Naphegy utca 29. IV. em. 3.
Tel.: 156-8465
Felelős kiadó: ATZÉL FERENC ügyv. ig.

HU ISSN 0865-6819

Készült a TERVÁL Lap- és
Könyvkiadó gondozásában

KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG
ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.
AZ ALÁÍRT CIKKEKÉRT A SZERZŐK
VISELIK A FELELŐSSÉGET.
A SZERKESZTŐSÉG FENNTARTJA AZ
ÍRÁSOK SZELLEMEÁT ÉS TARTALMÁT
NEM ÉRINTŐ RÖVIDÍTÉSEK JOGÁT.

Terjeszti a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt. és a
regionális részvénytársaságok.
Előfizethető bármely hírlapkézbesítő
postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a
Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál
(HELÍR), 1900 Budapest XIII., Lehel utca 10/A.,
valamint postautalványon, és közvetlenül az
Alapítvány és a szerkesztőség címén.
Forintszámlánk: MHB 222-21489
Előfizetési díj egy évre: 312 Ft

Külföldiek számára előfizethető:
pénzesutalványon Az Erdélyi Magyarágért
Alapítvány címén: H-1016 Budapest,
Naphegy utca 29. IV/3. vagy a képviseleteken.
Devizaszámlánk: Magyar Hitel Bank Budapest
218-1602-351 és 218-1607-351

Előfizetési díj:
20 USA dollár légipostaköltséggel együtt.
Külföldi képviselőink címjegyzékét a 64. oldalon
közöljük.

**KÖVETKEZŐ SZÁMUNK
1994. OKTÓBER
MÁSODIK FELÉBEN
JELENIK MEG**

TARTALOM

– Czegő Zoltán: Hazavágyó lélekkel

VALÓSÁG – MÉRLEG

- Pomogáts Béla: Magyar szolidaritás 2
- Kötő József: A negyedik út 3
- Gál Mária: Papírjogok 5
- Sfk János: Csak Mária Maradt 10
- Fodor Sándor: A pártállamtól az államegyházig 11
- Stoffán György: Jogtiprások százada 13
- Beke György: Kiszámított következetlenségek 14

SZÉPMÍVESSÉG

- Kárpát kebelében 18
- Fodor Géza: Verhovinai szél 18
- Kovács Vilmos: Verecke 18
- Vári Fábán László: Illyés Gyula fejfája előtt 18
- Dupka György: Reflexiók a munkácsi vár fokán 19
- Balla D. Károly: Tövises közt 19

VISSZAPILLANTÓ

- Czire Dénes: A román nép bölcsője? 20
- Molnár P. József: Erdélyi határok 23
- Katona Szabó István: Nehéz idők 27
- Huszár Sándor: Napló 30
- Cúth János: Szlovák csodák 35
- Botlik József: Magyar sors a Délvidéken 38
- Dr. Merényi László: Hadüzenet a portásfülkében 43

FÓRUM

- Zágoni Jenő: Szentkatolnai Bálint Gábor emlékezete .. 45
- Döbrentei Kornél: Alultáplált nagykorúság 47
- Dr. Rétvári László: Hol is élünk? 49
- Drággfy Kamilla: Megszállás Magyarországon 52
- Lázár László: Egy erdőntúli Kajafás megtérése 54
- Czire Dénes: A nemzeti lét védelmezői 56
- Balogh Károly: „Behunyt szemű” sikolyok? 58

FIGYELŐ

- Európa kapujában 60
- Eltévedt mezsgyékövek 60

ERDÉLY TÖRTÉNETI KRONOLÓGIÁJA 61

HÍREK – POSTABONTÁS 63

- A Nemzeti Tájékoztatási Alapítvány felhívása 64

– Közép-Európa földrajzi vázlata (térkép)

E lapszámunkat Cs. Kovács László
képzőművész munkái illusztrálják.

Magyar szolidaritás

Egy nemzet életének és így a nemzeti élet kereteit kezében tartó politikának is vannak – kell lenniök állandó tényzőknek. Meg kell felelni olyan követelményeknek, amelyeket nem a napi politika, nem az éppen érvényesülő hatalmi szerkezet állít, hanem maga a történelem, amely kérlelhetlenül tudunkra adja a maga akaratát, és ezt az akaratot egyszerűen nem lehet, következtéppen nem szabad alárendelni a pártpolitikai küzdelmeknek, annak, hogy ki szerzi meg vagy ki veszíti el a hatalmat.

Ilyen kérlelhetetlen és megkerülhetetlen történelmi tényező az, hogy a magyarság 1918 után elveszítette azt az állami keretet, amely korábban a nemzet túlnyomóan nagy részét összefogta és védelmezte. Azóta a magyar nép a Kárpát-medencében több: most, a közép-európai térség geopolitikai átrendeződése után éppenséggel nyolc államban él. Ezek között van saját nemzeti állama, de vannak olyan államok is, amelyek egyértelmű politikai stratégiával törekszenek a magyarság visszaszorítására, és etnikailag egységes nemzeti államok létrehozására. A Kárpát-medence nagyjából tizennégymillió magyarja közül három és fél – négy millió él a nyelvi-etnikai kontinens töredező peremvidékén vagy éppen nyelvi-etnikai elszigeteltségben, és föléljük az identitásvesztés veszélyének árnyéka borul.

Legyen Magyarországon bármilyen kormány, érvényesüljön bármilyen gazdasági és társadalompolitikai stratégia, ezeket a peremvidékre vagy szigethelyzetbe került magyar közösségeket védelmezni és támogatni kell. Vagyis a nemzeti szolidaritás morálját, amelyet különben nem pusztán az elmúlt négy esztendő kormányzati ciklus alapozott meg, továbbra is fenn kell tartani, sőt ésszerűbbé és hatékonyabbá kell tenni.

A kisebbségi magyarságnak továbbra is érzékelnie kell, hogy a magyar állam felelősséget vállal sorsának alakulásáért, és sohasem térhet vissza az a lényegében közömbös mentalitás és elhárító magatartás, amely a „kádárista korszak” évtizedeiben érvényesült. A szomszédos országok magyarsága, ugyanis saját erejéből egyszerűen képtelen létrehozni vagy megerősíteni azokat az intézményeket, amelyeket a kívánatos önkormányzati rendszer (a kisebbségi autonómia) kiépítése megkövetel. A kisebbségi magyarság olyan sokat veszített és olyannyira erőtlené vált az elmúlt négy-öt évtizedben, hogy vagy magyarországi támogatásra vagy pusztán vegetálásra van ítélve: ez utóbbi esetben pedig tömegesen fogja elhagyni szülőföldjét (ami már csak az anyaország gazdasági helyzete és erősen korlátozott befogadóképessége miatt sem kívánatos), vagy ugyancsak tömeges méretekben választja majd az asszimilációt (amely valóságos nemzeti tragédiával ér fel, több százezres nagyságrendben csökkentve a közép-európai magyar népállományt).

A kisebbségi magyarság joggal várja el a magyar állam, a magyar társadalom és a teljes magyar politikai vezető réteg szolidaritását. Más

szolidaritásra ugyanis nem számíthat. A többségi nemzetek demokratikus erői még nincsenek azon a magaslaton, hogy felismernék a kisebbségi önrendelkezés történelmi lehetőségeit éppen az általuk is támogatott államszerkezet konszolidálásában és a közép-európai integráció előmozdításában. Az európai közvélemény és intézményrendszer pedig még nem vette igazán tudomásul azt, hogy a közép-európai régió valóságos stabilitásának egyik legfontosabb feltételét éppen a kisebbségi önrendelkezés megnyugtató jogi és politikai megalapozása képezi.

Így a magyar kisebbségek egyetlen támasza és erőforrása az egyetemes magyar szolidaritás, amelynek természetesen megvannak a maga gyakorlati kül- és művelődéspolitikai következményei. Így a kisebbségi magyarság politikai törekvéseinek: önkormányzatának nemzetközi támogatásában, intézményeinek anyagi segítségével, vagy abban, hogy a szomszédos kormányokkal megkötendő szerződéseket alá kell rendelni a kisebbségi magyarság létérdekeinek. Mindenekelőtt bizonyítani kell, hogy a nemzeti szolidaritás intézményrendszere erős marad, működni fog. Ezt a követelményt kell érvényesítenie a mindenkor magyar politikának.

POMOGÁTS BÉLA

A negyedik út

Szárszó „harmadik utas” félévszázados üzenetének lényege: sorsfordító idők jártakor mindenkoron meg kell találunk nemzeti utunkat. Akkor a fasizmus vagy kommunizmus lehetőségei között kellett nemzetmentő programként az új, a harmadik utat jelentő országépítő ideológiát kidolgozni. A nemzeti tragédiáink közé tartozó történelmi kényszer nem engedte, hogy a látnoki erővel megáldott Németh László kőtáblákba véshető próféciái cselekvési tizparancsolattá válhassanak.

Fél évszázad után a nemzet ismét a csongori hármassút kereszteződéséhez juthatott és választhat. Nem véletlenül használom a *ható* igealakzatot. Mohács után, az ország három részre szakadása óta, először nem kényszerít senki, hogy a *Fejedelem*, a *Kalmár* vagy a *Tudós* útját kövessük, nem kényszerülünk a vagy/vagy igájába. Megalkothatjuk a magunk negyedik útját, amely az is/is boldogító alternatívája alapján *beépítheti a magyar útba* a fejedelmek, a kalmárok, a tudósok tapasztalatait, hogy elkerülhessük a történelmi csapdahelyzeteket. Miért vérezzen nemzettestünk a csapdák fogaitól, ha ebbe nem kötelező beszélni?

A Fejedelmek útján a példatár *Nérótól Bethlen Gáborig* terjed. Az államreazon ebben a helyzetben azt sugallja, hogy a Fejedelem útja: *az önrendelkező nemzet megteremtésének útja*. Csak az a közösség gyümölcsözteszetheti értékteremtő képességét, – s ebből hál’istennek a magyarnak kijutott –, amely helyzetétől determinált saját útját járja. Az *eszmé megvalósításának eszköztárában ott kell lennie a fejedelmi hatalom jelképeinek, a jogoknak és a kardnak: s mindet használni kell, ha utunkat torlaszoló barikádokat kell rombolnunk*. Ebben az eszmekörben egységesnek kell lennie a nemzetnek. S ha kisebbségben élünk is (számomra ez a fogalom nem a másodrendű állampolgár státuszát jelenti, hanem fennen hirdeti, hogy a nemzettömbbel szemben vagyok kisebbségben, hisz határon túlra kényszerültem, s bennem az együvé tartozás tudatát erősíti), *az önrendelkezés eszméje szent és sérthetetlen*. Kívívására készek vagyunk a Fejedelem útját a damaszkuszival felcserélni. A nagy dilemma ezután kezdődik: önrendelkezés = korlátozott önrendelkezés (vagyis az államhatá-

rok keretén belül valósítjuk meg önkormányzatunkat), illetve föderatív vagy netán független területnek nyilvánítjuk szülőföldünket?

Borzalmas történelmi felelősség ennek megválaszolása, melyet ennek a nemzedéknek vállalnia kell.

Tordai származású lévén még hiszek a tolerancia kétirányúságában, hogy létezik felénk irányuló máságtűrés is, és *az önkormányzatban megtestesülő autonómia formákat érzem gyakorlati megoldásnak, de a múltó idő egyre inkább megrendíti bennem ezt a meggyőződést*. Ha ez a hit összeomlik, az erőszakos vagy lassított kisebbségi halál víziója is felsejlik a láthatáron. A walesi bárdok sorsát nem vállalhatjuk, az *önkéntes máglyahalál* nem hozhatja el a megváltást. Ha bekövetkezik ez a helyzet, nem lehet az önrendelkezés megvalósításának módozatairól vitatkozni: az egyakarátúak mártíromságot is vállaló elszántságával kell az önrendelkezést szavatoló átfogó rendezést kivívni. És ez bonyolíthatja az országhatárokon belül élő magyarság helyzetét is. Az európai stabilitás tényezőjévé válás szándéka nyomán hagyjon fel a kisebbségvédelemmel, elkerülendő a környező országokkal való konfliktusokat – mint ezt sokan sugallják? Vagy válják külpolitikája sarkkövévé a 15 millió magyarban gondolkodás?

Ez jelenti a Fejedelem útján olykor *szüükséges erély kinyilatkoztatását*. S ez nem új kis-antantot ered-

ményez, hanem, meggyőződése, a mai demokratizálódó Európában az önrendelkezés eszméjének általános érvényesülését fogja szavatolni.

A Kalmár útja = a gazdasági alternatívák végiggondolása. Egy dolgot világosan kell látnunk: minden nemzeti folytonosság letéteményese a középosztály. Ő vállalkozik, ő tartja el a kultúrát, ő termel. Természeteszerű, hogy az a gazdaságselemlét, amely csak a „lent és fent”-et ismeri, nem gazdag nemzetet, hanem gazdag réteget termel ki, az önrendelkezés eszméjét veszélyezteti. A privatizációban (a mezőgazdaságban és az iparban egyaránt) a középréteg megkapaszkodását és számbéli gyarapodását kell ösztönöznünk. Nem latifundiumokat, hanem farmergazdaságokat, nem monopóliumokat, hanem hatékony vállalkozói réteget kell létrehozni. Persze, a Kalmár útja sem sivatagban vezet. Piacra szükség van. S megint a nagy történelmi sorsdilemmákba ütközünk: a pánszláv vagy a pángermán veszély nyel el bennünket? Létezik közép-európai kisépi önvédelmi összefogás? A történelmi okítás pesszimizmusra indít. Számunkra ezek a lehetőségek zsákutcák, ki próbáltuk, nem működőképesek. Az önrendelkező nemzet fogalma körvonalaz ismét megoldási lehetőséget: a feltétlen kiszolgálás helyett szabjuk meg a magunk árát. Ne minket adjanak el, hanem tisztességes vásárokat kell kötnünk. Ez ősi

Kalmár-filozófia, de mint minden ősi fogantatás, igazságmagvakat tartalmaz.

S következik a Tudós útja. A műveltség és kultúra útja. Látszólag egyszerű a dolgunk: vízválasztót kell képeznünk az érték és ocsú között. Dehát a mi tájainkon elválaszthatatlan a kultúra és a politika. Példa rá éppen az elmúlt évi szárszói tanácskozás. S hol megjelenik a politika, ott felüti fejét a manipuláció. Tehát az érték és ocsú vízválasztója: a minőség jegyében alkotott szellemi teljesítmény, amely a nemzeti önrendelkezést szolgálja. Óvjuk azonban magunkat a nemzeti eszményekbe öltöztetett közepszertől. Ne engedjük eluralkodni a nemzeti gondolat köpenyébe bújt sáfárokat. Csakhogy érték és piaci kelendőség nem egymást fedő fogalmak. Az önszerveződő civil társadalom kultúrát működtető struktúráin túl az önrendelkező államnak ki kell alakítania azt a védőhálót, amely a művelődés minden ágában biztosítja az értéktermelő, alkotó munka hatékonyságát. (Kisebbségi helyzetben az önkormányzattal megbízott struktúrák tölthetik be ezt a szerepkört, leosztva az arányos részesedés elve alapján az illető népcsoportnak járó, az állami költségvetésből elkülönített összeget.)

Íme mit jelent a történelmi csapdahelyzetek elkerülésének feladata: ne kövessük a totalitarista társadalmak agyontámogatását, mely pártossá és irányítottá tette a kultúrát, szolgálattevőből szolgálóvá változtatta a művelődést; megszüntette a hatalom és alkotó partneri viszonyát, lehetetlenné téve, hogy a szellemi védjegy biztosíthassa a társadalom nyitottságát és a hatalom ellenőrizhetőségét. Ugyanakkor óvakodjunk attól is, hogy uralkodóvá téve a piacgazdaság kegyetlen tör-

vényeit, mindent elsőprő fogyasztói, „kulináris” kultúrát termeljünk. Márpedig a sekélyes műveltség egy nemzet közérzetét és gondolkodását sekélyesítheti el. Ezért fontos a saját út: az Apáczaik szellemében fogant művelt nemzet megteremtése, (amely génjeiben örökíti a tudományt forradalmasító magyar felfedezők egész sorának megszületését), a sajátost és európai magaslatokat ötvöző Bartókok, Kodályok, Tamásik alkotó zsenije folytonosságát biztosító kulturális táptalaj ki-munkálása.

Világos tehát, hogy nekünk nem a harmadik utat, hanem a negyediket kell választanunk: az össznemzeti értéktermelő képesség kibontakoztatása révén, a történelmi tanulságok nyomán kitaposott saját utat kell követnünk az alternatívák dzsungelében. Nem mondunk ellent ezzel a Szent István óta hangoztatott szemléletnek – hogy nem szabad elszigetelődnünk, nyugati minták szerint kell országot építenünk –, egyszerűen arról van szó: az egyetemes szellem „csontvelőjét” kiszívva (ismét Németh Lászlót parafrázálva) próbálunk polihisztorokká, azaz mindentudókká válni. Csakhogy, ehhez szóhoz kell juttatnunk mindenkit, aki értékteremtő. Szörnyű tragédiákhoz vezethet, ha kirekesztődit játszva, pártállás szerint marginalizálunk alkotó személyiségeket. A tavaly augusztusi szárszói tanácskozáson elhangzottaknak erre kellene rádöbbenie a nemzetet határon innen és túl! Meg kell alkotnunk azt a nemzeti értékrendet, amelynek minimuma világosan megmutatja, hol végződik a pártcsatározás és hol kezdődik a nemzeti önfeladás.

Szakemberek dolga, hogy az alapelveket átfordítsák „napi parancsá” a maguk munkaterületére vonatkoztatva. Nem véletlenül használtam a munka fogalmát. Mert az önrendelkezés feltétele az etikai hitelességet biztosító tisztességes munka.

Ez Szárszó üzenete. S ha nem fogadjuk meg üzenetét, nem a negyedik, hanem a nulladik útra jutunk. A nulla pedig magyarul semmit jelent.

KÖTŐ JÓZSEF
Kolozsvár

Papírjogok

Papíron maradtak a nemzetközi dokumentumok kisebbségvédelmi előírásai

Interjú dr. Várhegyi Istvánnal, a Saarlandes-i Európa Intézet tanárával

– Várhegyi István neve Kolozsváron az 1956-os Bolyai perrel fonódik egybe. Németországi munkájáról nagyon keveset tudunk. Van valamilyen kapcsolat az Erdélyben és a Saarbrückenben végzett tudományos tevékenysége között?

– 1982-ben politikai okokból hagytam el Erdélyt. Azóta a saarlandes-i egyetemen dolgozom, a politikatudományok tanszékén, az *Európa Intézet* tanáráként. Ezt azért hangsúlyozom, mert számomra nagyon fontos az intézetnél kifejtett tevékenységem, hiszen ha közvetve is, Romániában maradt küzdőtársaim munkáját támogatom.

– Mi az Európa Intézet feladata, tevékenységében milyen súllyal bír Közép-Kelet-Európa problematikája?

– Az intézet feladata posztuniverzitáris képzést adni az *Európai Unió* tagállamaiból ösztöndíjasként beiratkozott hallgatók számára. Munkája nem kizárólagos jellegű, nemcsak a tényleges tagállamok, hanem a potenciális tagállamok részére is megadta a lehetőséget, hogy fiatalokat, főképp jogászokat küldjenek tanulni. A maga nemében egyedülálló intézet ez Németországban. Azt jelenti, hogy ha például Mallorcán, ahol több mint 80000 német él, egy spanyol jogász olyan ügyvédi irodába kerül, ahol német állampolgárok problémáit rendezik, akkor elküldik az Európa Intézetbe, ott két szemeszteren át az európai jogot, ügyintézkést, pénzügyi rendszert, az EU-problematikáját közvetlenül megismerheti. Tanulmányai befejeztével egy európai bizonyítványt kap. Ha el akarja mélyíteni tudását az európai ügyekben, akkor még két szemesztert tanul, és magiszteri címmel vagy visszatér hazájába, vagy lehetősége van az EU brüsszeli székhelyén munkát vállalni, ahol több mint 23000 tisztviselő dolgozik. Hol kötődik az intézetnél kifejtett tevékenységem itthoni, egykori sorstársaim küzdelméhez? Minden hallgatónak kötelessége két dolgot megírnia: a közép-kelet-európai országok politikai rendszeréről, és a romániai kisebbségi kérdés-

ről. Eddig 476-an mutattak be ilyen dolgozatot, ami gyakorlatilag azt jelenti, hogy a tokiói *Pacific Bank* tanácsosától az osztrák pénzügyminisztérium költségvetési osztályának főnökéig, mindazok, akik nálam tanultak, tisztán látnak a közép-európai, romániai kisebbségi ügyekben. Tehát közel 500 vezető pozícióban lévő jogász tájékozódott a mi életbevágóan fontos ügyeiről. Úgy érzem, hogy ezek az emberek bárhol dolgoznak is, akkor, amikor Románia tényleges integrálódásáról lesz szó, mindenik a maga helyén, adott lehetőségei keretein belül fog tárgyyszerű véleményt nyilvánítani.

– Mi a közös nevező ezekben a véleményekben?

– Az, hogy az európai kisebbségi kérdés, ezen belül a romániai is, lényeges alkati eleme az európai biztonsági politikának. Ebben az összefüggésben kell értékelnünk a jelenlegi helyzetet, az ebből fakadó konfliktusok megoldási lehetőségeit, annak égető szükségszerűségét. Ez nemcsak elvont tudománypolitikai megállapítás, hanem a NATO stratégiai tervében megfogalmazott három lényeges kérdés egyike is.

– Melyek a NATO által megfogalmazott lényeges kérdések?

– A NATO stratégiai tervében három lényeges kérdés szerepel, amelyek megoldása a közeljövőben égetően szükséges. Mindenekelőtt a Szovjetunió szétesése után megmaradt, a FÁK keretén belüli hatalmas atompotenciál ellenőrzése. A politikai instabilitás következtében ezekben az országokban bármikor egy rendkívüli válság állhat elő. Ha felelőtlen politikai tényezők kezébe kerülnek ezek a fegyverek, a világbéke szempontjából tragikus helyzet alakulhat ki. Ezért szerepel első stratégiai célkitűzésként az atomfegyverek felszámolása, korlátozása, nemzetközi ellenőrzés alá helyezése a volt Szovjetunió területén. Második pont a közép-keleti helyzet rendezése, és harmadik, de nem harmadrendű, a közép-kelet-európai kisebbségi kérdés. Ugyanis a jugoszláv válság, s azon belül a boszniai tragédia megmutatta, hogy a kisebbségi kérdés rendezése nem regionális, nem helyi probléma, hanem az európai béke és biztonság egyik lényeges kérdése. Mindazok, akik e sokáig másodrendűként kezelt gondokról ma nyilatkoznak, egyetértenek abban, hogy amíg ezek meg nem oldódnak, addig nem szavatolható Európa békéje és biztonsága.

– Közös nevező a megoldásra vonatkozó elképzelésekben is van? Valamilyen szinten találkoznak a különböző országokat, ideológiákat, különböző ér-

dekeket képviselő vélemények? A nyugat-európaiak szerint van tényleges megoldás?

– Formális megoldást jelentenének a nemzetközi dokumentumokba foglalt elvárások tiszteletben tartása, a követelmények gyakorlatba ültetése. De sajnos ezek a dokumentumok papíron maradtak. A *Helsinki Egyezmény* vagy a *Párizsi Charta* az emberi jogokról egyelőre egy adott lehetőség, de nem konkrét valóság. Alapvető követelmény lenne az, amit a Romániai Magyar Demokrata Szövetség is minden nemzetközi fórumon hangoztat, vagyis a kollektív jogok megadása, a kisebbségek jogi alanyként való kezelése. Sajnos ebben a kérdésben sem az EU, sem más nemzetközi fórumok nem találtak elfogadható megoldást. Minden szerv, minden dokumentum csak egyéni jogokról beszél. Kollektív jogokat maga az EU sem akar szavatolni. Néhány napja az intézetünkbe látogatott a német külügyminisztérium egyik szakembere, aki az EU mellett működő *Hágai Egységes Emberjogi Bizottság* felállításáról tartott előadást. Előadás után, mivel közben egyáltalán nem esett szó róla, megkérdeztem, hogy állunk a kollektív jogokkal. A válasz rövid volt: *Kollektív jogokról nem beszélhetünk.*

– Miért idegenkedik Nyugat-Európa a kisebbségek önálló alanyiségének elismerésétől?

– A német valóság talaján maradva, a kisebbségek kollektív jogainak elismerése a német kormány részére történelme folyamán eddig ismeretlen helyzetet állítana fel. Vagyis azt jelentené, hogy a németországi cigányok, az ott dolgozó olaszok, a több mint kétmillió török közösség kisebbségként jogosítható. A keleti országokban létezik a *szorb* kisebbség, a nyugatban a dán, ezek megfelelő jogi kedvezményekben részesültek és részesülnek, megkülönböztető figyelemmel gondoskodik jogaikról a kormány. De ezek csak szimbolikus gesztusok Európa felé. Mindkét kisebbség számbelileg elenyésző, kevesebben vannak mint Kolozsvár magyar lakossága, nem jelenthetnek olyan problémát mint a törökajkú lakosság kollektív jogainak elismerése. A *Balladur terv* elfogadottabb. Lényege az, hogy kétoldalú államközi megállapodások keretében kell rendezni a kisebbségi kérdést. Például a német és orosz kormány az Oroszország területén élő kétmilliónyi német jogainak szavatolását szerződésben biztosítja, ezzel járul hozzá az európai biztonság megszilárdításához. Amennyiben a román–magyar kormány kétoldalú megállapodás keretében rögzítené a romániai magyar kisebbség jogait, a kisebbségi kérdés rendezését, az a két szomszédos ország kapcsolatainak szilárd alapokra való

helyezését jelentené, s lényegesen hozzájárulna az európai béke és biztonság szavatolásához. Természetesen az ilyen kétoldalú megegyezéseket valamelyik európai fórumon kell aláírni.

– Minden tartózkodás ellenére, szemléletváltás érezhető a kisebbségi probléma nemzetközi értékelésében. Végre megfogalmazódott, hogy a kisebbségi kérdés nem kezelhető belügyként. Előrelépést jelent, hogy nemzetközi fórumokon is szóba kerül a kollektív jogok elismerésének esetleges szükségességére. Minek köszönhető mindez? És mi a tényleges akadály: a nyugati társadalmak hagyományos liberalizmusának egyénközpontú szemlélete, vagy hogy nincs hagyománya a történelmi kisebbségekben?

– A történelmi kisebbségek problémája Nyugat-Európában is létezik. A spanyolországi *baszkok* esetében nem autonómiáról, hanem önállóságra való törekvéstről van szó. Ezért a spanyol kormány tartózkodik minden olyan nemzetközi egyezménytől, amelyben a kisebbségi jog szavatolása nemcsak az önrendelkezést, hanem ennek alapján az elkülönülést, az önálló államalakulat létrehozásának jogát is jelentené.

A kisebbségi kérdés, ha nem is virulens, de lappangó formájában állandóan jelen van Angliában, Spanyolországban, Franciaországban és Belgiumban. A belga példa mutatja, hogy a kisebbségi kérdés, amely ott nyelvi és kulturális autonómia formájában jutott kifejezésre, végül is egy szövetségi állam létrehozásához vezetett. A flamand, vallon és német közösség államalkotó tényezőként egy közös belga szövetségi államban egyesült, minden szövetségi elem megtartotta a maga nyelvi, kulturális autonómiáját, és a szövetségi rendszerben közigazgatási, pénzügyi önállóságot is nyert. De a belga modell nem jelenti azt, hogy mások is elfogadják és nemzetközi megoldási lehetőségként ajánlják fel Európa országai számára. A kérdésnek van egy másik vetülete is. Valóban, a liberális gondolkodás központi kategóriája az egyén, s az egyéni jogok szavatolásában látja a kisebbségi kérdés megoldásának lehetőségét. De épp a liberális szellem hivatkozik a *nemzetre*, mint történelmileg meghaladott kategóriára, amely az integrációra törekedő Európában inkább akadályt jelent, mintsem előnyt. Ezek az érett nyugat-európai nemzetek a 17–19. században már átéltek egy olyan korszakot, amikor a nemzet, a nemzeti tudat, kultúra és nyelv túlhajszolásából fakadó nacionalizmusok szükséges fejlődési állapotot jelentettek. De a történelmi fejlődés diakrón jellegéből adódóan Közép-Kelet-Európában ez a szakasz kimaradt.

Ezt a helyzetet súlyosbította a szovjet imperializmus, a kis népekre rákényszerített imperialista, de ugyanakkor oroszosító politika, amely megszakította a nemzet természetes fejlődését. A nemzeti érzés, nemzeti függetlenség, a nemzet mint olyan, gyarmati sorba taszítása azonban paradoxon volt. Akkor, amikor az afrikai, ázsiai gyarmatok sorban nyerték el függetlenségüket, léptek be az ENSZ-be, a kelet-közép-európai országok gyarmati sorba kerültek. Anglia visszavonta az indiai kormányzót, de Moszkva kormányzóit, a térségbeli báb-kormányok biztosították a szovjet gyarmati rendszer fennmaradását. A Szovjetunió felbomlása következtében ezek az elfojtott nemzeti energiák hihetetlen erővel törtek felszínre, a meg nem tett út elmaradhatatlan, vagyis egy szükségszerű fejlődési szakasz anakronisztikus befutásaként. Nyugat-Európa az integráció irányába halad, ahol a nemzeti állam fokozatosan beolvad egy szövetségi államba vagy államszövetségbe. Ezzel ellentétben Kelet-Európa a nemzeti államok reneszánszát éli. Sejtostódásszerűen, amely lehet kóros is, akár az emberi szervezetben a rák, jönnek létre új államalakulatok, nemzetállamok születnek. Kóros állapotokról beszéltem. Amikor Bosznia kivált a jugoszláv unióból, önálló egység volt. Ma három, „szerb, bosnyák, horvát” köztársaság. Megindult egy bomlási-kialakulási folyamat, amely még tart, és amely történelmi, politikai morális kategóriákban beszélve, megterheli magát a nemzetiségi kérdést. Így sajnálatos módon destruktív jelenségekkel társul.

– Nyugat-európai integrációról, közép-kelet-európai dezintegrációról beszélünk, mint két ellentétes folyamatról. De a fogalmak egymásnak ténylegesen ellentmondó jelentését megkerülve, pusztán a történelmi fejlődés diakrón jellegét tartva szem előtt, úgy érzem, hogy Közép-Kelet-Európa is ugyanabba az irányba tart. A nyugati országok nemzetállamokként szövetkeznek, Kelet-Európának pedig először ki kell alakítania saját nemzeti államait, meg kell keresnie önmagát, mert hetvenegynéhány évvel ezelőtt ráerőszakoltak egy mesterséges képződményt, a nemzetállamoknak nevezett utódállamok Közép-Kelet-Európáját. A takargatott, elhallgatott feszültségek felszínre kerültek, mikor régióink önmagát, európai helyzetét kezdte keresni, de úgy tűnik, a nagyok érdekeinek nem megfelelő időpontban.

– Igen, az *Európai Unió*nak valóban nem áll érdekében Közép-Kelet-Európa felaprózódása. A jugoszláv válság jó példa a felvetett problémák tisztázására. A jugoszláv válság Párizs és London lelkiismeretét terheli. Az első

világháborút követő versailles-i béke és a Párizs környéki békeszerződések hozták létre ezeket az utódállamokat. Az egykori győztesek olyan megoldást dobtak a történelem serpenyőjébe, amely nem bizonyult időtállóknak. Maga a jugoszláv válság sem más, mint egy hamis *békevízió*nak a fájdalmas, vér és szenvedés kíséretében történt *revíziója*. Ezek a fogalmak kompromittáltak, de a tény valós. Noha a második világháború idején a horvátok kifejezésre juttatták önállósodási igényeiket, a háború után mégis mind a horvátok, mind a szlovénok, bosnyákok hajlandóak voltak az egységes Jugoszláviában maradni, mert ez egységes piacot jelentett. A szerb nacionalizmus azonban nem ismerte fel ezt a készséget, s így a kényszerházasság életképtelenné vált. Például Szlovénia lakossága a szövetségi állam összlakosságának 4–5 százalékát tette ki, de a nemzeti jövedelem 32 százalékát termelték. A költségvetés elosztásánál a belgrádi kormány csupán a lakosság részarányát vette figyelembe, s a nemzeti jövedelem 32 százalékát biztosító szlovének csak 4 százalékot kaptak. Ez a méltánytalan elosztás lett a jugoszláv konfliktus politika mögött meghúzódó gazdasági meghatározója. Az érem másik oldala az, hogy az EU tartózkodott a kivált köztársaságok elismerésétől. Miért? Mert nem állt érdekében Horvátország és Szlovénia függetlenségének elismerése. A nyugati tőkés szemszögből értékelve a történeteket, így fogalmaznék: Egy autó rakományt az EU tagállamai közötti egyezmény alapján Görögországba kell küldenem. Görögország az EU tagállama, de közénk beékelődik a Jugoszláv föderatív köztársaság, amelynek nyugati határán hamar le lehet bonyolítani egy vámvizsgálatot, és egyetlen vámilletékkel szabad az út Athénig. Ha ugyanezen a területen öt köztársaság jön létre, öt önálló vámterülettel, akkor *az én rakományom öt vámilletékkel, ötszörös időbefektetéssel jut el rendeltetési helyére*. Erről ugyan nem illik Nyugaton sem beszélni, de mindenki tudja, hogy minden önállósulási törekvés plusz költséget jelent az EU áruinak eladásakor. Ezért volt olyan fontos Jugoszlávia integrációja.

A nemzet érdekét nem politikai, hanem gazdasági kategóriákban gondolkodva foggal-körömmel védelmezi minden nyugati kormány. Mindenhol, *ahol politikai vitákra kerül sor, tulajdonképpen gazdasági érdekszféra húzódik meg*. A nemzeti államok kapcsán feltett kérdésre tehát azt válaszolnám, hogy igenis Nyugaton is mindmáig létezik a nemzeti állam, mint olyan, de már teljesen más áttételekben, a gazdasági érdekszféra kötelékében. Nem szabad egy pillanatra sem figyelmen kívül hagyunk azt, hogy amikor a *masztrichti szerződés* alapján a közös pénznem bevezeté-

séről van szó, akkor a német polgár nem azt mondja, hogy én német vagyok és német nemzeti öntudatomat sérti egy államok fölötti európai kormány, európai parlament, hanem azt kérdezi, hogy én most egy márkáért három frankot kapok, de mi lesz az én erős márkámmal, ha egységes európai pénznem lesz? A dánok nemet mondása a maastrichti szerződés kapcsán *a dán félelmet fejezi ki*, de nem a germán szuperhatalmi törekvésekkel szemben, hanem a *kis Dánia gazdasági érdekeinek érvényrejuttatása kapcsán*, egy olyan európai gazdasági rendszerben, ahol a szabadverseny és az erőviszonyok szabják meg a kicsik és a nagyok közötti kapcsolatokat és lehetőségeket. *Közép-Kelet-Európa valóban nem ugorhatja át a nemzeti állam kialakulásának, elsődleges fejlődésének szükségszerű szakaszát*, és sajnos ez a fejlődésbeli diakronia szüli az érdekek állandó ütközését.

– Tehát a nagyhatalmi gazdasági érdek egy minél egységesebb Közép-Kelet-Európát kívánna meg. De 1919–20-ban a monarchia egységes piacát ők darabolták fel. Akkor nem a gazdasági érdek volt az elsődleges, vagy a korabeli gazdasági-politikai összefüggésekben ez másképpen jelentkezett? Netalán, valóban nem Párizsban bontották fel a monarchiát, hanem ahogyan mindmáig a hivatalos verzió hangzik, életképtelen volt, szétrobbantották a belső nemzetiségi ellentétek, az elmaradt félfudális, viszonyok?

– A monarchia életképes volt. Párizsban bontották fel, azért, hogy soha a germán összefogás ne veszélyeztesse a nagyhatalmi politikát, az amúgy is felbomlóban lévő angol és francia gyarmati rendszert. Utólag tisztán látszik, hogy egyetlen cél volt Párizsban: *a jelentkező gazdasági, politikai vetélytárs, Németország felemelkedésének megfékezése, szövetségeseinek megsemmisítése*. Nyilvánvaló, hogy az akkori érdek is gazdasági meghatározottságú. Az íróasztalon létrehozott Közép-Kelet-Európa határainak megrajzolásakor nem vették figyelembe, hogyan folynak a folyók, hol lennének a

természetes határok. Keresztbe vágta minden normális vérkeringést, életképes gazdasági tájegységeket. Semmiféle ráció nem volt azon kívül, hogy a monarchia felszámolásával elriasztó példát statuálni, a germán nagyhatalmi törekvésekkel szemben egy új konstellációt állítani: az új nemzetállamok, egy *cordone sanitaire* segítségével *sakban tartani a germán hatalmi törekvéseket*. Tehát ahhoz, hogy a német-osztrák-magyar szövetség soha többé politikai, s ezáltal meghatározó gazdasági szerephez ne juthasson, a monarchiát törték darabokra.

– Kossuth és Jászi Oszkár különböző időszakban jelentkező, a dunamenti kis népek összefogását, konföderációját sürgető elképzelései is a változó idők változó nagyhatalmi politikájának lett az áldozata, vagy eleve elképzelhetetlen egy dunamenti közösség?

– Kossuth és Jászi elképzelései talán az egyetlen (igaz, még ki nem próbált) járható út a dunamenti kis népek számára, de a korabeli hatalmi erőviszonyok között nem volt időszerű. Ma lenne az.

A 19. századi magyar szabadságharc nem illeszkedik be az angol, francia politikai elképzelésekbe. Az angol hatalmi politika itt, a Duna mentén ütközött az orosz cári törekvésekkel. Az angol koncepció szerint a cári Oroszországgal szemben az egyetlen életképes és ütőképes hatalom a Habsburg birodalom volt. Minden olyan történés, amely ennek a nagyhatalomnak a pozícióit veszélyeztette, egyben az európai erőegyensúlyt fenyegette. Ezért kellett a magyar szabadságharcnak és Kossuth eszméjének elbuknia.

Ezzel ellentétben a 20. század elején a Jászi Oszkár konföderációs elméletét épp a megváltozott helyzet ítélte halálra. Akkor már senkinek nem állt érdekében Anglia és Oroszország között egy *dunamenti konföderáció*, egy közép-kelet-európai államalakulat. Kossuth idejében nem kellett független Magyarország, Jászi idejében annál inkább igen, annál kisebb Magyarország és Ausztria, nagyobb, erősebb utódállamokkal körülvéve. Az eszme szép, valójában véve nem is utópisztikus, de mindig szerencsétlen időpontban került felszínre.

– Említette, hogy ma lenne időszerű ez a konföderáció, egy egységes Közép-Kelet-Európa. A visegrádi csoportban, noha nincs ennek még konkrét formája, de nyilvánvalóan jelentkezik a régió valamilyen módon történő összefogásának-egyesítésének óhaja, az együvé tartozás, a közép-európaiság hangsúlyozása. Ön szerint van esélye egy elsődleges közép-kelet-európai társulásnak? A visegrádiak megvalósíthatnák

a magyar liberális hagyományokban gyökerező „álmot”? Egyáltalán, van még értelme a közép-európai identitás fenntartásának?

– Nyugat-Európa számára, gazdasági megfontolásból, üdvösebb volna egy közép-kelet-európai egységes piac, valamilyen államközösség vagy piaci közösség létrehozása. A régió számára is az lett volna az előnyösebb, ha a rubel egykori piacán létrejön egy korona, pengő vagy valami máson alapuló államközösség. A szocialista világrendben kialakult gazdasági, kereskedelmi hagyományokat, saját érdekében fenn kellett volna tartania. Példaként mondom, hogy teljesen irreális az a törekvés, hogy a magyar paprikát nem az ukrán, román stb., hanem a német, francia piacon akarják eladni. Minden ország külön-külön fogalmazta meg integrálódási kérényét, figyelmen kívül hagyva azt, hogy most lehetne, és mindenki számára hasznos lenne közösen fellépni. De a visegrádi csoport együttműködése informális, kölcsönös tájékoztatásra, véleménycserére korlátozódik. Nem lépte át ezt a keretet semmilyen közös tevékenység. Még Bill Clinton látogatása kapcsán sem sikerült megteremtteni a konszenzust. Havel egyedül akart az amerikai elnökkel találkozni. Nincs a nemzetközi jog, nemzetközi politika által szankcionálható, érvényesíthető keret, amelyben a visegrádi csoport, mint önálló államközi alakulat szerepelhetne.

Közép-európai hangulat létezik. A bécsi, budapesti, prágai kávéházak hangulata azonos, ott a költők mindig megértették egymást. Kétségtelen, hogy a monarchia kialakított egy szellemi Közép-Európát, a kávéházak, szalonok, kultúra és irodalmi divat azonosságát, amely mindmáig elevenen él. De ezen túlmenően politikai-gazdasági közösség soha nem létezett, mint ahogy a visegrádi csoportnak sem tagja a régió minden országa.

A monarchia egykori piacán, hagyományain, a KGST kiépítette gazdasági, kereskedelmi keretek között létrejöhetett volna a közép-kelet-európai közösség. Ma azonban, úgy tűnik, erről már lekéstünk.

GÁL MÁRIA
Kolozsvár

Csak Mária maradt. . .

(Beszélgetés Heinrich Ferenc esperessel)

– Tisztelendő úr, hogyan áll jelenleg az új, nagybányai templom építése?

– Az új templom – sajnos – lassan készül. Eljutottunk a befedési munkákhoz és igyekszünk, hogy az alagsorban levő kis kápolnát karácsonyra üzembehelyezzük.

– Kitől kaptak támogatást a templomépítésre?

– Eddig kilencvenkilenc százalékban a német Caritas a finanszírozó, viszont a továbbiakban, amikor a pocolásra és a szerelésekre kerül a sor, kérni fogjuk a híveink támogatását is, hiszen ez a templom a miénk lesz.

– Igaz, hogy az új templom már magyar-román nyelvű templomként fog működni?

– Az a templom, amelyet a katolikus egyház épít, az mindenhol és mindenkor a katolikus hívek részére épül. Tehát, ha azok a hívek magyarok, akkor azoknak a temploma, viszont ha más nemzetiségűek, akkor a templom azoknak a híveknek a temploma is lesz.

– Az a hír is járja, hogy olasz apácák jöttek hozzánk.

– A templom mellett épül egy szeretetház is szegénykonyhával, orvosi rendelővel és öregek otthonával. Az épület alapkövét letettük, de hogy a munka haladjon, hoztam Olaszországból a Jézus Szíve Alapítvány három tagját, akik most ta-

nulják az állam nyelvét és nincsen kizárva, hogy többen is jönnek segíteni a munkában.

– Kétségtelen, hogy a moldovai csángók elrománosítása éppen így kezdődött, hogy olasz papokat neveztek ki közzájuk, akik hamar megtanultak románul, de nem tanultak magyarul, aminek az eredménye, hogy ma már az egész csángóvidéken csak román nyelven folyik a mise. Ezért elgondolkodtató, hogy ezek az apácák hajlandók lesznek-e magyarul is megtanulni, mert hát híveik zöme a magyarok közül kerül ki.

– A Vatikán olyan papokat küldött a csángókhoz, akik éppen kéznél voltak. A Vatikánnak mindegy, hogy mi történik Moldvában. Számára a hit védelme a fontos. A nyelvre a híveknek kell vigyázniok.

– Ezért vannak aggályaink ezen apácák idejövételének a kapcsán. Pedig úgy értesültem, hogy tőlünk is több fiatal vállalta az apácaságot.

– Én valóban öt fiatalot küldtem apácájelöltnek. Amikor ők visszajönnek, akkor átveszik az olaszok feladatait és az olaszok máshová mennek. . . De nem tudom megérteni, hogy annyit foglalkoznak a csángók dolgaival és legalább öt százalékból nem vetik fel a szatmári svábok szenvedéseit, akik szintén csángósorson mentek át. Ma csak a hitleristák bűneit emlegetik, pedig a kommunizmus rémtettei sokszorosan meghaladják a faszizmusét.

– Ha Ön nézi a magyar adást, akkor az utóbbi időben sokat láthatott a kommunisták gazságairól.

– Nincs mit nézmem. Magyarországot elveszett, mert nem tudott magyar maradni. A magyar nép egy összeszipkázott nép, amely több nemzet tagjaiból tevődik össze, akik nem lettek magyarokká. Aki Verec-

kénél jött be, az megmaradt magyarnak, aki pedig átvedlett, az csak veszélyes lehet. Így van az a Vatrával is. Ceontea és Funar nem voltak magyarok, de románok sem. Véleményem szerint, mindenkit meg kell hagyni a saját nyelvében. Egy katolikus papnak soha nem szabad megkérdeznie a híveitől, hogy milyen nemzetiségűek. Azt pedig, hogy egy templomban milyen nyelven folyik a mise, azt a püspök dönti el.

– Sajnos, amíg két ember lesz a földön, addig véleménykülönbség is lesz. Ezért kell úgy dolgoznunk, hogy ezt a vitát építő jellegűvé tegyünk. Köszönöm a beszélgetést.

*

Negyven esztendő alatt a hívek nyíltan és titokban álltak egyházuk mellé, mert abban látták megmaradásuk esélyét. Erre gondolt István királyunk is, amikor koronáját és népét a Szent Szűz kegyeibe ajánlotta. Talán előre látta, hogy az egyház nem lesz méltó védelmezője népének. A katolikus egyház most kezdi visszanyerni méltó helyét a társadalomban. De ez az egyház sok esetben támogatója a román nacionalista törekvéseknek és hajlandóságot mutat a magyarság asszimilálódását elősegíteni. Szatmárban ehhez egy németesítési irányzat is párosul, ugyancsak a katolikus egyház égisze alatt. Sok templomot a német Caritas pénzével újjítottak fel és most láthatjuk, hogy ennek mi az ára. Pedig Sheffler János vértanú püspök idejében egész Szatmárban a latin miséken mindenütt magyarul hirdették az igét. Ma pedig ez az egyház nem hajlandó magáévá tenni a nyelvért küzdő, etnikumát, fennmaradását célzó nemzet fájdalmait?

SÍK JÁNOS

A pártállamtól az államegyházig

A Román Görögkeleti (ortodox) Egyház püspökséget és teológiát kíván létesíteni Csíkszeredában. Ott, ahol hatvan kilométeres körzetben jó, ha húszszer görögkeleti vallású román ember él – az utóbbi évtizedekben betelepítettekkel együtt. Ott, abban a városban, ahol még csak hagyományra sem hivatkozhat, hiszen görögkeleti paróikia is csak jóval az első világháború után létesült Csíkszeredában, az odahelyezett tisztviselők és katonatisztek, valamint családjaik részére.

A püspökségről már jó ideje szál-lingózó hírt előbb kacsának véltem. Aztán kiderült, hogy nem az! Ott tartunk, hogy már az építendő püspöki palota és papnevelő intézet helyét is kijelölték Hargita megye központjában.

A törekvés, hogy görögkeleti templomokat építsenek Székelyföldön nem új. A két világháború között is épült ilyen templom ott, ahol akár 3–4 hívő is akadt, színmagyar falvakban – például Csíkszentkirályon, ahol a csendőrmesteren, a jegyzőn és családjaikon kívül aligha volt görögkeleti vallású hívő. Aztán – lett. A falopáson rajtakapott székelyre súlyos büntetés várt (noha a nép erkölcsi szemléletében ez nem számított bűnnek, mert „az erdőt senki se kapálta”) – de meg is úszhatta büntetlenül, ha szépen átiratkozott ortodox hitre. Így vált Csíkszentkirályon (és másutt is) „románé” néhány székely család. Kevés, mert nem minden illegális erdőlésen rajtakapott ember váltotta meg szabadságát-büntetlenségét ilyen áron. A háború utánra azonban egy se maradt meg közülük új hitén.

A kommunista diktatúra már más eszközökkel – főképpen betelepítéssel – románosított. Az egyház szolgálataira – ilyen értelemben – nem tartott igényt, ha igénybe is vette annak a görögkeleti egyháznak a

szolgálatait, amelynek egyik-másik papja bátran szembeszegült ugyan az istentagadó ideológia kolportálójával, de magának az egyháznak a vezetősége igen simulékonyan bizonyult a hatóságok elvárásai iránt. Ezért, a többi egyházhoz, a román görögkatolikus, valamint a római katolikus és protestáns egyházakhoz képest, kevés papját börtönözték be, kevesen haltak közülük mártírhálált. A mindenkori kormányzat iránti engedékenység dolgában a román görögkeleti egyház valójában egyik, mindenkori hagyományát folytatta. Amint tehát a hatalom nem várta el tőle, hogy részt vegyen románosítási akcióiban ötven éven át, kimaradt ezekből. A '89 decemberi változások után azonban – ismét „államegyház”-zá vált, részben kimondottan –, de tény szerint mindenképpen: az új, a magát demokratikusnak valló román állam pedig szívesen elfogadja szolgálatait, a diktatúráénál szelídebb, de egy pillanattig fel nem adott románosítási politikája megvalósításában. Így ismét felmelegedett a két világháború közötti módszer. Mint akkor a görögkeleti templomok építése, most a csíkszeredai püspökség létesítése is egyfajta honfoglalás. Burkolt – természetesen. Valamennyi emberjogi dokumentumban védett, vallásszabadsággal indokolt lépés. Nyíltan ugyanis senki sem vallja be, hogy a román görögkeleti egyház valójában Nagy-Románia, majd a kommunista diktatúra elrománosítási politikáját kívánja folytatni. Hogy ezzel az intézményével újabb betelepelési hullámot kíván elindítani Székelyföldre – egyelőre Csíkszeredába. Nem: erről sehol sem esik szó. Ezért súlyosat vétenénk önmagunk ellen, ha indulattal reagálnánk erre az igen ravaszul, mondhatni körmönfontan burkolt kihívásra. Bármiféle indulatkeltéssel – akár-

mennyire igazunk van is – csak az ő malmukra hajtának a vizet. Ne felejtsük el: nekik is vannak érveik, mégpedig egész Európában szalonképesnek minősíthető érvek. Ezek szerint csíkszeredai püspökségük célja az lenne, hogy az egyházuk szempontjából szórványnak mondható vidéken jobban megszervezzék a kiépítse minden görögkeleti román ember lelki gondozását. Hogy szórványmunkára sajátosan képzett papokat neveljen. Ki kérdőjelezhetné meg az ilyen szándék indokoltságát? Egyáltalán létezik-e, létezik-e olyan nemzetközi fórum, amely elítélné Románia legtöbb hívet magának mondó egyházát, amiért ott létesít püspökséget, ahol jónak látja? Ki állna mellénk esetleges tiltakozásunkban, ki adna nekünk igazat, amikor kétségbe vonnók a görögkeleti püspökség létjogosultságát Székelyföld szívében? Európa szemében vajon nem azt a látszatot keltenők-e, hogy sovén megfontolásból zajongunk, hiszen nem a magunk jogait-intézményeit védjük, hanem mások gyarapodását próbáljuk akadályozni, amikor olyan intézményük létrehozása ellen tiltakozunk, amely vallási jellegű és amelyet ők szükségesnek tartanak?! Jóllehet váltig küzdöttünk és küzdünk azért, hogy ne *mások* állapítsák meg, mire van és mire nincs szükségünk, milyen egyházi, művelődési, iskolai jellegű intézményünkhöz ragaszkodhatunk, és most éppen *mi* akar-

juk megmondani, hogy hol *ne* léte-sítsen magának püspökséget a ro-mán görögkeleti egyház? Mert a kérdést ilyen oldalról is meg lehet ám közelíteni.

A magam részéről két – reális – lehetőséget látok. Politikai (diplo-máciai) eszközökkel odahatni, hogy a görögkeleti egyház álljon el ettől a szándékától, vagy ha ez nem lehet-séges, elgondolkozni azon, mit nyerhetnénk a csíkszeredai görög-keleti püspökség ürügyén?

Az elsődhez a magyar kormány segítségére lenne szükségünk. Nem hiszem ugyanis, hogy alakulhat Ma-gyarországon olyan kormány, amely ne tartaná fontosnak a két or-szág közötti államszerződés megkö-tését és ne törődne egyben a hatá-rokon túli magyarság sorsával is. Talán éppen az államközi szerződés megkötésével járó tárgyalásokban lehetne odahatni, hogy a román kor-mány győzze meg államegyházát, mondjon le (egyelőre) erről a – két-séggkívül látványos gesztusról. Amennyiben ezt a kormány kérné az egyházától, az talán teljesíti majd az óhajt, hiszen emlékezetes, mennyire rábólintott a diktatúra idején is az ateista hatalom minden kívánságá-ra: még saját, műemléktemplomai lerombolására is áldását adta. Meg-győződésesem ugyanis, hogy a csík-szeredai görögkeleti püspökség lé-tetését nekünk magyaroknak, ilyen-olyan tiltakozással meggátol-ni – aligha van módunkban. De el-

odázni – talán lehetne a magyar kor-mányzat segítségével. Aki pedig időt nyer. . .

Mert életünkre megy a dolog. Megmaradásunkra azon a (még) magyar szigeten Erdélyben, ame-lyet Székelyföldnek hívnak.

Elképzelhető azonban, hogy eb-ben a kérdésben semmiféle beavat-kozásra-közbenjárásra nem hajla-nék Románia kormányzata. Ez eset-ben is tehetnénk, tehetünk valamit. Nem a görögkeleti püspökség ellen, hanem saját pozícióink erősítésére. Valamit, amit a román görögkeleti egyház semmiképpen se akadályoz-hatna meg, a kormánynak pedig nem lennének hozzá érvei: vajon nem lenne-e indokolt székely egy-házmegyét, a gyulafehérvári érsek-ségnek alárendelt püspökséget léte-síteni Csíksomlyón? Elvégre Gyula-fehérvár eléggé messzire van Szé-kelyföld katolikus vidékeitől, Gyer-gyótól, Csíktól, a Kászonoktól, Fel-sőháromszéktől és Udvarhely keleti falvaitól. Az érsekségnek magának pedig bőségesen elegendő lenne az egyházmegye többi – igen nagy számban szórvány – plébániáján tartania szemét.

Székelyföld elrománosításának a szándéka nem titok, ha nem is be-szélnek róla azok, akik csinálják. (Ebben igencsak különböznek tő-

lünk magyaroktól, akik igencsak szeretjük elkiabálni céljainkat, szándékainkat.) A csíkszeredai gö-rögkeleti püspökség létesítése is ré-sze a kitervelt folyamatnak. Fontos, de nem perdöntő része, mert azt hi-szem – úgy egyébként – nyugodtan kimondhatjuk: Székelyföld elromá-nosításának a sikere vagy kudarcá alapvetően nem egyik vagy másik egyház iparkodásán, ügyes vagy balkezes politikai huszárvágásain múlik. Gondoljunk csak a kisebb színmagyar sziget csendes sorvadá-sára, Kalotaszegre, ahol senki-semmi se biztatja a magyar családokat, hogy egykezzenek. Székelyföldön is alap-vetően a székely édesanyák gyermek-vállalásától függ, hogy száz-százöt-ven év múlva kinek és milyen nyelven hirdetik majd az Igét a csíksomlyói kegytemplomban.

FODOR SÁNDOR
Kolozsvár

Jogtiprások százada

Valami megfoghatatlan, de nem érthetetlen félelem uralkodhat el rajtunk, amikor hazánkban egyre többen sürgetik az Egyesült Európába való fölvetelünket. Hiszen a legtöbbet szenvedett nemzetrész, a határokon túlra került magyarok problémája, tragédiája fölött lép át nagyvonalúan ez a kétes politikai kívánság. Az 1920-as döntést, amely nemzetünket és a velünk – évezredek óta – együtt élő nemzeteket sújtotta, a nagyhatalmak ez ideig nem tették jóvá, nem módosították, nem tárgyalták meg ismételtén. Mert hiszen erre egyetlen európai kormány sem kérte őket. Az európai egyesülés viszont egyszer és mindenkorra elveszi tőlünk az újratárgyalás nemzetközi jog által – is – biztosította lehetőségét.

Az Európai Unió elsősorban gazdasági érdekeket szolgál. De kiét? Korántsem a magyarságét. Éppen így nem használ a határon túli magyaroknak sem. Az amerikai irányítású közös Európa tehát *kivetkőzteti az európai nemzeteket évszázados-évezredek hagyományaikból, kultúrájukból s talán még nyelvükből is.*

Az erdélyi magyarság negatív változáson ment át az 1989-es események után. Amint lehetőség nyílt az ország határainak átlépésére, abban a pillanatban levetették a századokon át viselt népi öltözeteket, az addig gyönyörűen beszélt nyelvet fölcserélték a pesti zsargonra. Az „Unió” persze ennél nagyobb veszélyeket rejt. A liberális eszmerendszer is kártékony, amely Soros György szponzorsága révén megfertőzte immár a kolozsvári egyetemeket, az erdélyi középiskolákat.

Európa megfélemezte arról, s bizonyára mi is, hogy Magyarország, a magyar nép mindig Európa szolgálatában állt, védte annak népeit és vértett érte századokon keresztül. A 20. század azonban megtorolta ezt a nagylelkűséget, *jogtalanul elvéve az ország kétharmadát, s e kétharmad sokszínű lakosságát.*

A bolsevizmus pedig kiirtotta a magyarországi nemzetrész identitástudatát, a határon túl élők iránt érzett felelősséget, s valamiféle internacionalista tudathasadást idézett elő. A mai fiatalság nagyrésze ezért szinte föl sem fogja mindazt a történelmi tragédiasorozatot, amelyet népünk e század során volt kénytelen elszenvedni, s szenved ma is, a nagyhatalmak döntései révén.

A rendszerváltás után viszont megindult az a folyamat, amely az európai egyesülést erőltetve, a kommunista frazeológiával azonos stílusban magyarázza a nemzetköziséget, az egyesülés szükségességét. Történelmi drámákat elevenítenek föl, embertelen időszakokat tárgyalnak mintegy az egyesülés indokaiként, mondván: – „*nehogy megismétlődhesék a múlt!*”.

Csupán egyet felejtett el a „művelt” Nyugat. *A magyarság holocaustját, a magyar nemzet tragédiáját.*

Szükséges volna – s ez Európa érdeke is –, *helyre tenni a magyar nemzet jogsérelmét, orvosolni a tri-*

anoni és a Párizs környéki „békék” tragédiáját, s tárgyalásos alapon helyreállítani a Kárpát-medence valamennyi népét szolgáló etnikai határokat, amelyek megakadályozhatnák az egykori Jugoszlávia területén dúló háborúhoz hasonló, akár fegyveres konfliktusok kialakulását. Hiszen a déli részeken csörtető etnikai harcokat is – közvetve – Trianon eredményezte, akár kimondják ezt, akár nem.

Az európaiság azonban nem az egyesülésnél, hanem a kultúrált diplomáciánál, a tárgyalóképeségnél és az elfogultság nélküli, tényeken nyugvó politizálásnál kezdődik. S bizonyára az Európai Unió sem tudja szolgálni e földrész nyugalmát, biztonságát és stabilitását mindaddig, amíg akár egyetlen nép is az őt ért sérelmek orvoslása nélkül és folytonos rágalmozások keresztútjében kell éljen, szenvedjen.

Magyarország csak akkor léphet be az Európai Közösségbe, ha Európa méltóvá teszi magát Magyarország befogadására. Am Trianon és a párizsi békeszerződések diplomáciai rendezése előtt Magyarország egyetlen kormánya sem kérheti népszavazás kifrása nélkül a belépést. S ez esetben biztosítani kellene a határokon túli magyarok szavazati jogát, hiszen legfőképpen ők az érintettek.

STOFFÁN GYÖRGY

Kiszámított következetlenségek

Motto: *Semmibe lehet venni a történelmi tapasztalatokat. Csakhogy később rendszerint ezért a „semmiért” kell a legnagyobb árat fizetni.*

1 Valamikor, az ötvenes évek elején Bukarest azzal dicsekedett, hogy tizenkét nyelven tanítanak a romániai iskolákban. Kiállításokat rendeztek a tizenkét nyelven megjelenő tankönyvekből. Újságok jelentek meg román nyelven kívül magyarul, németül, szerbül, jiddisül, bolgárul, örményül, szlovákul, ukránul, oroszul, török-tatárul, görögül.

Húsz esztendővel később, 1971 nyarán Ceausescu román diktátor meghirdette a teljes homogenizálás politikáját, a *társadalmi és nemzeti egyneműsítést*. Tehát mindenféle másság, bárminő kisebbség eltüntetését.

Ezt a pálfordulást még jobban kihangsúlyozza, hogy ugyanaz a Ceausescu ugyancsak 1971-ben, márciusban még azt nyilatkoztatta ki a romániai magyarok és németek „kinevezett” képviselőinek gyűlésén, hogy *a nemzetiség addig marad fenn, ameddig a nemzet.*

Elképzelhető-e ilyen meghökkenítő következetlenség történelmi előzmények nélkül?

A két román fejedelemség, Havasalföld és Moldva 1859-es egyesítésekor uralomra került Ioan Cuza, egy előkelő származású katonatiszt, az új államban nemcsak a demokratikus berendezkedés kiépítése felé történtek lépések – például Cuza nevéhez kapcsolódik az 1864-es agrárreform –, hanem *erőszakos kisebbségellenes intézkedések egész sora lépett életbe*. Olyannyira ismert volt az akkori Románia nemzeti és vallási kisebbségeinek elnyomása, hogy az 1878-as Berliini Kongresszus, amelyik az orosz–román–török háború után újjárendezte Kelet-Európa és a Balkán országhatárait, csak úgy ismerte el a függetlenné váló Romániát, ha előzőleg szavatolja a bolgárok, törökök, tatárok, zsidók, lipovánok, ukránok *teljes egyenjogúságát*. Románia természetesen ünnepélyesen „vállalta” a nemzeti, vallási kisebbség teljes szabadságának biztosítását.

Egy esztendő sem telt bele, és mindent folytattak ugyanúgy, mint 1878 előtt.

Az 1918. december 1-jei gyulafehérvári román gyűlés minden elképzelhető nemzeti jogot, önkormányzatot, szabad nyelvhasználatot, iskolarendszert *megígért* Erdély magyar és más kisebbségeinek. Ezt írta elő a trianoni békeszerződés is.

Bratianu, a román politika nagy alakja azonban nyomban megismételte kijelentését, hogy *Románia a nemzetiségi kérdést a kisebbségek beolvasztásával fogja megoldani*. Ezt tekinti igazi „európai megoldásnak”.

Petru Groza 1945 után a legteljesebb egyenjogúság biztosításának, a román–magyar vámuniónak, a határok légiesítésének ígéreteivel ámfította el az újból kisebbségbe hullott észak-erdélyi magyarságot és állította ezzel a maga oldalára, *a román nacionalizmus akaratlan szolgálatába, a neki könnyen hívő erdélyi magyar vezetőket*. De még ki sem költöztették Grozát a miniszterelnöki palotából – hogy felfelé buktassák, a semmilyen hatalommal nem járó államelnöki székbe – máris elkezdődött *az erdélyi magyarság elnyomásának folytatódása, furfangosabb eszközökkel, de annál következetesebben*.

Azt a Romániát, amelyik állítólag 1989-ben „megújult” a demokráciában, azzal a *feltétellel* vették fel az Európa Tanácsba, hogy átülteti a gyakorlatba a Tanács ajánlásait a nemzetiségek egyenjogúságának törvénybe iktatásáról és betartásáról.

Meg sem száradt a tinta az aláíráson, Bukarestben cinikusan kijelentették a Parlamentben, hogy a „szigorú” előírásokat nem kötelező betartaniuk, hiszen azok csak „ajánlások”.

2 Csak az elnevezés, a jelző változott újra meg újra, *a lényeg maradt*. A nemzeti kérdés kezelésében – és nem a megoldásában – jelentkező fordulatok, *újabb megnevezéseket hoztak*. Az első világháború után szét-szabdalt Európában az államközi és nemzetközi szerződésekben, alapokmányokban a „*kisebbségvédelem*”, illetve – ritkábban – a „*teljes nemzeti szabadság*” kifejezések szerepelnek, nyugtatják vagy legalábbis *csillapítják* a jövőjükért aggódó kisebbségeket.

„*Teljes nemzeti szabadság az együttlakó népek számára. Mindenik népnek joga van a maga neveléséhez és kormányzásához saját anyanyelvén, saját kebeléből választott egyének által. A törvényhozó testületekben és az ország kormányzásában való részvételre minden népességének számarányában nyer jogot.*” (A gyulafehérvári román gyűlés határozata, 1918. december 1.)

„*A román kormány kötelezi magát, hogy az ország minden lakosának születési, állampolgársági, nyelvi,*

faji vagy vallási különbség nélkül az élet és szabadság teljes védelmét biztosítja.” (Párizsi kisebbségi szerződés, 1919. december 9.)

Ugye, milyen szépen hangzana ez egy mai „alapszerződésben”, amelyre talán azért nincs szükség, mert ezt a kötelezettséget Románia már egyszer elfogadta és aláírta. Aztán – *nem tartott be semmit!*

Noha erre lett volna igazán szükség, a *nemzeti elnyomásra nem volt „hivatalos” megnevezés*. Az elnyomó főhatalmak kormányai nyilván nem használták volna, de kerültek a kisebbségi politikusok is, *nehogy megbántsák az elnyomók „érzékenységét”,* és ezzel eltorlaszolják a kormányzattal folytatandó tárgyalások útját. Újságokban, politikai beszédekben az erdélyi magyarság nevében leginkább a kisebbségi jogok megsértését emlegették, a párizsi kisebbségi szerződés mellőzését, a gyulafehérvári ígéretek elfeledését és így tovább. *Ez a kisebbségi szemérmesség soha nem teremtett kedvező tárgyalási lehetőségeket a magyar politikusok számára,* ezzel szemben a nyugati közvéleményben minimalizálta a kisebbségi elnyomást, megnyugtatta a kevés számú, felelősen érző és gondolkodó nyugati politikusot, hogy nem lehet olyan nagy veszélyben a magyar kisebbség, ha a vezetői ilyen szelíd hírokat pengetnek.

Teljesen azonossá váltak a megnevezések többség és kisebbség politikai szóhasználatában 1945 után Romániában. Igaz, hogy akkor már – akárcsak évekkel később is – döntő módon igazodniuk kellett a kelet-európai politikusoknak, többségieknek és kisebbségieknek a szovjet nagyhatalmi érdekekhez, a befolyási övezetekhez, Moszkva parancsaihoz. *Sem a román főhatalom, sem a kisebbségi erdélyi magyarság nem mutathatta igazi arcát,* nem adhatott hangot valódi véleményének. Persze, azért Erdélyben továbbra is a román főhatalom szava maradt sokkal súlyosabb – néha magyar „nemzetiségű” pártvezérek ajkán – és a divatba jött „proletár internacionalizmust” Bukarest okos taktikával a románosítás érdekében tudta érvényesíteni. Az internacionalizmusra és a hazafiságra meg a nemzeti egyenjogúságra hivatkozott a román főhatalom, például a Magyar Autonóm Tartomány létrehozásakor 1952-ben, és ugyan ezen érvek alapján csonkította meg ezt a félvezető, félszeg közigazgatási alakzatot, látszat-autonómiát 1960-ban, majd számolta fel teljesen 1968-ban. Közben az erdélyi magyar nemzeti közösség hivatalos elnevezése – nyilván megkérdéze nélkül – többször is változott, *a nemzeti kisebbségből együttélő nemzetiség lett, majd megint nemzeti kisebbség, hogy a végén magyar nemzetiségű román elnevezése illesse,* immár nem is közösségre, hanem egyénekre bontva, szétszabdalva, legjobb úton a teljes beolvasztás, a román nemzetiségű románokká válás felé.

3 Etnikai ellentétekről mindig beszélt a szaktudomány, a közírás, etnikai feszültségekről is, de az *etnikai tisztogatás* fogalmát a Jugoszláviát szétbomlasztó kisebbségi háborúk hozták be az európai köztudatba. Szerbek és horvátok, szerbek és muzulmánok, horvátok és muzulmánok ilyen vagy olyan összefogásban, vagy külön-külön, mindenki mindenki ellen folyó harcában a pillanatnyi győztesek – leginkább a szerbek – már nem elégedtek meg területek meghódításával, hanem végle-

gesen meg akarták gátolni az éppen vesztesek jövőbeni visszavágását, az újabb hódításokat, elcsatolásokat. *Úgy gondolták, hogy ehhez tabula rasát kell teremteniük – néprajzi szempontból is. A veszteseket egyszerűen elűzték a szülőföldjükről.*

Kétségtelen, hogy etnikai átcsoportosítások, kényszerű vagy önkéntes áttelepítések ismertek a történelemből. Mindig drámai események voltak, még a későbbiekben egy-egy régió népeinek kibékülését eredményezték is. A második világháború után azonban Európa szovjet térfelén – a birodalomban és az alá rendelt országokban – *az egyoldalú, erőszakos, igazságtalan kitelepítések* hosszú nemzedékekre megmérgezték a népek egymás közötti kapcsolatát. Nemcsak a politikai, hanem a lelki viszonyokat is. Hatalmi mámorában, világtörténelmi előrelátás nélkül, a szovjet vezetés *népek, nemzetiségek kitelepítését, kiűzését, ország-részek ide-oda csatolását határozta el.* A kezdeményezők az európai békét aláásó etnikai tisztogatásokban nem is annyira a szovjet vezetők voltak, mint inkább a bosszúszomjas Beneš csehszlovák köztársasági elnök. Immár ismerhetjük *Sztálin, Molotov,* illetve *Beneš és a londoni emigráns csehszlovák kormány – valójában emigráns csoport – tárgyalásait Moszkvában 1943 decemberében. Beneš eleve a németek és a magyarok kiűzésének tervével érkezett Moszkvába.* A hivatalos jegyzőkönyv szerint az állította, hogy az angol kormány nem ellenzi a németek kitelepítését Szudétaföldről, de a „csehszlovák kormány” addig nem foglalt állást nyilvánosan, amíg nem ismeri a szovjet álláspontot. *Beneš* mindig mestere volt a politikai intrikálásnak, hízelgésnek és cselszövésnek. Meg a hazugságoknak. Így érvelt Moszkvában: *„A németek 70 százaléka gazdag, először ezeknek kell távozniuk, mert mind fasiszta. A csehek demokraták.”* A szovjet vezetők nagyon jól tudták, hogy a Szudétaföld soha nem volt cseh birtok és ott a lakosság szinte teljes egészében német. Hasonlóképpen ismerték a Felvidék néprajzi viszonyait is, mégis *Molotov* így válaszolt *Beneš*nek, aki elmondotta, hogy a

németekhez hasonlóan ki akarja telepíteni a felvidéki magyarokat is:

– *Rendben. Előterjesztette már ezeket a terveket [vagyis a magyarok kiűzését] az angolok és amerikaiak előtt? Beneš így felelt:*

– *Ismerik a véleményemet, de hivatalosan még nem terjesztettem elő semmit, mielőtt Önökkel megállapodtam volna. Nincsenek jó tapasztalataim az elmúlt háborút illetően, sok magyarbarát van az angolok között. . . Kétszer tárgyaltam erről Roosevelttel elnökkel, mindent elmagyaráztam neki, az utolsó látogatásom alkalmával meg akartam bizonyosodni, hogy teljesen megértette-e. Roosevelttel elnök kedvezően nyilatkozott. . . A kitelepítéssel kapcsolatban ugyanezt mondta, hozzátéve, hogy más országok esetében is ugyanezt a megoldást kellene alkalmazni. Utalt Erdélyre.*

Vagyis: *Roosevelt* támogatta volna a magyarok kitelepítését a Székelyföldről, ahol akkor nem éltek románok, s ahol 1944 őszén Sepsiszentgyörgy népe azért nevezett el utcát az amerikai elnökről, mert lelke mélyén védelmet remélt tőle a visszatérő román főhatalom és az orosz megszállás ellenében.

Csoda-e, ha *Rooseveltt* buzgó fejbölgintésaitől kísérve, a győztes szovjet vezetők nemcsak *Beneš*eknek engedélyezték a németek és magyarok kitelepítését ősi földjeikről, de maguk is kiűzték minden németet az elfoglalt, megszállt Kelet-Poroszországból, nyugatabbra tolták néhány száz kilométerrel egész Lengyelországot, hogy keleti felét elvehessék, ennek folytán pedig a pomerániai, sziléziai németek millióit kergették el az új nyugati lengyel határok mögül. Ugyanígy oldotta meg *Tito* marsall a német kérdést Jugoszláviában, svábok százezreit gyilkolva le, vagy toloncolva ki a Bácskából, a Bánátból, Horvátországból, Szlovéniából . . .

Mi volt ez, ha nem etnikai tisztogatás a javából?

4 Minden embertelenségnek megvan a mintája a történelemben. Csakhogy a második világháború után sehol nem nevezték nevén az újabb, kierőszakolt népvándorlásokat. A szovjetek minősítették volna ily-

képpen saját eljárásukat? A nyugati közvélemény irányítói, akik rettegetek a szovjet birodalom további előretörésétől, miért ne áldozták volna föl a mások földjét, szabadságát, ha ez által saját biztonságukat védelmezhetik? Németek és magyarok mertek volna tiltakozni, a történelem kisemmizettjei, a vesztesek?

Európa negyvenöt éven át nem vett tudomást a lezajlott etnikai tisztogatásokról, nehogy saját fejére hozza a veszélyt. Csak a kilencvenes évek elején, a szovjet birodalom szétbomlása után merészelt a Nyugat, a boszniai népiirtás, kitelepítések, elűzések esetében nevéven nevezni azt, ami már 1945-ben elkezdődött. Egyféle „etnikai hidrogénbomba” pusztít fél évszázada. Ismeretes, hogy modern haditechnika kidolgozott egy olyan „tisztá” bombát, amelyik csak a lakosságot pusztítja el, a terület épségben megmarad a hódítóknak.

Úgy vált fogalomná az etnikai tisztogatás, mint a kisebbségi elnyomatás legkíméletlenebb, végső formája.

E nagy eszmélésben a Duna-medence magyar kisebbségei is végiggondolták most már, hogy mi is történt a kisebbségbe szakadt magyar nemzetrészekkel 1918-tól napjainkig. Írók, politikusok, bölcselek kísérelték meg, hogy pontosan meghatározzák a magyar lét jegyeit Erdélyben, a Délvidéken, a Felvidéken és Kárpátalján. Legbátrabb és legkövetkezetesebb közülük *Tőkés László*, aki nemcsak a kérdést vállalta, de a legjobb tudása, lelkiismerete szerint megadható választ is.

Ha a végeredmény felől közelítjük meg az erdélyi magyar kisebbségi sorsot, a városok, megyék etnikai viszonyainak drámai megváltozása, a magyarság szellemi és fizikai pusztulása, a jövőbe vetett bizalom teljes elvesztése azt mutatja, hogy *háromnegyed évszázada háború folyik Erdélyben a magyarság ellen*, a román főhatalom háborúja, közigazgatási, lélektani, de rendőri eszközökkel is. Trianon óta Bukarest minden új taktikai lépése egyazon stratégia célját követi. „*Azon buzgókodnak már hetven éve, hogy vagy beolvadjunk vagy kiűzessünk*” – mondotta *Tőkés László* 1991-ben, az Erdélyi Szövetség 1991-es egri tanácskozásán. Két év múlva szigorított a fogalmazásán, mivel a múlt idő teljesebben igazolta félelmetes felismerését. Kimondta, hogy *a román főhatalom lényegében az etnikai tisztogatás politikáját folytatja az erdélyi magyarság ellen*, békeszerekkel, de változatlanul azzal a szándékkal, hogy egynemű, homogén Erdélyt hozzon létre. Román Erdélyt.

5 Miért éppen egy magyar püspök fogalmazott ilyen erélyesen, megdöbbenően? Romániában nemcsak magyarok élnek kisebbségi sorsban. Külföldi tájakon felmerülhet a gyanú, és ezt a román propaganda módszeresen táplálja, hogy nem eltorzult nemzetiségi politikáról, a kisebbségek felszámolásáról van szó Romániában, hanem a magyarok túlzott érzékenységéről, mivel nem tudnak beletörődni abba, hogy 1918 után többségi helyzetből kisebbségi helyzetbe kerültek, ezért aztán minden vélt sérelmet felnagyítanak, elviselhetetlennek érzik az életüket.

Tőkés László a magyarság sorsáról beszélt, de mindegyik kisebbség történetének az ismeretében. Helyettük is, azokért, akik a hajdani nagy lélekszámú kisebbségből megmaradtak. Ők erről a hangról, erről a tiltakozásról –

önmagukról – lemondtak. *Szomorú példák bizonyítják ezt az önfeladást.* Íme, az egyik közülük.

A román főhatalom 1993 tavaszán egy hangzatos elnevezésű Nemzeti Kisebbségi Tanácsot hozott létre. Lehetett volna ez a tanácsadó testület az, aminek feltűntette magát: a nemzetiségi vonatkozású törvények, államigazgatási intézkedések kezdeményezője, amely kapcsolatot teremt az egyes kisebbségi népcsoportok és a helyi igazgatás között, láttamozza utóbbiak rendeleteit, kivizsgálja a kéréseket, panaszokat. Csakhogy a hatalom nem ennek szánta, *a tanács tagjait felülről nevezték ki* az államtitkárok, főosztályvezetők és a kisebbségi szervezetek vezetői közül. Az alulról építkező civil társadalmakban idegen az efféle „kineveződsi”, maga a tanács kísértetiesen hasonlít a Ceausescu-rendszerben felállított Magyar Nemzetiségi Dolgozók, majd később Magyar Nemzetiségi Román Dolgozók Tanácsához, amelynek egyetlen feladata a külföld félrevezetése és a tényleges magyar igények, követelések letörése volt. Ez a Tanács lépett föl a nyolcvanas évek közepén a háromkötetes *Erdély története* ellen, olyannokkal ítéltetve el a tudományos munkát, akik a színt sem látták.

Erdélyi magyar publicisták eleve óvták a Romániai Magyar Demokrata Szövetség vezetőségét az újabb csapdától, és az RMDSZ végül azzal a kikötéssel küldött képviselőt a Tanácsba, hogy az záros határidőn belül bebizonyítja cselekvőképességét, konkrét eredményeket mutat föl az egyenjogúság kiépítésében. Ez nyilván nem teljesedett be, és így a magyarság átfogó nemzetiségpolitikai anyaszervezete visszahívta képviselőjét a Tanácsból. Beigazolódott a mindig józan *Fábián Ernő* jóslata, hogy *a kisebbségeket megint ugratták – a semmibe.*

És a töredék kisebbségek képviselői ugrottak is, azonnal, parancs nélkül kitalálva a hatalom szándékát: hitelesíteniük kellett a román egységes nemzetállam „türelmes” kisebbségi politikáját. Az olasz kisebbség képviselője például Románia „szentesített alkotmánya” nevében határolta el magát a magyarság autonómia törekvésétől, az 1992 októberében Kolozsvárott programmá emelt belső önrendelkezéstől. Ez a romániai olasz kisebbség egészen jelentéktelen, nincs se anyanyelvű iskolája, se sajtója, se intézményei. *Caesescu* azért ezt ilyen olcsón nem adta! Ő legalább a két nemzetközileg is számon tartott nagy romániai nemzetiséggel, a magyarokkal és a németekkel akarta igazoltatni a maga beolvasztó, sovíniszta, lélekromboló, falupusztító politikáját. Nem vonultatta fel a régóta nem létező romániai görögöket, akik már csak tíz meg tízezer családnévvel vannak jelen Romániában, de nyelvükkel, hagyományokkal nem, s közülük is nem egy Görögországban született, onnan négy évtizeddel ezelőtt elmenekült partizáncsalád sarját szólaltatja meg, aki kiszolgált minden áramlatot Romániában. (Az *Erdélyi Napló* jellemezte ezt a görög mérnököt.) Neki könnyű volt képtelenségnek minősíteni *Tőkés László* kijelentését, miszerint Romániában bármilyen asszimiláció folya. Leggyávabb és leghazugabb a törökök képviselője volt. Ő az odahívott nagykövetek, diplomaták, a világsajtó képviselői előtt kijelentette, hogy *a romániai kisebbségi gondokat*

csakis „az egységes román nemzetállam védőszárnyai alatt” lehet megoldani.

Önmaga igazolásának szánta a román főhatalom ezt a nemzetközi nyilvánosságú ülést. Nem vetett számot azzal, hogy az ülés lefolyása, a felszólalások nem felmentést adnak Bukarestnek, hanem felerősítik az etnikai tisztogatás vádját. Hiszen a jelentéktelen töredékké zsugorodott, hajdanán félmillió, háromnegyed millió kisebbségek képviselői – akarataik ellenére – azt igazolták be, hogy nemzeti közösségeikben régóta le is zárult már az etnikai tisztogatás folyamata. Lám csak, a maradványok, a tudatilag csenevész csoportocskák vezetői, ezeket a politikai asszimilánsokat, régóta lelket váltott haszonlesőket tudta csak a román főhatalom a világ színe előtt a maga alázatos vazallusaiaként felvonultatni.

BEKE GYÖRGY

Kárpát kebelében

Az Észak-keleti-Kárpátok vidékéhez fűződik a magyar honfoglalás: Verecke híres útján ereszkedtek le a keletről érkező lovasok, hogy végleges hazát találjanak maguknak – Európában. Aztán hosszú évszázadok során a vidék keveset hallatott magáról. A korai középkorban innen zúdultak alá a nomád hódítók, a tatár hadak, később nyájaitak legeltető ruszin pásztorok jelentek meg a völgyekben, a török hódoltság korában az erdélyi fejedelmek országához tartozott, a fejedelmi Rákóczi-család szerzett itt hatalmas birtokokat. Innen indult a Fejedelm függetlenségi háborúja, aztán újra szinte némaságba telő évszázadok következtek. Szegény volt a vidék, csak a múlt században gazdagodott meg néhány kereskedőváros vagy közigazgatási központ: Munkács, Beregszász, Ungvár. 1918 után ennek a tájnak a sorsát is Trianon szabta meg: csehszlovák tartomány lett, egy rövid időre visszatért, majd évtizedeken át a Szovjetunió határövezete volt. Gulágra hurcolt magyar tízezrek, elnémított iskolák és egyházak, nyomorúságba süllyedt falvak, etnikailag átformált városok. Csak a birodalom bukásával egyidejűleg emelte fel fejét az ott élő kétszáz ezer magyar, a magyar értelmiség. Ekkor azonban, éveken át, éppen Kárpátaljáról érkeztek a leginkább biztató hírek: megnyíló iskolákról, meginduló lapokról, erőre kapó egyházi életről, magyar szervezetek – a Kárpátaljai

Magyar Kulturális Szövetség, a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége – eredményeiről. A híreket nemegyszer versek és elbeszélések hozták: könyvek, mint az éledő világ tanújelei. Alig néhány esztendő alatt, annyi kudarcba fojtott kezdeményezés után, megszületett a kárpátaljai magyar irodalom.

(P.B.)

Fodor Géza

Verhovinai szél

Verhovinai szél muzsikálja az ágat a törpe csipkerózsafa-bokron, hol szilaj leveleit röpködteti még az éteri dallam a fénylűtések fölkelet árnyékain át e habselyem-zölddel fellobogózott, átpántolt gyűszűnyi rétre, miközben szénák illata árad az esztenák körött, hol a napsütés hangtalan vonalaival elidőz épp a kimért, délutáni nap, a szem fókuszaiba vonva a fenyvesek tű-mértanokra ágáló hegyoldalait egy boróka-ízű, nyárfalevélnyi rebbenésben. Aztán valami fénytörés délibábként rezenti meg a fennsík gyöpöt szaggató nyáját a báránys égmesszi vetületéből, ahogyan átfű lassan e pillanatnyi évszakon a tétova álmú, kusza szederjes fölött, – vérvörös-szemű mákot, pipacsot ringatva bölcsődalába a kövek alá bukó csemelyeknek. És úgy tűnik: más semmi, de semmi az égalatton, csak ez a lány, elandalító nyugalmi ritmus a szférák örökké áldó állapotában, – amikor egyszerre hirtelen fölérősít, átzúgva, mint egy tranzistoros hullámtekerőn, a már földből felszökő fűszálak élén, a fák s a bokrok mélyrét hajlataival. Egy villanat csak, papírod máris elragadta; s ott viszi már... Avarba? lombba? – Ki tudja...

Azóta minden idióta üszökkel írja ki a hóra, mire az én kezem alkalmatlan, fogaim bilincse összekattan, mert fölöttem tűz és jég alattam.

(1982)

Kovács Vilmos

Verecke

Ez hát a hon... Ez irdatlan hegyek közé szorult katlan. S az út... Kígyó vedlett bőre. Hány népet vitt temetőre. S hozott engem, ezer éve, Árpád török szava, vére bélyegével homlokomon...

Szerzett ellen, vesztett rokon átka hull rám, mint a rontás. Perli-e még ezt a hont más? Fenyő süssan, lombja lebben: besenyő-nyíl a mellemben, szakadékok; szakadt sebek, útpor-felleg: megy a sereg, elmegy, s engem hagynak sírnak...

Ágyékomból most fák nyílnak, fényes szemem kivirágzik, szájam havas vihart habzik, málló szirtbe temessetek, fejem alatt korhadt nyereg, két lábamnál lócsont sárgul – ősi jognak bizonyosságul, mert ez az út, kígyó bőre, kit nem vitt már temetőre, s ki tudja még, kit hoz erre, menni vele ölre, perre.

Vári Fábíán László

Illyés Gyula fejfája előtt

Hazámtól távol, Hozzád sírközelben Tőled kérdezem, mi végre hát? S ha nem mondtad elégszer, hiába mondtad, hogy ezerszer jaj a nyelvehagyottnak, mert biccen a szó már a száj szögletén.

Te sem is tudhatod,
ki vagyok én,
mert csak a kérdésre
kapcsol az agy:
„Melyik nép
fogadott gyermeke vagy?”

Eleitől fogva
génjeinkben hordva:
anyaország, anyaöl,
anyatej, anyanyelv.

Mienk vagy!
Beszélünk fuldokolva,
ha fakad a sírás,
ha harsan az elv.

Makacs szánkra fegyelmet
izzó jogarral égess,
csak őrizz meg bennünket, édes,
édes anyanyelv!

Dupka György

Reflexiók a munkácsi vár fokán

*Itt tűzé föl piros zászlaját a
Szabadságnak Zrínyi Ilona?
A szabadság hőseinek tanyája
Íme, íme most rabok hona,*

Petőfi: A munkácsi várban, 1847.

A vár fokán állva,
eszembe jut 13. sz. úti leveled,
mely ezernyolcszáznegyvenhét szeplős
nyarán

e falak közt keletkezett,
s szavaid lelke mélyén megcsobbannak.
A puszták délibáb-paripáján
félíg körbe lovagoltad
**AZ EGYMÁSRA HÁNYT MILLIÓ
PIRAMISOKAT**
s szíved tarsolyába gyűjtötted

a hegyekhez láncolt Prométheusz-szálfák
jéggé dermedt álmát,
amikor megláttad a szőlődombokat
e vár fokáról, elsírtad magad:
**NEM SZERETNÉK BORÁBÓL INNI. . .
AZT GONDOLNÁM. . .
RABOK KÖNNYÉT ISZOM. . .**

Az Idő-folyosón most megidézlek,
amit körben láttál:
ezernyi őszám vére,
harcos lángjuk cseppekben kimérve,
szívéket az idő fekete ciklonja
darabokra szagatva megtépázta,
szálfa-testük ezerszer megalázta,
mégsem hulltak pocsótába. . .

Balla D. Károly

Tövisek közt

*Mutass csupán anyai földre,
hol egy ibolyám kikölné.
Hlyés Gyula: Magyarok*

szél el ne hordja
eső el ne mossa
tenger magába ne nyalogassa
ezt a hazák közé ijesztett ölelésnyi földet
melyet fölvert
gyökerét virágok közé fúrva
az ibolyánál szívósabb dudva
ahol tövisek közt mi is élünk
meg- és elhasonulva
ahol fölveti a dac fejünket
majd mellünkre horgasztja szégyen vagy
alázat

ahol szögessdrót-szigorú határait
fejünk fölött elrágatta a század
ahol jeltelen betoncsúf tekereg mára
hol őseink jöttek elni új hazára

s ahol a fenyőkön fészült szelek még rebegik
Verecke
Verecke

szülőföld
ibolyányi
ölelésnyi
töredék hazácska
szeretsz-e
szeretsz-e
szeretsz-e
szeretsz-e

még minket
konokul hűséges fiaidat
kiket megkísért minden alkony és virradat
a magát kellett dúsóló Másutt
vagy a magához édesgetni sohasem rest
beléje olvadásunk elváró Hatalmas Test

de meginogva
mégis lábunkat vetjük ez ibolyányi földön
hol már hazaárulás
egyetlen terpeszállás
hát inkább álljunk jegenyész vigyázba
fiainknak e talpalatnyi hazát
keservvel híven megvigyázza
szél el ne hordja
eső el ne mossa
tenger magába ne nyalogassa

(1988)

A román nép bölcsője?

Új szempontok a dák-római eredetmítosz cáfolatához

A történetírók a dákó-román folytonosság „elméletét” oda helyezik, ahová valóban tartozik, a legendák, a mítoszok világába. Hogy mégis újból foglalkozunk vele, annak az a magyarázata, hogy ez a kérdés ma elsősorban politikai töltetű, és a nem románokkal szemben az úgynevezett „őshonossági” jog érvényesítésének bizonyítására próbálják felhasználni. A román politikusok erre a hamis eredetmítosza támaszkodva nem csupán az Erdély fölötti román uralmat próbálják legitimálni, hanem arra is jogot formálnak, hogy az erdélyi magyarokat hódítóknak, bitorlóknak, hazátlanoknak nevezhessék és Románia más nemzetiségű lakóit is jövevényeknek, megtűrteknek, idegeneknek tekintsék.

Ez a doktrína feledtetni igyekszik azt a tényt, hogy a románok ebben a térségben nem őslakók, hanem jelenlegi lakhelyükre beszivárogtak, és emiatt idegengyűlöletük, a primitív nacionalizmus forrása is. A történelmi jogra hivatkozva másodrendű állampolgárnak tekintenek minden nem románt, és az etnokratikus, homogén nemzetállam megteremtésére törekcsenek.

A dákó-román eredetmítosz ki-munkálásán jobb ügyszöz méltó következetességgel évszázadok óta szorgoskodtak munténiai, moldvai krónikások, az erdélyi iskolának nevezett nyelvész-történész értelmiségi csoport képviselői, régészek és nem utolsó sorban román politikusok is. Ennek ellenére Dácia provincia Aurelianus római császár által Krisztus után 271-ben történt kiűrtése után *mintegy ezer évig a történelmi források nem tesznek említést egy, a Kárpát-medencében, pontosabban Erdélyben élő és újlatin nyelvet beszélő nagyszámú népeségről.*

Eme tekintélyes etnodemográfiai történelmi űr kitöltése érdekében román történészek 1856-ban egy krónikát hamisítottak. Ezt még román nyelvészek és történészek hamar leleplezték, ám a krónikabotrányt is gyorsan elfelejtették. Megmaradt azonban, és napjainkban reneszánszát éli a több mint kétezer éves folytonosság „elmélete”, amely szerint a románság Európa egyik legősibb és bolygónk legintelligensebb népe. Ennek a legendák és mítoszok világába utalható felfogásnak ellenére a románok őseiről, a *vlachokról* az első írásos emlékek csak Kr. után a 10. századból és a Dunától délre, a Balkánon maradtak fenn.

Számos történelmi tény és dokumentum egyértelműen és tagadhatatlanul bizonyítja, hogy a *vlachok*

őshazája az albánok szomszédságában, a Nyugat Balkánon volt. Ezt a tényt az is alátámasztja, hogy a román nyelv különböző változatai, a *meglenoromán*, a *macedoromán*, az *aromán* és az *istroromán* a Balkánon alakultak ki. Egy nyelv kialakulása pedig egy nép kialakulását jelzi. Következésképpen *merő kitaláció és alapvetően hamis az a felfogás, hogy Erdély a román nép bölcsője.*

Elmondható tehát, hogy a dáko-román eredetmítosz mellett egyetlen komoly érvet sem lehet felhozni, ellene viszont számosat. Az eddig ismert ellenérvek mellett szeretnénk egy újabbra felhívni az érdekeltek figyelmét. E felfogásnak lényege a következő: ha valaki Európa térképére pillant, azonnal szemébe ötlük, hogy az újlatin nyelvek összefüggő tömböt alkotnak. Portugália, Spanyolország, Franciaország, Olaszország egymással határos államok. A belgiumi vallonok, a svájci olaszok, franciák, rétórománok, a szárdok, katalánok, provanszálók, valamint a 19. században kihalt dalmátok ennek a nyelvi-kulturális blokknak részét képezik. *Az egyedüli kivétel a dáko-román.* Hogyan keletkezhetett ez az újlatin nyelvsziget? Jelenlegi nyelvterületén bizonyosan nem, mivel Dácia meghódításától e római provincia kiűrtéséig, azaz 165 év alatt nem alakulhatott ki egy új nyelv. Ez annál is valószínűbb, mivel Eutropius római történetíró szerint a római-dák háborúk során a

dák férfilakosságot a hódítók kiirtották, 271-ben pedig a provincia romanizált lakosságát visszatelepítették a Duna jobb partjára, illetve a birodalom más tartományaiba.

Illíriát Kr. e. 171–168-ban hódították meg a rómaiak, Moesia és a Dunától délre fekvő más területek Kr. e. az első évszázadban jutottak Róm fennhatósága alá. Ezek a területeken tehát a helyi lakosság romanizálódásának időszaka mintegy félélévezreden át tartott, és így a vulgáris latinnak a többitől eltérő változata kialakulásához adva voltak mind az időbeli, mind a térbeli feltételek. Az említett időszak kedvező feltételeket biztosított a hódítók és a meghódítottak közötti affinitás kialakulásához is.

Az Illíriában, illetve a Dunától délre élő, újlatin nyelvet beszélő lakosság a népvándorlási hullám elcsitulása után északra, illetve északkelet felé vándorolva átlépte a régi Dácia provincia határait, fokozatosan benépesítette a mai Olténiát, Munténiát, Moldovát, majd a 13. századtól kezdve a Bánságot és Erdély dél-nyugati részét is. (*Hátszeg, Hunyad, Fogaras és Szeben vidéke.*)

Ennek a népességnek egyes csoportjai, például az *arománok* Albániában, Görögország északi részén, Jugoszláviában és Bulgáriában maradtak, illetve települtek meg véglegesen. A meglenorománok Bulgária délnyugati vidékein, illetve Görögország észak-nyugati részein ma-

radtak. Hangsúlyozni kívánjuk, hogy *nomád pásztor népekről van szó, amelyek az említett vidékeken városokat sehol sem alapítottak.* És mégis akadnak román történészek, akik város szavunkat a román „*oras*” szóból vezetik le.

A román nyelv és az azt létrehozó népelemek nem a nagy újlatin nyelvi kulturális blokkon kívül, hanem annak *perifériáján* alakultak ki. Ez a területi konstelláció, valamint a mindinkább kihangsúlyozódó bizánci orientálódás tette lehetővé egy sajátos, önálló újlatin nyelv státusának megfelelő szintaktikai, morfológiai és szemantikai struktúrák kialakulását.

Ezt az is alátámasztja, hogy a *dák nyelvből*, amely a római hódítás idején az írásbeliség szintjét még nem érte el, a jelenlegi román nyelvészeti felfogások szerint is *mindössze két-három tucat szó maradt fenn a román nyelvben.* Ennél a magyar nyelvből átvett kölcsönszavak is számosságban. Tehát a dák nyelv, pusztán az alapszókinccsen belüli elhanyagolható részaránya miatt sem képezhetette semmiképpen a román nyelv egyik komponensét.

Témánk szempontjából nem tartjuk érdektelennek felvázolni az európai újlatin nyelvek első frott emlékeit. Ha közvetett módon, de ez is mondhat valamit a román nyelvnek, az újlatin nyelvek rendszerében elfoglalt helyéről és e nyelv keletkezési feltételeiről.

A legkorábbi nyelvemlékek a francia, olasz és spanyol nyelvterületekről származnak, ezeket a *landin* és a *rétóromán* követi. Több évszázadnyi eltolódással, a sor végén a román nyelv áll. A francia nyelv Franciaország legjelentősebb újlatin nyelve, amely mellett még elterjedtebb a nagy irodalmi múlttal és némi irodalmi jelennel is rendelkező *provanszál*, újabban *occitálnak* nevezett változata. A francia nyelv közvetlen előzménye az 5. század elejére kialakult gallo-román nyelv, a vulgáris latin galliai változata.

A további fejlődésben ezt az ófrancia korszak (9. századtól 14. század első évtizedei) követte. Ez a nyelv nem volt egységes, azaz csupán nyelvjárási változataiban létezett. Ezek közül a legnagyobb hatású a *királyi udvar nyelve*, a Párizs

környéki *franciene* volt. A 12. század végén ennek alapján kialakult az ófrancia irodalmi nyelv, amely viszont csak a középfancia korszakban vált egyeduralkodóvá. Irodalmi szempontból e korszakban még jelentős volt a *normand*, a *picard* és a *champagnei* nyelvjárás.

A mai Itália területén a Római Birodalom felbomlásától a 16. századig nemcsak az egyház és a közigazgatás, hanem az irodalom nyelve is jórészt a latin nyelv volt. A 800 körül keletkezett „*Indovinello verones*”-ét és a 960-ból származó capuai oklevelet tekintik az első olaszul írt szövegeknek, és ettől az időtől számítják az olasz nyelv létezését is.

A mai spanyol irodalmi nyelv, a *castellano*, a latin köznyelvnek már az ibériai félszigeten még az arab invázió korában (711) ismert változata, amely később arab elemekkel gazdagodott. Jelentősebb irodalmi emlékei csak a 12. századtól maradtak fenn.

A portugál nyelv legrégebb frásos emlékei a 15. századból származnak, Portugália irodalmi nyelve még a 16. században is a spanyol volt.

A *ladin* neolatin nyelvet mintegy másfél millió ember beszéli Olaszország észak-keleti részén és Svájcban. A ladin nyelvjárás lényegében a kelta alapú északolasz nyelvjárások egyike: Első frott irodalmi emlékei a 13.–14. századból származnak. Az említett nyelvjárások csoportjába tartozik a svájci *Graubün-*

den és Engadin kantonokban beszélt romans nyelv is. A Dictionar Enciclopedic Roman (1964) az istrorománokról, ladinokról azt állítja, hogy azok román eredetű népek, Erdély nyugati részéből és a Bánátból a 10–11. században vándoroltak ki. Két neves tudós, C. Salvioni és C. Battisti kutatásai nyomán bebizonyosodott, hogy a ladin nyelvjárásnak *semmi kapcsolata nem volt* a Dácia provinciában beszélt vulgáris latinral.

Az említett enciklopédia „*limba romana*” szócikk szerzője szerint a román nyelv kialakításából nem zárható ki a Duna jobb partján élő romanizált lakosság (illírek, moesiaiak) sem. Szerinte a 165 évig tartó dáciai római uralom nem volt elegendő idő egy újlatin nyelv kialakulásához. Éppen ebből a megfontolásból kiindulva említi a nevezett népcsoportokat, mint az új nyelv „*társszerzőit*”. Az illír az indo-európai nyelvcsaládhoz tartozó ókori nép volt, amely az Adriai tengertől a Dunáig és a Po torkolatáig terjedő területen élt. A Kr. e. 3. században kialakult kezdetleges államuk többször összeütközésbe került Makedóniával, majd Rómával. A rómaiak meghódították és Kr. e. 168-ban létrehozták *Illiricum Provinciát*, amelyet Kr. u. az 5. századig uralmuk alatt tartottak. Ezekből az adatokból kitűnik, hogy e provincia területén bőséges idő állt rendelkezésre a lakosság romanizálásához.

Az egyik legrégebbi román nyelvű összefüggő szöveg, *Neacsu levele* 1521-ből való. A román vajdaságokban a 15. századtól kezdve tűntek fel az egyházi és krónika irodalom *ószláv*, nagyrészt az úgynevezett *középbolgár nyelven* írott frásos emlékei.

Az európai neolatin nyelvek kialakulásával kapcsolatos rövid ismertetésből is kitűnik, hogy a portugált kivéve a többi újlatin írott nyelvemlék a 9–12. század közöttiek, míg az első román írott nyelvemlék 1521-ben keletkezett. Ez az eltolódás kétségtelenül elsősorban az említett népelem társadalmi fejlődésének a nyugat-európaihoz viszonyított elmaradott voltával magyarázható.

Ortodox templomok Erdélyben, annak is legdélibb részein csak a 13. században épültek. Ilyenek voltak például a *densusi* és a *zejkfalvi*. A többi régi erdélyi román templom a 14–18. század között épült. Már *önmagában ez a tény is megkérdőjelezi az erdélyi román őslakosság létét.*

Hiszen a románok azt állítják, hogy ők már Krisztus előtt keresztények voltak, de kultushelyeket nem létesítők, nem építők, azokkal nem rendelkező keresztény lakosság léte nem elképzelhető. A régi román templomok időbeli és földrajzi elhelyezkedése szintén a *délről északra irányuló vándorlást* jelzi.

Az a tény, hogy a régi moldvai és munténiai kultushelyek többsége a 15–16. században létesült, szintén az etnodemográfiai invázióval magyarázható.

CZIRE DÉNES

Erdélyi határok

Területi-közigazgatási változások kronológiája 1945–1981

Az 1876-ban létrehozott megyeszervezet több mint negyven évig létezett: addig, míg a trianoni békében Erdélyt és az Alföld keleti peremét Romániának nem ítélték. A román közigazgatás a két világháború között nagyjából a Magyarországtól örökölt megyerendszert követte. Egy 1925-ös kiadású román térkép szerint a következő megyék voltak e területen: Szatmár, Bihar, Arad, Temes-Torontál, Krassó-Szörény, Hunyad, Alsó-Fehér, Kolozs, Torda-Aranyos, Szolnok-Doboka, Szilágy, Máramaros, Beszterce-Naszód, Maros-Torda, Kis-Küküllő, Nagy-Küküllő, Szeben, Fogaras, Brassó, Háromszék, Csík, Udvarhely.

1946. november 3. – a székelyudvarhelyi Szabadság közleménye: „a Hivatalos Lapban törvény jelent meg; az erdőszentgyörgyi járás 9 községét (Udvarhely megyétől) visszacsatolták Maros-Torda vármegyéhez, ahová a múltban is tartozott.”

1947. december 30. – A király lemondása után kikiáltották a Román Népköztársaságot.

1948. március 17. – A marosvásárhelyi Szabad Szó híre: Elkészült Maros-Torda új járási beosztásának tervezete. „Mint ismeretes, a belügyminisztérium elhatározta a járások újbóli beosztását, s erre való tekintettel fölhívott valamennyi főispáni hivatalt, hogy a legközelebbi időn belül, az érdekelt lakosság és községek meghallgatása után tegyenek javaslatot a megyék és járások új beosztására vonatkozólag. (...) A felterjesztett javaslat szerint Maros-Torda megyében a következő járások maradnának meg: a maroshévízi (amely kibővülne Ratosnya és Hodosa községekkel), a régeni (a régeni alsó és felső járások összevonásával), a görgényi (amely kibővülne a Régen-szovátai út melletti falvakkal), a marosi alsó és felső járás, nyárádszeredai járás, bándi járás. Az erdőszentgyörgyi járás szintén megmarad, de szükséges, hogy megkapja a Balavásár–Bözöd–Kend háromszöget. Ha nem kapná meg, úgy átengednék Udvarhely megyének, azzal a feltétellel, hogy ott járási székhely maradjon. Ha ez nem lehetséges, úgy Maros megyében marad és Nyárádszeredához fog tartozni.

Megszűnik a dédai és rücsi járás. Tervbe vették a radnóti járás Maros-Torda megyéhez való csatolását. Ez esetben a bándi járás szűnik meg és megmarad a rücsi járás. Ezek csak javaslatok. (...) Az időközi bizottság foglalkozott még Csókfalva, Atosfalva és Szentistván községek kérelmével, hogy a három községet, amelyek már úgyszólván egybenőttek Hármasközség elnevezés alatt egyesítsék egy községbe. Ezen kívül több községet, amelyek nem tudják fedezni a jegyzőségek fenntartási költségeit, faluvá minősített át.”

1948. április 17. – A marosvásárhelyi Szabad Szó híre: „Három járása lesz Csíknak a közigazgatási reform végrehajtása után. Tekintetbe véve, hogy egy-egy járásnak 40.000 lakossal kell rendelkeznie, bizonyosra vehető, hogy a szépvízi, valamint a tölgyesi járások megszűnnek. A megyének három járása marad: a csíkszeredai, a csík-szentmártoni és a gyergyói. Szó van azonban arról, hogy egy új járást is létesítsenek, amelyhez a Maros-Torda megyéből esetleg visszacsatolásra kerülő Borszék, Holló, Salamás és Várhegy községek is csatlakoznának. A járás központja vagy Ditró, vagy Várhegy lenne. Az említett községeket egyébként 1930-ban politikai okokból csatolták Maros-Tordához.” – Községegyesítések is sor kerülhet: „Minden valószínűség szerint Csíktaplocát a megyeszékhelyhez (Csíkszeredához) csatolják. Szóba kerülhet, hogy Csíksomlyót, Csobotfalvát és Csomortánt egyesítsék, Verebes viszont Tusnád községhez kapcsolják, Verebesnek ui. alig 300 lelket meghaladó lakossága van. A tervek szerint egyesülnek: Csekefalva Csíkszentmártonnal, Göröcsfalva és Vacsárcsi, Borzsova és Csíkszentmiklós, míg Kilyénfalvát a vele teljesen összenőtt Tekerőpatához kapcsolják.”

1950. augusztus 22. – Törvényerejű rendeletet adtak ki, eszerint: „Brassó város a Sztálinváros nevet viseli, a dolgozó emberiség nagy lángelméje, a szovjet nép vezetője, népiünk felszabadítója és szeretett barátja, Jozsif Visszárionovics Sztálin tiszteletére.” A város az 1960. december 24-i területrendezési törvénnyel kapta vissza eredeti nevét.

1950. szeptember 6. – A Nagy Nemzetgyűlés megszavazta az RNK közigazgatási-gazdasági (rajon) beosztásáról és a néptanácsok választásáról szóló 5/1950. sz. törvényt. Az országban 28 tartományt alakítottak ki, ezek magukba foglalják a 177 rajont, 144 várost és 4042 községet. A székelyudvarhelyi Szabadság (1950. szept. 9.) magyarázata: „Az ország új területi beosztása hozzájárul majd a munkásosztály politikai vezető szerepének biztosításához és közelebb hozza a dolgozó tömegeket az államgépezethez.” – „A tartomány olyan meghatározott területű közigazgatási-gazdasági egység,

amelyre az állam központi szervei, a Párt és a kormány politikájának megvalósítása során közvetlenül támaszkodik. A rajon (...) operatív területi egység." Erdély 22 megyéjéből 11 tartomány alakult (zárójelben a tartományi központ): Arad (Arad), Bihar (Nagyvárad), Hunyad (Déva), Kolozs (Kolozsvár), Maros (Marosvásárhely), Nagybánya (Nagybánya), Radna (Beszterce), Szeben (Nagyszeben), Szörény (Karánsebes), Sztálin (Sztálinváros), Temes (Temesvár).

Maros tartomány rajonjai: Balázsfalva, Dicső, Erdőszentgyörgy, Gyergyó, Ludas, Maros, Régen.

Sztálin tartomány rajonjai: Sepsí, Kézdi, Kovászna, Csíkszereda, Székelyudvarhely, Alsórákos és Predeal.

A Szabadság kommentárja: „Azzal, hogy a Székelyföldet Sztálin tartományba foglalták, amelynek erős ipari központja Sztálinváros, nagy távlatok nyílnak a lakosság előtt. Fokozódni fog a város és falu közötti csere, emelkedni fog az anyagi és kulturális színvonal.”

1952. július 20. – Közzétették az RNK alkotmánytervezetét. (1952. szeptember 24-én lépett életbe.)

Az ország térképének újrajrjolása 18 tartományt eredményezett. „18. szakasz: Az RNK közigazgatási területi felosztása a következő: Arad, Bacu, Birlad, Bucuresti, Constanta, Pitesti, Ploiesti, Suceava, Sztálin, Temesvár tartományok, Magyar Autonóm Tartomány (MAT). – 19. szakasz: Az RNK Magyar Autonóm Tartományát a kompakt székelymagyar lakosság lakta terület alkotja; a MAT-nak autonóm közigazgatási vezetése van, amelyet az autonóm tartomány lakossága választ. A MAT a következő rajonokat foglalja magába: Csík, Erdőszentgyörgy, Gyergyószentmiklós, Kézdivásárhely, Maroshévíz, Marosvásárhely, Régen, Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely. A MAT közigazgatási központja Marosvásárhely városa. – 20. szakasz: Az RNK törvényei, az Állam központi szerveinek határozatai és rendelkezései kötelezőek a MAT területén. – 21. szakasz: A MAT szabályzatát az AT Néptanács dolgozza ki és jóváhagyás végett az RNK Nagy Nemzetgyűlése elé terjeszti.”

A Kárpát-kerék és a nyugati határ között az eddigi 11 helyett 8 tartomány lett. Radna, Szeben és Szörény tartományokat fölosztották a szomszédok között. Mind-egyik tartomány területét módosították, Bihar új nevet is kapott: Nagyvárad tartomány lett.

1956. január 17. – A marosvásárhelyi Vörös Zászló híre: „A Nagy Nemzetgyűlés Elnöksége a Minisztertanács javaslatára a 12/1956. sz. törvényerejű rendeletével több módosítást eszközölt az ország közigazgatási beosztások (sic) megjavítására. Ezek a módosítások az utóbbi évek tapasztalatainak és a lakosság kívánságainak figyelembe vételével jöttek létre s azt a célt szolgálják, hogy egyöntetűbb közigazgatási egységek alakuljanak ki és hogy az államgépezet közelebb kerüljön a dolgozókhöz.”

A rendelet értelmében a tartományok számát 18-ról 16-ra csökkentették. Megszűnt Arad és Birlad tartomány. Arad, Lippa és Nagyszentmiklós rajon Temesvár tartományhoz, Körös, Gurahonc és Borosjenő rajon pedig Nagyvárad tartományhoz került. Az erdélyi tartományok a következők lettek: Hunyad, Kolozsvár, Magyar Autonóm Tartomány, Nagybánya, Nagyvárad, Sztálin, Temesvár. Új rajonokat hoztak létre: Tasnád rajont Nagybánya tartományban, Vaskoh rajont Nagyvárad tartományban, Bozovics, Gátalja, Zsombolya, Pécska rajont Temesvár tartományban, Székelykeresztúr rajont a MAT-ban. Rajonszékhelyeket változtattak meg, új rajoni jogú városokat jelöltek ki, országos szinten pedig 348 községet csatoltak egyik rajontól a másikhoz.

Az erdélyi tartományok rajonjai, a módosítások után: (A rajonnév általában a rajoni székhely rövidített változata, pl. Udvarhely rajon nevét Székelyudvarhelyből, Dicső rajon nevét Dicsőszentmártonból képezték; más esetben a rajonszékhely román nevét használják a magyar újságok is, pl. Toplica rajon, tkp. Maroshévíz.)

Hunyad tartomány: Déva, Brád, Fehér, Sebes, Hunyad, Szászváros, Hátszeg, Petrozsény.

Kolozsvár tartomány: Zilah, Zsibó, Dés, Bethlen, Naszód, Beszterce, Szamosújvár, Sármás, Ludas, Tor-da, Enyed, Topánfalva, Bánffyhunyd, Kolozsvár.

MAT: Toplica, Régen, Gyergyó, Marosvásárhely, Erdőszentgyörgy, Keresztúr, Udvarhely, Csík, Kézdi, Sepsí.

Nagybánya tartomány: Szatmár, Nagykároly, Avas, Sziget, Visó, Nagybánya, Magyarlápós, Szilágycseh, Tasnád.

Nagyvárad tartomány: Nagyvárad, Székelyhíd, Margitta, Szilágyosmlyó, Elesd, Nagyszalonta, Belényes, Körös, Borosjenő, Gurahonc, Vaskoh.

Sztálin tartomány: Sztálin, Kőhalom, Fogaras, Szászágota, Medgyes, Segesvár, Dicső, Szeben.

Temesvár tartomány: Nagyszentmiklós, Pécska, Arad, Lippa, Zsombolya, Temesvár, Csákova, Gátalja, Lugos, Facsád, Resica, Karánsebes, Oravica, Bozovics, Orsova, Újmoldova.

1960. december 24. – A Nagy Nemzetgyűlés módosította az alkotmány 18., 19. és 39. szakaszát, közzétették, majd megszavazták a „területi-közigazgatási beosztás megjavításának törvényét”. Az újságok szerint „nagy-számú dolgozó kérését tartották szem előtt”, a módosítások „hozzájárulnak a munkásosztály és a dolgozó

paraszság megingathatatlan szövetségének, az egész nép erkölcsi és politikai egységének további erősödéséhez a Román Munkáspárt körül, amely népiünk kipróbált vezetője a szocializmusért vívott harcban”. – A tartományok száma nem, de területe és elnevezése – részben – változott.

Régi név	Új név
Craiova	Olténia
Konstanca	Dobrudzsa
MAT	Maros-Magyar Autonóm Tartomány
Nagybánya	Máramaros
Nagyvárad	Krisána
Pitesti	Arges
Sztálin	Brassó
Temesvár	Bánát

(Megtartotta régi nevét: Bákó, Bukarest, Galac, Hunyad, Iasi, Kolozsvár, Ploiesti, Suceava.)

Az erdélyi tartományokat érintő fontosabb módosítások: *Kézdi és Sepsí átkerültek Brassóhoz*, Sztálin tartománytól Dicső rajon, Kolozsvártól az egyesített Ludas és Sármás rajonok kerültek a MMAT-hoz; megszüntették Keresztúr és Erdőszentgyörgy rajont.

1964. december 23. – Az Államtanács újabb két törvényerejű rendeletet szavazott meg, az egyik „a területi-közigazgatási beosztás javítását”, a másik „egyes helységek elnevezésének megváltoztatását” célozta. A Vörös Zászló szerint: „a változtatásokat előzőleg honpolgári gyűléseken vitatták meg, s azokat a lakosság elfogadta”. Tartományi jogú várossá nyilvánították Fogarast, Segesvárt és Máramarosszigetet, rajoni jogú város lett: Urikány és Avasfelsőfalu. Az erdélyi román falunévek egy része a régi magyar név fordítása, vagy hangzás utáni ejtése. A Maros-Magyar Autonóm Tartományban 30 falunak adtak új nevet, főleg a magyar hangzásúaknak, pl.: Besineu (Búzásbesenyő) új neve Valea Izvoarelor lett. Hasonló módon: Oaia (Vaja) = Valenii, Cocos (Kakasd) = Valurenii, Saros (Magyarsáros) = Delenii, Iedu (Jedd) = Livezenii, Iobageni (Jobbágyfalva) = Valea stb.

1968. január – A központi és megyei lapok közz tették a Központi Párt- és Állami Bizottság javaslatait a megyék és municípiumok (megyei jogú városok) megszerzésére („a nagyobb számú lakossal rendelkező, az ország gazdasági, társadalmi-politikai és kulturális-tudományos élete szempontjából rendkívüli jelentőségű városok, vagy azok a városok, amelyek rendelkeznek az ilyen irányú fejlődés feltételeivel, municípiumokká szer vezhetők”; – a kinevezett 45 municípiumból 21 a Kárpát-karéjón belül van). A terv szerint 35 megye alakult volna, de a lakossági óvások figyelembe vételével ez még négygyel bővült: A Kárpát-karéjón belül Szilágy és Kovászna megyét, a déli és keleti részeken pedig Mehedinti és Braila megyét alakították meg. A Csíkszereda és Székelyudvarhely közötti rivalizálásnak az lett a vége, hogy a megye központját a városi rangú Csíkszeredába tették, Székelyudvarhelynek pedig municípiumi rangot adtak.

1968. február 16. – A Nagy Nemzetgyűlés megszavazta a 2/1968. sz. törvényt az ország közigazgatási-területi átszervezéséről. – A törvény szerint a közigazgatási területi egységek: megye, város, község. „3. szakasz: a megyét városok és községek alkotják a földrajzi, gazdasági és társadalmi-politikai, etnikai feltételektől és a lakosság kulturális és hagyományos kapcsolataitól függően.” Az ország területét 39 megyére osztották. A Kárpát-karéjón belüli megyék: Arad (Arad), Beszterce-Naszód (Beszterce), Bihar (Nagyvárad), Brassó (Brassó), Fehér (Gyulafehérvár), Hargita (Csíkszereda), Hunyad (Déva), Kolozs (Kolozsvár), Kovászna (Sepsiszentgyörgy), Krassó-Szörény (Resicebánya), Máramaros (Nagybánya), Maros (Marosvásárhely), Szatmár (Szatmárnémeti), Szeben (Nagyszeben), Szilágy (Zilah), Temes (Temesvár).

1968. február 20. – A Hivatalos Közlöny közölte Románia Szocialista Köztársaság alkotmányát.

1972. május 15. – Az Államtanács rendelete értelmében Turnu Severin hivatalos neve Drobeta Turnu Severin lett.

1974. október 16. – Nicolae Ceausescu, elnöki rendelettel Kolozsvár (Cluj) hivatalos nevét Cluj-Napocara változtatta.

1981. január 23. – A Vörös Zászló tudósítása: az Államtanács megvitatta és jóváhagyta „az RSZK területi-közigazgatási szervezésének bizonyos javítására vonatkozólag tett javaslatokat. Figyelembe véve az ipar fejlődését a jelenlegi Ilfov és Ialomita megyékben és annak szükségességét, hogy maximális hatékonysággal lehessen kihasználni az ország e fontos mezőgazdasági övezetének földterületét, továbbá avégett, hogy biztosítva legyen Bukarest municípium jobb ellátása zöldséggel és gyümölcscsel, RSZK Államtanácsa a következőket határozta:

I. A jelenlegi Ilfov és Ialomita megye átszervezése és a következők megyék létrehozása:

1. Giurgiu megye Giurgiu municípium székhellyel,
2. Ialomita megye Slobozia municípium székhellyel,

3. Calarasi megye Calarasi municípium székhellyel, II. Ilfov mezőgazdasági szektor létrehozása a Bukarest municípiumi néptanács alárendeltségében.”

Jelenleg (1994) az ország 40 megyére és Ilfov mezőgazdasági körzetre tagolódik. Ezek a következők:

Név (Ford.)	– Megyeközpont
Alba (Fehér)	– Alba Iulia (Gyulafehérvár)
Arad	– Arad
Arges	– Pitesti
Bacau (Bákó)	– Bacau (Bákó)
Bihor (Bihar)	– Oradea (Nagyvárad)
Bistrita-Nasaud (Besztersze-Naszód)	– Bistrita (Beszterce)
Botosani	– Botosani
Brasov (Brassó)	– Brasov (Brassó)
Braila	– Braila
Buzau	– Buzau (Bodza)
Calarasi	– Calarasi
Caras-Severin (Krassó-Szörény)	– Resita (Resicabánya)
Cluj (Kolozs)	– Cluj-Napoca (Kolozsvár)
Constanța (Konstanca)	– Constanta (Konstanca)
Covasna (Kovácsna)	– Sfintu Gheorgeh (Seipsiszentgyörgy)
Dîmbovita	– Tîrgoviste
Dolj	– Craiova
Galati (Galac)	– Galati (Galac)
Giurgiu	– Giurgiu
Gorj	– Tîrgu Jiu (Zsilvásárhely)
Harghita (Hargita)	– Miercurea Ciuc (Csikszereda)
Hunedoara (Hunyad)	– Deva (Déva)
Ialomita	– Slobozia
Iasi	– Iasi (Jászváros)
Maramures (Máramaros)	– Baia Mare (Nagybánya)
Mehedinti	– Turnu Severin (Szörvényvár)
Mures (Maros)	– Tîrgu Mures (Marosvásárhely)
Neamt	– Pietra Neamt (Németkő)
Olt	– Slatina
Prahova	– Ploiesti
Satu Mare (Szatmár)	– Satu Mare (Szatmárnémeti)
Salaj (Szilágy)	– Zalau (Zilah)
Sibiu (Szeben)	– Sibiu (Nagyszeben)
Suceava	– Suceava (Szucsáva)
Teleorman	– Alexandria
Timis (Temes)	– Timisoara (Temesvár)
Tulcea	– Tulcea
Vaslui	– Vaslui
Vîlcea	– Vîlcea
Vrancea	– Focsani

Ezután nem következtek újabb módosítások, csupán néhány városnak adtak „municipiumi” rangot.

1988. április 5. – Egy párthatározat megtiltotta a helységnevek „idegennyelvű” megnevezését, nyomtatásban (és az elektronikus médiákban) csak románul volt szabad azokat közreadni. A határozatot a kisebbségi médiák 1989. december 23-a után semmisnek tekintették.

A történeti Erdély belső határai nagyjából ma is nyomon követhetők, jelentősebb eltérés csak a temesközi Duna-szakasznál van, ahol mehedinti megye túlér a Kárpátokon, egészen Turnu Severinig, illetve Hargita megyénél, ahol a moldvai folyók forrásvidéke került a Kárpátokon kívüli megyékhez. A történeti Erdély belső beosztása helyenként még hasonlít a magyar idők megyebeosztására (Alsó-Fehér = Fehér; Bihar; Beszterce-Naszód), másutt (Kolozs, Brassó) teljesen mások a határok.

MOLNÁR P. JÓZSEF

Nehéz idők

(Részlet a „Marosvásárhelyi krónika 1900–1990” című kötetéből)

Mit vesztett a magyarság Marosvásárhelyt és a megyében a háború és az azt követő események következtében? Maros-Torda megye magyar lakossága egy kisvárosnyi lélekszámmal 18323-mal csökkent, miközben a román lélekszám 15638-cal nőtt. Majd kétezerrel csökkent a német lakosság száma is. Ekkor még csak 1920-at írnak, de a folyamat mutatja az elkövetkező évek román politikai törekvéseit ezen a téren. Az időközben 30988 lakosú várossá nőtt Marosvásárhelyt döntő többségű volt még a magyar lakosság 23178, a román 3947 (szemben az 1910. évi 1717), a zsidóság számát 3246-ban mutatta ki a román statisztika, de ez a réteg valójában anyanyelve és kultúrája szerint a magyarsághoz tartozott.

A döntő többségű magyar lakosság ellenére a lakosság minden megkérdezése nélkül román polgármestert neveztek ki a város és prefektust a megye élére, akik aztán, kihasználva a még mindig hadiállapotnak minősített helyzetet, könnyörtelen románosítást vezettek be: minden intézmény és közhivatal élére – ha volt szakképzettsége, ha nem – románokat neveztek ki. Magyar középiskolákat, elemiket szüntettek meg, betelepítve román tanárokat, tanítókat. Az első menetben románok nyilvánítottak minden állami elemi és középiskolát, szakiskolát, román igazgatókat nevezve ki, akiknek hazafias kötelességük volt, hogy román tanulókat szerezzenek. Megkezdték a névelemzés gyakorlatát, a „romános” hangzású nevéket a szülők akarától függetlenül román iskolába írták. Az egyházi tulajdonú iskolákhoz egyelőre nem nyúltak, de megkezdték azok anyagi ellehetetlenítését, évenként kellett engedélyeztetniök a nyilvánossági jog megadását, egyébként vizsgáztatási jog nélkül működhetek. *Bármely román hivatalnok tetszése szerint értelmezhetette a törvényeket, csak jelentős megvesztegetéssel lehetett esetleg megpuhítani egy-egy „nagyromán” hazafias túlbuzgalmát.*

Erről az időszakról írta az egyébként liberális szellemű Bernády a következő figyelmeztető szavakat: „A románság, állítása szerint, célt ért, megvalósította álmainak álmát, megteremtette »Nagy Romániát«. Ne feledkezzék meg azonban arról, hogy ezt a ma még csak, amint előbb említettem, lelki szemeivel látott álmot ki kell építeni, meg kell szervezni, s hogy ehhez a munkához megfontolt bölcsesség, előrelátó józanosság, fáradhatatlan kitartás és óriási munkaerő igényeltetik. Ne vezettesse magát tehát a románság, az eddigi talán előnyösen kihasználta szen-

vedélyek által tovább, mert ha erőit, energiáját a rossz tanácsadóra hallgatva továbbra is a mi megalázásunkra, gyötrésünkre, igában tartásunkra fogja elfecsérelni, képtelen lesz az annyi szerencsével megalapozott birodalmát kiépíteni, berendezni. Be kell látnia a románságnak, hogy éppen az általa hön öhajtott eredmények állandósíthatása érdekében fel kell hagynia a ma már céltalan agresszivitással, tartózkodnia kell a magyarság felesleges ingerlésétől, bántalmazásától, a közös kincset képező intézmények megsemmisítésétől és hogy sürgősen restituálnia kell az eddig elkövetett súlyos hibákat.”

Bernády 1920-as megnyilatkozása, melynek néhány fontos gondolata újra megfogalmazódott a *Kiáltó Szó* című, 1921-ben kiadott Kós, Zágoni és Paál Árpád-féle röpiratban, figyelmeztetés volt az erdélyi magyarság már akkor politikai szerveződését előkészítőknak is, hogy milyen irányba induljanak el. Bernády nem önálló magyar politikai szervezet jelöltjeként, hanem a liberális párt színeiben lépett fel az 1922. évi képviselőválasztásokon. Sikerült is egyetlen magyar képviselőként bejutnia a román parlamentbe az 1922. március 6. és 7-én tartott választáson a nyárádszeredai kerületben. Ezt a tényt azonban az erdélyi magyar nemzetiségi politikusok úgy minősítették, hogy akik elfogadták, illetve a „liberális párt

programjával jutottak be a parlamentbe, kívül állnak a magyarság keretén.” Sőt Gyárfás Elemér egy későbbi tanulmányában, visszaemlékezve Bernády képviselői mandátumának elnyerésére, azt állította, hogy „Bernády Györgynek az alkotmányozó országgyűlésbe való bejutását Bratianu Ionel egyenesen elősegítette, s felismerve elvitathatatlan taktikai kvalitásait, őt pártja és a magyar kisebbség között összekötő kapocsnak tekintette és ilyenként is igyekezett felhasználni. Tőle várta Bratianu az itteni magyarság pacifikálását s az új uralomra való beilleszkedésének elősegítését. Bernády e várakozásnak igyekezett is eleget tenni, s első magyarai felszólalásában – első magyar oldalon sok éles kritikát váltott ki – megkísérelt a maga személye és az általa képviselt magyarság számára a többségnél bizalmat ébresztetni és ezzel kedvezőbb légkört teremteni.” E sokat vitatott és támadott beszéd, melyben Bernády a magyarság sérelmeit tárta fel s kijelentette: „Tanítóink, tanáraink, a mai súlyos gazdasági viszonyok következtében a járandóságképpen kezeikhez kapott éhbér révén még a legegyszerűbb szükségleteiket sem képesek fedezni. . . tanhelyiségeink egy jelentékeny része már évek óta idegen célokra foglaltatott le, sok ezer gyermekünk nélkülözi a legegyszerűbb oktatást. . .” Csak Bukarestben megemlíti 38 tantermet, tanítói, papi és esperesi lakásokat,

több mint ezer, magyar iskolától megfosztott gyermeket. Utalt az erdélyi magyarságot szüntelenül zaklató perekre és meghurcolásokra. „Mi kizárólag idebenn, ezen állam keretén belül kívánunk a bennünket illető összes kérdések megoldása érdekében becsületes munkát végezni. . . az a kérdés intézhető hozzám, hogy honnan akkor a . . . hazaárulási, összeesküvéses perek végtelen sorozata? . . . méltóztassanak az eddig befejezett perek végtelen sorozatát tanulmányozni. . . rövidesen megméltóztatnak állapítani azt, hogy alig volt egyik vagy másik pernek komoly alapja, hogy a legtöbb per a hónapokon keresztül fogva tartott és sanyargatott vádlottak, nagyrésztnek felmentésével végződött. . . meg fogják állapíthatni azt is, hogy a sziguranca ügynökeinek és az ezek által felfogadott agent provokátoroknak. . . lelkiismeretlensége következtében ezrekre menő tömegek hurcoltattak ártatlanul meg és tétettek anélkül, hogy arra rászolgált volna, testileg, lelkiileg és anyagilag tönk्रे.”

Bizonyára nem ezeket a megállapításokat kifogásolták a kortársak, hanem kifogásolták a hűségnyilatkozatnak megfelelő megnyilatkozását. „Mi új állampolgárságunkat – mondta a román parlamentben Bernády – becsülettel egyeztetjük össze a magunk magyarságával, s minden igyekezetünkkel azon vagyunk, hogy nemcsak hűséges fiai legyünk fajunknak, becsületes ápolói kultúránknak, de önzetlen, minden áldozatra kész és hű polgárai legyünk a román királyságnak. Ne akarjon belőlünk senki renegátokat csinálni, mert az, aki fajtáját megtagadni képes, adott alkalommal elárulja hazáját, királyát, sőt Istenét is.”

Ez a kompromisszum-készség olyan ellenkező hangulatot váltott ki az erdélyi magyarság körében, hogy Bernády érthetően sem akkor, sem később nem lett vezéralakja a romániai magyar közéletnek, hiába volt legesélyesebb jelöltje az Országos Magyar Párt elnöki székének.

Az 1928-as választásokon Marosvásárhely egyetlen képviselőt sem juttat be a parlamentbe. Bernády szerepe azonban a városban még mindig jelentős, 1930-ban Magyar Polgári Demokrata Blokkot

alapít, mely részt vesz a közigazgatási választásokon és a hivatalos listával szemben 7 magyar tanácsost visz be a város vezetésébe, akik nem tartoznak a Magyar Párt kötelékébe. Csak 1932-ben került ismét Marosvásárhelyről országgyűlési képviselő, dr. Ferenczy Zsigmond, aki később mint az Unitárius Egyház főgondnoka működött, jelentős szerepe azonban nem lett a város politikai életében.

A nemzeti elnyomást fokozó intézkedések, melyek ellen a Magyar Párt képtelen volt hatékony harcot folytatni, mélyítette a belső ellentéteket. Jellemző volt, hogy a Székelyföldön nem iktatták be a választott magyar tanácstagokat, hanem a román összetételű időközi bizottságok működtek. Egész Erdély területén elrendelték a magyar nyelv teljes kiiktatását a közigazgatásból, semmiféle nyilatkozat, jegyzőkönyv nem volt érvényes, ha magyar nyelven készült. Teljesen hatályon kívül helyezték az 1868-as XLIV. sz. törvénycikket, mely a hivataloknak előírta a nemzetiségi nyelvhasználatot a román és szász többségű megyékben, ahol addig a hirdetések két nyelven jelentek meg. A nyelvi korlátozást a vasútra is kiterjesztették és megtiltották, hogy magyartul felvilágosítást adjanak az utazóknak. II. Károly visszatérése után még erősebb nacionalista hullám lépett fel, mivel az uralkodó így akarta saját népszerűségét növelni. Az 1931. júniusi képviselőválasztásokon visszaszorították a magyar képviselők létszámát, katonaságot rendeltek ki a Székelyföldre a választók megfélemlítésére, ekkor tették közzé, és hivatalosan hirdették a székelyek román eredetét, megerősítették a már bevezetett kultúrzonát a Székelyföldön, tanítókat neveztek ki az állami iskolákba és a magyar felekezeti iskolák tömegét tiltották be. Mindez együtt járt a Magyar Párt állandó meggyanúsításával. A Magyar Párt és képviselői megkérdezése nélkül nevezték ki Brandsch Rudolfszász képviselőt nemzetiségi alminiszterré, aki a Magyar Gazdasági Szövetséget használta fel a Magyar Párt ellen, nyíltan megvádolta azzal, hogy revízióra spekulál. Onisifor Ghibu kolozsvári egyetemi tanár meghirdette a Katolikus Status

minden vagyonának elkobzását, a még megmaradt egyházi vagyontól való megfosztást. Kisajátították a *Csiki Magánjavak* teljes vagyonát és az *Ósmarosszék* erdő- és legelőbirtokát, melynek jövedelmét a Marosvásárhelyt a Városházával konkuráló, még nagyobb méretű prefektúra építésére használták fel.

A Magyar Párt 1933. évi júliusi hatodik országos nagygyűlését Marosvásárhelyt tartották, ahol a *nemzedékváltás problémája merült fel*, így a központi intézőbizottságba beválasztották *dr. Nánásy János* marosvásárhelyi ügyvédet, s ekkor visszatért az intézőbizottságba *Bernády György* is, mivel az ún. reformcsoport vezetője, *Toldalagi Mihály* kivált. A nagygyűlés a székely autonómia kérdését próbálta felvetni és feldolgozni a párizsi békeszerződés 11. pontja alapján, mivel a román állam semmiféle helyi közigazgatási autonómiát nem tartott szükségesnek. *A Magyar Párt kidolgozta a székely önkormányzat tervezetét, de az soha nem kerülhetett román kormányzati tényezőkhöz elé.*

Minden év újabb sérelmes törvényt hozott. 1934-ben a banktörvény, miközben a konverzió amúgy is meggyengítette a magyar bankokat, mivel az állam nem vállalta át a magyar paraszti hiteleket, előírta a bankok alaptőkéjének a kétszeresére való emelését. Ez a rendelet a magyar kisbankok egész tömegét semmisítette meg. A nemzeti munka védelméről szóló törvény (1934. július 16.) előírta, hogy minden gazdasági, ipari, kereskedelmi vállalatnál a személyzet 80%-a, az igazgatóság 50%-ban román kellett legyen. A törvény megfogalmazása „román” alatt román állampolgárságú kellett értelmezni, de a gyakorlatban a végrehajtásnál azt vizsgálták és azt kellett igazolni, hogy román „fajú” az illető. S ez 1934-ben, amikor a „faji” törvények még csak a hitleri birodalomban kerültek bevezetésre!! A Magyar Párt külön parlamenti bizottságot követelt a kisebbség kérdéseinek ki vizsgálására, de ilyen bizottság soha nem jött létre Romániában.

Még az 1933-as Országos Magyar Párt ülésén létrejött ún. *Országos Magyarpárt Ellenzék*, mely szembefordult a párt vezetőségével

és önálló listával kívánt indulni az 1933-as decemberi választásokon. Ebből az alkalomból adta ki Kolozsvárt a *Népakarat* című lapot, melynek fő feladata a Magyar Párt lejáratása lett. Koncepciójában már jelen volt burkoltan az „osztályharc” szelleme, amint egyik felhívásában így szövegezte meg: *„A Magyarpárti Ellenzék nyílt sisakkal, becsületes programmal indult a választási küzdelemben. Fő célunk az volt, hogy a széles tömegek közé vigyük programunkat, megszervezzük tömegeinket és a választási eredményen keresztül is bebizonyítsuk, hogy mögöttünk az erdélyi elnyomott magyarság széles rétegei állanak.”* Kétirányú taktikát követtek: megbontani mindenütt a magyarpárti vezetés egységét, külön szervezeteket alakítva, hatásos, demagóg izgatást folytatva az országos és helyi pártvezetés minden kompromisszumos kísérlete ellen, melyet a román polgári pártokkal és hatóságokkal próbáltak megkötni, leleplezve egyúttal a román hatóságok önkényes fellépéseit az erdélyi magyarság, főként annak baloldali mozgalmi törekvései ellen. Ebben a szellemben támadta *gróf Bethlen György* pártelnök programbeszédét, melyben a már előkészítés alatt álló, az alkalmazottak románságát előíró törvényt bírálta, kifogásolta, hogy egy magyar vállalat még arról sem határozhat, hogy könyvelőjét maga válassza meg. Erre M.P.E lapja így reagált: *„Bethlen Györgynek azonban nem a magyar földművesek és földnélküliek százezreinek nyomorúsága, nem a magyar munkás gazdasági és politikai elnyomottsága, nem a magyar iskolák sorozatos elkobzása, nem a magyar tanítók, cfristák (CFR: román vasút) nyelvvizsgálója és elbocsátása, hanem a magyar cégek könyvelőinek a kérdése fáj. Itt az árulás, gyávaság és rövidlátás valóban versenyeznek egymással.”* Ez a szociális (mondhatni „előszocialista”) demagógia jellemzi a M.P.E. tevékenységét, figyelmen kívül hagyja, illetve elhallgatja az OMP minden olyan akcióját, melyben a magyarság egészének sérelmeit tárja fel és azok megoldását kívánja képviselni.

Az 1934-es évre esik *dr. Ber-*

nády György 70. születésnapjának megünneplése, melyre mint a marosvásárhelyi református kollégium főgondnokának, „szűkebb körben”, a kollégium dísztermében került sor.

Ekkor mondta az elkövetkező évek és évtizedek küzdelmeit és szörnyűségeit előre látva, az ifjúsághoz intézve, a következő szavakat: *„Megnehezült felettünk az időknek járása. Mindenkinek nehez és mind nehezebbé váló küzdelmet kell megvívnia a mindennapi kenyérért. Hatványozottan nehez küzdelem vár Rátok, kálvinista magyar ifjakra, akiknek nagyobb felkészültséggel kell a mindennapi kenyérért megvívandó keserves küzdelemben szállnotok, mint bárki másnak.”* Majd pontosan megfogalmazta a kisebbségi sors helyzetében lévő fiatalok mindenkori feladatait: *„A Ti feladat- és munkakörötök. . . lényegesen nagyobb, jóval tágabb, mint a többségi nemzethez tartozó ifjaké, teljesítményeteknek is jelentékenyen nagyobbak kell tehát lennie. Ezért a Ti felkészültségeteknek is lényegesen különbnek kell lennie, ha a versenyt annak egyenlőtlensége dacára is tartani akarjátok, már pedig tartanotok kell azt, mert ezt parancsolja a saját érdeketeken, a romániai magyarság érdekén és a közérdeken felül a Ti faji becsületek is.”*

KATONA SZABÓ ISTVÁN

Napló

Változatok a – hogy is nevezzem? – hazafiságra
(Eseménymorzsák 1982-ből)

Eddig Kitépelt naplólapoknak mondtam az általam átélt múltból közölt jegyzeteimet. Ezt, a jelenlegit legfennebb így titulálhatom: sorok az 1982-es év (amúgy mintegy kilencszáz oldalnyi) naplójából.

1993. május 11., Kolozsvár

... A Forrás 5. számában részleteket közöltem a *Korunk* végnapjairól (. . .) örülnék, ha elolvashánád. Gáll Ernő.”

1993. május 18., Szeged

Azonnal megvettem a számot. És a Gáll Ernő felsorolta események sorából ezúttal ezt az 1982-est emelem ki: „(. . .) – post mortem – feljelentették *Kóst*, aki 1941-ben a kolozsvári *Ellenzék*-ben a bécsi döntést magasztaló cikket közölt. Meglátjuk, mi lesz ennek a következménye (. . .)” Hiszen Gáll a *Korunk* decemberi számát a *Kós* Károly centenáriumnak akarná szentelni.

1982. július 12., hétfő, Bukarest

Manapság – sajnos – a *Szabad Európa Rádió* az egyetlen gondolkozásra készítő kommunikációs eszköz. Egyik nap *Monica Lovinescu*, egy Európa szabadságáért küzdő értelmiségi liga kétnapos párizsi értekezletéről tájékoztatót. Ott hangzott el – egy Kant idézet parafrázisaként – *korunkban a legnagyobb merészség annak megértése, ami történik.*

1982. január 10., vasárnap, Bukarest

Péntekre összehívták a központi bizottság apparátusát, ahol mi – a központi lapok főszerkesztői – hivatalból jelen vagyunk. Számomra azért volt rendkívül érdekes ez az esemény, mert belepillanthattam a jelenlegi vezető elit kártyáiba. Négy frissiben kinevezett személyiség vitte ugyanis a prímét: két miniszterelnökhelyettes (*E. Bobu*, *C. Burtica*), egy külügyminiszter (*S. Andrei*) és egy új pártcsoda: *Marin Enache*, a KB új titkára. Nos, ezek egymást licitálták túl annak bizonygatásában, hogy *ők, valamennyien, a párt vezetőségének tagjai, hülyék és csak azért születtek élve, mert N. Ceausescu így akarta.*

Bobu például azzal kezdte, hogy ő most éppen Ceausescu elvtárs magisztrális beszédének hatása alatt van. – Mindegy, melyik beszédre céloz, hiszen mindegyik magisztrális, amit Ceausescu mond.

– Képzeljék el elvtársak – mondotta –, hogy mi állandóan jártuk a vidéket és nem látunk semmit. Ceausescu elvtársnak kellett kiszállnia a terepre, hogy a jelenséget felismerje. Ugyanis Buzu megye hónapokkal ezelőtt jelentette: befejezte a szántási előirányzatokat. Hogy aztán Ceausescu elvtárs felfedezze: ez hazugság. De ugyanez történt Giurgiuban is, sőt másutt is. Ez pedig azt jelenti elvtársak, hogy meg kell változtatnunk a látásmódunkat. . .

Szétnéztem. Nem nevetett senki. Ellenkezőleg, a teljes központi pártapparátus nagyon gondterhelt volt.

1982. január 12., kedd

Teofil Busecan írókollégámmal beszélgettem ma a *Scinteia Ház* egyik folyósóján. – Az a borzasztó – mondotta –, hogy a kultúrát, mint lélekalakító tényezőt kiiktatták. Figyelj erre a történetre, mert valamennyien elindultunk ezen az úton. Van egy barátom. Egyetemi tanár. Tizenegykor van előadása. Előtte elmegy kenyerezni a családnak. Beáll egy hosszú sorba. És tülekedik, mint a többiek. Valaki nagyot lök rajta. Feltehetően a világirodalmi előadásának valamelyik klasszikusa jut eszébe, mert megszólal: – Barátaim, ne vesztítsük el az emberségünket. Ne lökdösődjünk! – Mi? – kérdi egy másik szerencsétlen –, hiszen maga lökdösődik! – En? – szól a barátom szinte sírva – hiszen engem már ki is löktek a sorból! – Menjen maga az anyja. . .! – Menjen maga! És már tépik is egymást. És ez a professzor pár perccel később a humániumról fog beszélni a jövő nemzedéknek.

1982. január 14., csütörtök

Jól érzékelem? Egyre kevesebb az ember értéke. Ma eltérítették a 32-es autóbust, mert jött Zsivkov vadászni és előtte – nyilván – reggeliztek egyet a Csausszal. Csak jóval a rendes állomás után fékezett le a busz. Mellesleg senki nem szólt egy szót se. Miközben caplattunk befele a Hazugság Házba, a *Romanie D'aujourd'hui* egyik román munkatársa – akit gyűlésekről ismerek – megszólalt: Én már semmin sem csodálkozom. Tegnap az Ilfov megyei Mezőgazdasági Tanács ülésén vettem részt, ahol – ugye január közepe lévén – megvitatták az egész évi mezőgazdasági tervet. Sőt meg is szavazták az előirányzatokat. Mikor aztán minden lezajlott, felállt az elnök és bejelentette: – Holnap megkapjuk a Minisztériumtól a tervszámokat és közölni fogjuk önökkel.

Mosolyogjak? Inkább sírnom kellene.

1982. január 15., péntek

Ismét a *Szabad Európa*. Allende bukása után kb. 1150 chilei kommunista telepedett le Romániában. Ebből rövid idő alatt mintegy nyolcszáz eltávozott Németországba, Svédországba – nyugatra. Azt mondja a kommentátor: a chileiek elmenekültek abból a rendszerből, amit maguknak akartak építeni. . .

1982. február 2., kedd

A bukaresti tévé magyar műsora tegnap közvetítette *Irmi* feleségem műsorát *Hollósy Simonról*. A hatalom útjai ugyanis kiszámíthatatlanok. Évekkel ezelőtt óriási felháborodás közepette *Hollósy Simonból* – *Simion Corbul* lett. Most viszont a pártközpont kérte, hogy *Hollósy* születésének 125. évfordulóján emlékezzenek meg róla. A műsor alapja, lényege Raul *Sorban* előadása volt – hibátlan magyar nyelven. Mellesleg *Sorban* itt ismertük meg, a felesége, *Sütő Éva* révén. *Éva* kedves, tehetséges gyerek. Színházigazgató koromban én vettem fel a kolozsvári Magyar Színházba kosztümtervezőnek. Sok bajom és sok örömem volt vele. Később összeházasodtak az apja korú *Sorbannal* s eljöttek Bukarestbe. Miképpen mi is. Nem egy ügyben, és nem egyszerre. De így kezdtünk egymáshoz járni. *Sorban* ugyanis kedves, művelt ember, aki elmondta – és én elfogadtam –, hogy ő nem született román, hanem Szamosújvár környékéről való örmény. Ám – miként *Petőfi*, ő is – nemzetet választott, és az ő választott nemzete a román. Hát szólhattam én ez ellen egy szót?! A román alkotmánynak egyetlen kijelentését fogadom el ma is: mindenki olyan nemzetiségű, amilyenek vallja magát. Szóval: én *Sorban* szeretem. *Irma* adása után – de nem csak miatta – fel is hívtam telefonon, és megköszöntem neki azt, amit a magyar művelődésért tett. Nagyon örvendett. *Irma* közben elmondta, hogy az adásra a románok is felfigyeltek és kérték, hogy ezután nekik is készít-

sen hasonló szövegeket. A szerkesztők között tanítványai is vannak a kolozsvári Képzőművészeti Akadémiáról. Később még azt is elmondtam neki: egyesek azt állítják, hogy ő keresztelte el *Hollósy* Simont, a nagybányai festőiskola egyik megalapítóját, *Simion Corbul*nak. Nevetett. Azt mondta: ebben van némi igazság. Hogy-hogy? – kérdeztem. Úgy, hogy 1966-ban *Uglár József* akkori nagybányai első titkár felkért, rendezzek gyűjteményes kiállítást, melyben bemutatom a város dicső művészi múltját. Elvállaltam. Felhajtottam többek között öt *Hollósy*-képet is, amelyeket két román tanítványának képeivel egy külön teremben helyeztem el. Igen ám – folytatta *Sorban* –, de *Hollósy* művészete olyan, mint a magyar rapszódiaikat író *Liszt* zenéje. Szinte minden alkotása hangsúlyozottan magyar és történelmien nemzeti. Ezért aztán a bizottság, amelynek engedélyeznie kellett a kiállítást, nem adott engedélyt a művek bemutatására. – Nagyon szeretem *Hollósy*t – lelkesedett *Sorban* –, nemcsak azért, mert jó művész, tisztességes ember, örmény, mint az én őseim, hanem azért is, mert hű maradt – miképpen hitem szerint én is – választott nemzetéhez. Ezért ott a megnyitás körüli vita közepette valósággal felkiáltottam: miféle nacionalizmust emlegetnek itt az elvtársak? Hiszen *Hollósy* ősei Moldvából jöttek és *Corbul*nak hívták őket. (*Corb* románul hollót jelent. H.S.) Igen? – csillant fel a bizottság szeme – hát akkor tessék így írni a nevét és mehet a kiállítás! Megmondom őszintén – így *Sorban* –, hogy nem mertem ellentmondani. Ezért is örvendtem nagyon a feleséged felkérésének, hogy a filmhez írjak szöveget. Különben most már a párt központi lapja, a *Scinteia* is kért róla cikket. Mit szólsz, írjam meg oda is, hogy örmény volt, meg *Korbuly*?

Először azt válaszoltam neki, hogy: igen. Ha a művész *Hollósy* marad, akkor a nagyapja igenis legyen *Korbuly*. Az igazsághoz ragaszkodnunk kell. Később visszahívtam telefonon és még hozzáfűztem: – Csak vigyázz, nehogy az derüljön ki a szövegedből, hogy miként az úgymond eredetileg román nemzetiségű csángókat, *Hollósy*t is mi magyarosítottuk meg, erőszakkal.

Azóta is gondolkozom a történeteken. Íme az elnemzetlenítés egy nyilvánvaló folyamata. Mikor ezt elmondtam Sorbannak, felnevetett: a világhírű román művészt, Constantin Brincusit is egy efféle trükkel sikerült visszahozni a közéletbe. Azzal, hogy Barbu Brezianu műkritikus azt állította róla: formai letisztulását a román népművészet tette lehetővé. Ami egyszerűen hazugság.

1982. február 11., csütörtök

Ma hív telefonon Radu Constantinescu, a Kultúrtaács irodalmi osztályának helyettes főnöke, és kissé zavartan azt mondja: kérem, vegye ki a 6. oldalról az Erdős I. Pál művészetét méltató Raul Sorban cikk mellől a magyarországi írók (Babits Mihály, Herczeg Ferenc, Zilahy Lajos, Szabó Dezső) portréját. Valamint a tizedik oldalról M. Kiss András egy Magyarországon megjelent könyvről írt recenzióját. Majd még hozzátette: biztosítom, fogalmam sincs, hogy Koppándi elvtárs, mit kifogásol benne, de remélem, hogy utólag minden tisztázódik.

Hát kivágtam Kiss András kb. másfél gépelt oldalas cikkét. Így kezdődik: „Turcsányi és Réber gyermekeknek szánt könyve a legérdekesebb életmegnyilvánulásokat megtestesítő halak bemutatásával örvendeztet meg bennünket (. . .)”

Valóban veszedelmes kérdéskör.

Nem sokkal később jelentkezik Illés Jóska a központi bizottság sajtóosztályáról. – A pártvezetőség megsokallta, hogy a magyarországi sajtó, tévé és könyvkiadás állandóan támadja Romániát, ezért elrendeli: újságíró onnan ide ne jöjjön, innen oda ne menjen, a követségükre járni tilos!

Alighanem a jelenséghez tartozik a *România Literara* e heti számában *Román humanizmus* címmel megjelent fél újságoldalal cikk is. Szerzője Francisc Pacuraru. Megjegyzem, hogy a román keresztnevek között Francisc nincsen. Ez a Ferenc fordítása. Ugyanis a szerző édesanyja magyar. Ezért aztán drámai hangon közli, hogy mi magyarok, bizonyos történelmi nosztalgiák hatása alatt, egyenlőség címen privilégiumokat követelünk. Pedig a román nép humanizmusa az évszázados nacionalista gyűlölködés után végre egyenlőséget teremtett az országban.

Szóval román humanizmus. . . Né: engem nem is az zavar, hogy egy félmagyar ilyen csúnyán nyal a hatalomnak. Engem a jelenség izgat. Mióta Ion Lancranjan bedobta a közéletbe a bűzbombáját, egyre többen ismerik fel a nacionalizmushoz való csatlakozásban a társadalmi érvényesülés nagy lehetőségét.

Vagy tévedek? Nem a selejt bosszúja ez a váratlan és gyors egyesülés a magyarság ellen? Itt, s így lehet ma

keresni. Nem is csupán pénzt. De jövőt, kiadót, publicitást. És mindenekelőtt hatalmi támogatást.

Bár tévednék. . .

1982. február 23., kedd

Tíz nappal ezelőtt kivettem a pihenőszabadságomat, hogy a *Sorsom emlékezete* című könyvemet befejezzem. Tegnap meg kellett szakítanom a munkát. A szerkesztőségben szörnyű hangulat alakult ki. Koppándi Sándor, a KB sajtóosztályának helyettes vezetője, és a magyar sajtó gyilkosa a távollétemben rászállt a fiúkra. Fenyegette, nyomorgatta őket. Bementem és a szerkesztőségi munkaközösség előtt felhívtam telefonon. – Tiltakozom! – mondtam –, hogy a szerkesztőséget állandóan fenyegeted. Azt mondta volt ugyanis, ha nem teljesítük amit ő mond, megszüntetik a lapot.

Koppándi válasza döbbenetes volt:

– Azok beszélnek így, akiknek nem tetszik a párt utasítása, amit én közvetíték!

Na itt már ordítottam. . .

Este elmentem Méliusz Jóskához és elmondtam neki a történetet. Vallomás volt a válasza. – Nem akartam neked elmondani, nehogy elkeseredj. Vincze Jánostól tudom (a KB osztályvezetőjétől), hogy Koppándi írásban fordult a pártvezetőséghez, hogy téged el kell távolítani a lap éléről.

1982. március 2., kedd

Most hallom, hogy a lap számonkénti ára 1 lejről 4 lejre emelkedik. Mondják, hogy a *Contemporanul*, a testvér-lap is annyi lesz. De az véletlenül 16 oldal, nem 12. És 20 millió olvasónak szól, nem – virtuálisan – 2 milliónak. Igaza van Pacuraru Ferinek: van itt román humanizmus. Ennél már csak az egyenlőség nagyobb.

1982. március 18., csütörtök

Koppándi felhívta a KB-hez Rostás Zoltánt, a párt-alapszervezet – fiatal és megtaposott – titkárát. Ismételtén közölte: megszüntetik A Hét-et, mert pártellenes. Például: Ceausescu elvtárs születésnapján mi közöltük a legkevesebb és legjelentéktelenebb anyagot. Aztán eldőlött egy nagy borítékot és azt mondotta Rostásnak: ezek mind Huszárék ellen, a lap ellen szóló adatok!

1982. március 18., csütörtök

Ma kivették a lapból Raoul Sorban egy másfél újságoldalal írását. Nem értem. A román Műtörténészek Nemzeti Bizottságának rendes évi közgyűlésen hangzott el az előadás. Érthetetlen, hogy ami ott jó volt, Koppándinak nem jó.

Sorban Fiulep Lajosnak, egy a Magyar Tudományos Akadémián elmondott beszédét kommentálta. Egy Magyarországon folyóiratban és könyvben megjelent tanulmányt. Lényegét talán egy rövid idézettel próbálom érzékeltetni: „A magyar művészettörténelem tárgya – akármilyen tautológia – ki kell végre mondani, – a magyar művészet, az amit a magyarság csinált. A magyarság nem az ún. faj-magyarság, ilyent nem is találunk sehol. Nem is valami apriórikus és önkényesen konstruált »örök« népi vagy nemzeti jellem, ilyen sincs. Ami van, az az idő folyamán kialakult és szüntelenül alakuló

magyarság, az a közösség, amit a magyar nép és a vele élő, vagy hozzá csatlakozó népekkel vagy népelemekkel elegyedve gazdasági, társadalmi, vagy politikai életében, egész működésében produkált, és van ennek a közösségnek már örökletes és tudatos vállalása – idézi hosszan Sorban Fülepet. – (. . .) Nem tartozik hozzá a nemzetiségek, vagy más népek akár magyar, akár más hatásra keletkezett, de már a maga útján járó művészete. Sem ami akár magyar, akár nemzetiségi területen bizonyosan nem magyar, s hatásával nem indított el valamilyen folyamatot a magyar művészetben. Ezen nem változtat a megrendelők magyarsága”.

Sorban aztán leszögezi: „Fülep Lajos egész gondolatmenete bizonyítja, hogy milyen káros következményekkel járhat, ha egy politikai programot ültetünk át erőszakkal a tudományos munkába”.

Az írás végén aztán van egy olyan bekezdés is, ami alighanem az egész háborúskodás okozója. „Fülep tanulmányát olvasva – írja Sorban – önkéntelenül is a román művészet helyzetére, s a romániai nemzetiségek művészetével való összefüggésére gondoltam. Legjobb meggyőződésem szerint a román – legyen az népi, vagy hivatalos – művészet, bizonyos sajátosságainál fogva mindig különbözni fog a szász vagy a magyar művésztől, s mindazokkal a román művekkel fog összetartozni, amelyek azonos körülmények között jöttek létre és egy hosszú fejlődési folyamat eredményeképpen megteremtették a román művészet hagyományait. E megállapítás szellemében feltettem magamnak a kérdést, hogy lehet-e megalapozottan beszélni például a népművészet vonatkozásában »magyar, szász, sváb, vagy szerb kifejezésű« román művészetéről?”

Nos – bevallom – én ezt tartom a tanulmány legfontosabb részének. És mondtam is Sorbannak, hogy ilyen kicsengésű írást minden számba hozhat. Azt is mondtam, hogy ha óhajtja, román barátaimmal, többségi lapokban is csináljak neki helyet. Ugyanis – de hiszen ez közhely – mi hivatalosan nem vagyunk itt Romániában magyarok, hanem magyar nyelvet beszélő románok.

Tehát a becsület is azt kívánta, hogy próbáljak megküzdeni Sorbanért. Először Radu Constantinescu minisztériumi aligazgatóval vitatkoztam. Azt mondta: azért vette ki, mert zavaros eszmeiségű. Álljunk meg – mondom – a Politikai Akadémián összegyűlt szakértőknek nem volt zavaros? Engedje megvédenem a román műkritika szellemi színvonalát. Azt mondja: politikamentes művészetet hirdet. Nem akarom megérteni a primitív pártutasítás lényegét, ezért finomítok: – Önnek rosszul fordították le a szöveget. Azt hirdeti, hogy nem szabad hamis politikai elvekhez hozzáidomítani a művészetet. – Jó – válaszolta, mintegy ha te így, én is így alapon –, van egy olyan érvem is, amire nem lesz ellenérve: ez az írás beavatkozás a magyar belügyekbe. No de hát én sem most jöttem a félhetessel. Nekem is van olyan érvem, amire neki nem lehet válasza: – Igazgató elvtárs – mondom szomorúan – én alávetem magam az ön utasításának, hisz ön a főnök. De mivel becsülöm önt, azt is bevallom, hogy itt nem arról van szó, amiről ön beszél. Ugyanis itt a nacionalizmus elleni küzdelemről van szó. És én csak azt sajnálom, hogy a magyar olvasó nem részesülhet a román szerző-

nek ebben a nagyon határozott internacionalista állásfoglalásában.

Ez megdöbbeneti. Ez már a fejére idézhető szöveg. Kicsit makog, majd így zárja le a vitát: – Ön a szempontjaival megzavart. Azonnal átviszem az írást Hegedűs László államtitkár elvtársnak és megkérem, hogy döntse el ő a vitát.

A várható eredményt mindketten pontosan ismerjük. Tehát elköszönünk egymástól.

1982. március 20., szombat

Nem tudtam elviselni a sok szembeköpést. És találkoztam V.-vel. Többet nem mondhatok róla. Az ő érdekében nem. Annyit, hogy román. Hogy volt szekus ezredes és hivatali teendői során ismerkedtünk össze.

Meg kell mondanom, hogy kb. 4 évi tevékenysége során soha még el se mosolyodott. Végezte a munkáját, de ha lett volna rá idegerőm, megállapítottam volna, hogy nem becstelenül. Már amennyire ez összeegyeztethető a szekus munkakörrel. Elég annyi, hogy egy évvel ezelőtt nagyon sápadtan érkezett a szerkesztőségbe. De azért rendesen feltette a szokásos, sőt szokványos kérdéseit. Nekem azonban feltűnt, hogy nem olyan, mint máskor. Sápadt. Szorong. Egyszer aztán – a rám mindig jellemző hülyeséggel – megkérdeztem: ezredes úr, rosszul van? Úgy nézett rám, mintha hirtelen kínaiul kezdtem volna beszélni vele. Jó idő telt bele, míg visszakérdezett: *miért?* Nekem azonban tapasztalatom van szorongás ügyben és ezért – valóban őszintén – rátettem kezem az övére: – Igyunk meg egy kortyot, nekem is jót tenne. És mielőtt bármit szólhatott volna, íróasztalom alsó fiókjából előhúztam a szilvóriumot és töltöttem.

Megittuk. Újra töltöttem. És mivel a szilvalé nagyon erős, mondtam neki, hogy bocsánat. És megfogtam a karját és kivittem a folyosóra. Tudtam ugyanis, hogy a főszerkesztői irodát lehallgatják. Nem kellett kapacitálnom. Magától kezdett beszélni. Ma reggel behívatta a tábornok és közölte vele: kérje a nyugdíjaztatását. Miért?! Mert a rendes időszaki orvosi vizsgálaton kiderült, hogy átesett egy szívinfarktuson. Pihennie kell. Az egészben az volt a döbbenet, ahogy ez a magabiztos ember, a hatalomnak ez a bástyája összeomlott. Lehetett persze része ebben a szilvóriumnak is, hogy sűrűn nyúlt a szeméhez. Én azonban szokva vagyok az itallal, hiszen már a nagyapám is alkoholizmusban pusztult el. És figyeltem. És halkan és – mint kiderül, a számára szokatlan melegséggel – kérdezősködtem. Volt valamilyen szívpanasza? Mert nekem volt. És felsoroltam, hogy mire gondolok. Nem, nem volt. Főnökeivel vitája? Az

sok volt, de ő ezt évek óta jól viseli. Mindent megértetem. – Idehallgasson – mondtam –, tehát maga most már elhagy bennünket. Igen. Tehát, ha én mondok valamit, azt nem úgy értékeli, mint egy virtuális politikai bűnöző ajánlatát. Hát hogy ő ezt eddig sem tette. Akkor mondok valamit, elhiszi? Én őt mindig becsültem. Köszöni. Tehát, ha én most mondok még valamit, akkor azon komolyan elgondolkozik? El. Nézze: maga olyan pszichikai változáson ment át, hogy az már életveszélyt jelent. Azonnal tudnia kell, milyen s mekkora a veszély. Ezért felajánlom a hivatali kocsimat. Kiszalad Kovásznára, ahol egy szívkörház működik, ahol egyik barátom az igazgató főorvos. Doktor Géza *Benedek*? – kérdezte. – Ismeri? Hogyne, hiszen minden jobb tábornok hozzá jár. Dehát ő hogy állítson be oda? Úgy, hogy *Dali Sándor* barátom, a Kovászna megyei tudósító várja és elkíséri, de addig is beszélök *Benedek* doktorral. Meg volt döbbenve. Én azonban nem hallgattam rá, hívtam *Gigit*, sofőrömet és mindent elmagyaráztam neki. Őt perc múlva indultak – persze először az ezredes lakására.

Nos, hogy rövidítsek a szövegen: kiderült, hogy V. ezredesnek sosem volt infarktusa. A szíve – ötven valahány éves – tökéletesen működik.

A változás amin átment, fantasztikus volt. Azt kell mondanom, megrázó. Mikor vasárnap este *Gigi* a lakásomra hozta, zokogott.

Mindezt nem a magam dicséretére mondtam el, hanem azért, hogy a véleményét emberileg súlyosbítsam. Ugyanis ma ő az én egyik szekus tanácsadóm. Soha nem kértem tőle olyasmit, ami a lelkiismeretét terhelné. És ezt ő tudja. Mindig azt kérem: segítsen megérteni a helyzetet. Most is ezt tettem. Végighallgatott. És azt mondta: *Sorban* úr cselekedete nem logikus. *Sorban* úrnak nem csupán azt kell nyilatkoznia, hogy román, hanem úgy is kell viselkednie, mint aki román. Ezt várják tőle.

Aztán még mondott valamit, amit én az ő szorongásával magyarázok: *Én harminc évig dolgoztam a szekuritátén. En ezt a maga barátját nem ismerem. De ismerem a típusát. Nagyon kérem, vigyázzon!*

1982. március 29., hétfő

Íme, a román humanizmus újabb megnyilvánulása. Emelkedett a benzin világgpiaci ára. Kevesebbet akarnak behozni. Tehát le kell szorítani a belső fogyasztást. Hogy? Felemelik az árakat. De ez nem elég. Takarékoskodni kell a benzinnel. Jó, de ezt aztán hogy? Hát mire való a román humanizmus? A Milícia azt a feladatot kapta, hogy *kobozzon el sietve 20 ezer autóvezetői jogosítványt*. Így ugyanis naponta kb. 40

ezer liter benzinnel fogy majd kevesebb. A legkisebb hibáért két hónapi felfüggesztés jár. Azért pl. ha valaki nem ad előnyt a zebrán közlekedő gyalogosnak. Persze, ha az autóvezető tiltakozik, a milicista enged. Kiegyezzenek 30 lejes büntetésben, amit a delikvens örömmel megfizet. És alá is írja a rendőr által adott nyugta másolatát. Mikor aztán ez megtörtént, a rendőr közli, hogy a vezetői igazolványa nála marad, mert az aláírásával elismerte a bűnösségét.

Hát nincs igaza *Pacuraru Ferinek*? Íme a román humanizmus a valóságban.

1982. március 31., szerda

Ma hallottam a *Szabad Európa* román műsorában – amit különben rég gyanítok tapasztalati alapon –, hogy a Szekuritáténak van egy *Dezinformációs Igazgatósága*. Feladata, hogy rémhírek terjesztésével segítsék a napi politikát. Azzal, hogy elterjesztik: az oroszok el akarják csatolni Moldovát, a bolgárok Dobrudzsát, a magyarok Erdélyt – tehát, ha a román ember elégedetlenkedik, akkor szétdarabolják az országát. Persze adják olcsóbban is. Amikor az afro-ázsiai országok diákjait – tiszta anyagi érdekből, hogy valutát hozzanak – kezdték nagyobb számban beengedni az ország egyetemére, felmerült egy veszély: a román lányok azonnal férjhez mentek az első négerhez, csak szabadulhassanak a hazai nyomortól. Ekkor jött a félrevezetési hivatal – V. ezredes szerint: *a hazugok klubja* –, és terjeszteni kezdte, hogy a Bukarest melletti erdősekben naponta találhatnak meggyilkolt román lányokat, akiket a négerrek csálnak oda és ölnek meg.

(Folytatjuk)

HUSZÁR SÁNDOR

Szlovák csodák

A nyelv – élet. Az ember a nyelv segítségével tájékozódik, ismerkedik emberekkel és a világgal. Lelkének gazdagságából, tudásából, szeretetéből, képességeiből csakis anyanyelvén keresztül részesítheti embertársait maradéktalanul. *Anyanyelvétől megfosztva bizonytalan-ná válik, s leginkább ahhoz a vádlotthoz lehet hasonlítani, akinek idegen nyelven kell tisztáznia magát, bizonyítania ártatlanságát.*

Tudatlanság? Közöny? Hamis ábrándok? Vajon mi vezérelheti azt a szülőt, aki nem veszi figyelembe, hogy csemétéje csak anyanyelve révén veheti birtokába a világot? *A nyelv minden szellemi kincsünk hordozója, a lélek kulcsa, s épp gyermekéveiben gyűjt érzékei és anyanyelve révén egy egész életre szóló benyomásokat és ismereteket az ember. Ez azonban csak akkor történik így, ha gyermekünket nem kényszerítjük idegen közegbe, nem ültetjük egy idegen nyelv idegen világába. Hogy az anyanyelv fontos és pótolhatatlan, az egyáltalán nem a sznobok és elragadtatott nyelvtanárok szólama. Amiként a természet és őseink által meghatározott a nyelvünk és bőrünk színe, ugyanúgy meghatározott a nyelvünk is, hiszen a dolgok és fogalmak részletekbe menő és mélyreható elemzéséhez nélkülözhetetlen.*

Az idegen nyelv mindvégig szintetikus táplálék marad, s az azon nevelkedett csemeték nyelvérzéke, gondolkodása elsorvad. Mert nemcsak a gondolkodás hat vissza a nyelvre, hanem a nyelv is gondolkodásra. A természetet – amely csak egy anyát, azonképpen csak egyetlen anyanyelvet adott nekünk – nem lehet büntetlenül kijátszani.

Mindez úgy tűnhet, mintha a nyelvnek, az irodalomnak, a művészeteknek öncélú elvárásait taglalnánk. . . Valójában azonban *megmásíthatatlan törvényszerűségekről* van szó, s ezek nemcsak a régmúlt kultúrákban, az emberiség hőskorában voltak érvényesek, hanem napjainkban, a tudomány és technika korában is, amely kor nem kevésbé szigorúan követeli meg az érzéketes elemzést, a pontos és szabatos meghatározást, amelyhez mindenekelőtt csorbíthatatlan jellemű, testben és lélekben egyaránt derék emberekre van szükség. Már-

pedig *az anyanyelvétől megfosztott ember – félemler.* Félemlerek nevelése pedig senkinek sem lehet célja. Érvényes ez persze a világ valamennyi nyelvére.

Érdekességnek egy adalék: nem kisebb személyiség ajkáról hangzott el, mint a nyelvtudományok legnagyobb és fölülmúlhatatlan tudorának, *Guiseppe Mezzofanti* (1774–1849) bñboros ajkáról, aki élete vége felé ötvennyolc (!) nyelven írt, és százhárom (!) nyelven beszélt, ismervé minden hangárnyalatot és nyelvjárást. *Mezzofanti* monsignore mondta annak idején *Ludwig August Frankl* osztrák költőnek: „*Tudja, melyik nyelvet tartom az olasz és görög után, minden más nyelv előtt leginkább dallamosnak és a verselés szempontjából a leginkább fejlődésre képesnek? A magyart. Ügyeljen, mert egy feltündöklő költői lángész még igazolni fogja nézetemet. A magyarok, úgy látszik, még nem is tudják, micsoda kincs lakozik nyelvükben. . .*” Tudjuk. Hisz azóta koszorús költőink egész kara beváltotta már nyelvünk és szellemünk ígérteét.

Persze akadnak a magyar nyelvnek hivatásos gyűlölöi is. A szlovák sajtó például rendületlen kitartással „eteti” olvasóit a magyarelles maszlaggal. Ha a szlovák sajtókalóz fantáziája kimerül, s nem jut eszébe több ocsmányság, amivel bennünket illethetne, akkor *idéz.* Van kihez nyúlania, hiszen a magyarellességet több mint egy évszázada művelik a szlovákok. Természetesen az sem zavar senkit, hogy az idézett kútfő ugyancsak lepkefogóval a kezében, légből kapta megálapításait. A leggyakrabban idézett hivatásos magyar nyelv- és nemzetellenes kampányfőnök *Ludovít Stúr* (1815–1856) szlovák költő és politikus volt, a szlovák irodalmi nyelv és a szlovák nacionalizmus megteremtője, aki több írásában is hangot adott *süket és vak magyarellességének.* Hadd álljon itt néhány „megálapítása”.

Az alábbi idézetek az 1956-ban, Pozsonyban kiadott (*Slovania, bratia* – Szlávok, testvérek) című pamfletből valók, *Stúr* „lángelméjétől” áthatva:

„. . . A szlovák csapatok, védekezve a rabló magyarokkal szemben, elpusztultak Nyitránál, ahol *Zobort*, a nagymorva vezért hosszú, hősi harca után elfogták és kegyetlenül meggyilkolták. . . A durva magyarok lassan eltanulták a szlovákoktól a művészeteket, a békésebb életet, és nyelvük szlovák szavakkal gazdagodott.

. . . A Magyarországon létező műveltség, üzlet, kereskedelem, ipar stb. keletkezése mind a szlovákoknak köszönhető, úgyhogy Magyarország a szlovákok nélkül alig létezhett volna. . .

. . . Behatoltak Erdélybe a kóborló szökevények, akiket magyaroknak neveznek, s akiket űzött a félelem más nemzetektől, mert kilopakodtak urali őshazájukból,

hogyle ne igázzák őket. Rablásból éltek, lóhúst ettek. Azt mondták nekik a németek: Gyertek és támadjuk meg együtt a szlovákok országát. És a csavargók megfogadták a tanácsot, mert nem volt helyük, ahol letelepedhettek volna és legeltethették volna lovaikat.

... A szlovákok mindenkor kitűntek munkaszeretetükkel és nagyon csiszolt elméjükkel, úgy, hogyha számba vesszük Magyarország azon férfait, akik kitűntek bölcsességükkel, kevés kivétellel szlovákokat találunk. . .

... A magyar koronához tartozó szlávok is vágyakozni kezdtek arra, hogy lerázzák magukról a régi és becsutelt magyar igát. Hogy a magyarok, a mongolok ikerestvérei felfogták a kor szellemét, abból látható, hogy a Magyarországon élő nemzeteknek nem engedték meg nemzetiségként élni, sőt ezen kívül az eddiginél is jobban elnyomták azokat, akik a nemzet szent jogairól kezdtek beszélni. És mivel a magyarok magukat mindenkinél többre tartották, más nemzetek számára akasztófákat állítottak. Ők tehát a barbár idők szellemében elhatározták, hogy tovább uralkodnak és garázdálkodnak a nemzetek fölött. . .

... Talán a vad népeken kívül nincs nyomorultabb, szegényebb nyelv, mint a magyar. . .”

Nos, Guiseppe Mezzofanti után idézzük Sir John Bowring jól ismert véleményét:

„A magyar nyelv messze magasan áll, magában. Egészen sajátos módon fejlődött, és szerkezetének kialakulása olyan időkre nyúlik vissza, amikor a legtöbb európai nyelv még nem is létezett. Önmagában, következetesen és szilárdan fejlődött nyelv, amelyben logika van, sőt matézis, erő, a hangzatok minden hajlékonyságával és alakíthatóságával. Az angol ember legyen büszke arra, hogy nyelve az emberi történelem eposzát tünteti fel. Ki lehet mutatni eredetét, kivehető, szétválaszthatók benne az idegen rétegek, amelyek a különböző népekkel való érintkezés során rávakolódtak. Ezzel szemben a magyar nyelv egyetlen darabból álló termékő, amelyen az idők viharai karcolást sem ejtettek. Nem az idők változásától függő naptár. Nem szorul senkire, nem

kölcsönöz, nem alkudozik, nem ad és nem vesz senkitől. E nyelv a nemzeti önállóság, a szellemi függetlenség legrégebb és legfényesebb emléke. Amit a tudósok nem tudnak megfejtetni, azt mellőzik. Ez a nyelvészetben is így van, éppen úgy, mint a régészetben. Az egyiptomi régi templomok egyetlen padolatát sem tudják megmagyarázni, honnan, melyik hegységből vágták ki. A magyar nyelv eredetisége még ennél is csodálatosabb tünemény. Aki megfejti, isteni titkot boncolgat, annak is az első tételét. . .”*

S tőr rágalmait, illetve szajkómadarait ezennel a történelem ítélszéke elé idézzük. Vegyük csak sorba állításait: „... A szlovák csapatok, védekezve a rabló magyarokkal szemben, elpusztultak Nyitránál, ahol Zobort, a nagy morva vezért. . .” Megálljunk! Mert ha Zobor a morvák vezére volt, akkor nem lehetett szlovák! Mert morva volt. Szóban és írásban egyaránt, csakúgy mint manapság, amikor jócskán megfogyatkozva, egykori hatalmukat történelemként őrizve sem kérnek közösséget a szlovákokkal. (Lásd az 1993. január elsejével deklarált különválást.) S ha ez ma így fest, akkor vajon miként festett a 900-as évek tájékán, amikor a „szlovákságnak” se híre, se hamva nem volt?! Az a tény, hogy a közelmúltbeli történelemhamisítók szemrebbenés nélkül fordítottak dokumentumokat olyképpen, hogy a „szláv” megjelölést „szlovák”-ra változtatták, egyben arról is regél, hogy a saját magukat a hajuknál fogva emelgető „történészek” egyértelműen vállalták a hazugság minden ódiáját. S egyszer majd el kell számolniuk! . . . Ezt a csalást épp a közelmúltban leplez-

* Sir John Bowring angol nyelvész, irodalmár és gondolkodó számtalan nyelvet beszélt, köztük a magyart is. Sok magyar költeményt fordított angolra. Kiadott egy verseskötetet is „Poetry of Magyar's” címen, amelynek előszavában írta az itt közölt elismerő megállapítást 1830-ban. Bowring 1792 és 1872 között élt.

te le egy fiatal SZLOVÁK egyetemi tanár, *Peter Sykora*, aki emígyen foglalt állást:

„A szláv-szlovák konfúzió nagyon fontos és jellemző nemzeti öntudatunkra. Nemzeti genezisiünkben a „közös nevű társadalom” megállapítás nagyon fontos elemet képvisel – és nem vagyok benne biztos, hogy a szláv etnikumok között a 19. század előtt ilyesmiről szó lehetett, annak ellenére, hogy egyesek gondolkodásmódja ilyen irányú volt. Ezt tükrözte Bernolák „Slowár”-ja (szótára), amely a latin *Slavus, Slavicus* (szláv) szót „szlovák”-nak (*slowák, slowensky*) fordítja. . . Szerintem azonban ez még nem jogosít fel arra senkit, hogy a 17., 18. századi szövegeket is eképpen fordítsa, a korábbiakról nem is beszélve.”

De lépünk tovább. Szemünkre vetni azt, hogy harcban valakit meggyilkoltak küzdő elődeink, azt hiszem messze túlmutat a képmutatáson, s felveti a kérdést: azok rónak fel számunkra ilyesmit, akik sohasem szenvedtek el tőlünk gyilkosságokat, deportálásokat, vagyonelkobzást, törvényen kívül helyezést, kollektíve bűnösökké nyilvánítást, noha mi az ilyesmit könnyebben megtehettük volna?

Nem tettük.

Ők igen.

Nem hagyhatni szó nélkül hadviselésünket „*rabló-hadjáratokként*” minősítő felfogást sem. De talán azzal kezdeném, hogy valójában ki és ki elől menekült *lopakodva és félve*? Lássuk tehát a 10. század közép-európai viszonyait: a csehek ekkortájt mintegy száz esztendeje éltek mostani lakóhelyükön, miután századokig elhúzódo, óvatos mozgással helyezkedtek a morvák által kialakított keretek közé. A morvák viszont a frank-római birodalom hűbéresei voltak. A 9. század végén megkísérelték ugyan a birodalom szétfeszítését, de közbeléptek a magyarok, akik végleg szertefoszlatták a morva elképzeléseket, s bizony I. és II. *Szvatopluk* is elvázott az aránytalan küzdelemben. A csehek, kikerülve a morva fennhatóság alól, belső harcokba bonyolódtak, míg nem *Nagy Ottó* leverte őket, s a mainzi érsek joghatósága alá helyezte. A nyugati térfélen tehát ott áll a hatalmas német-római császárság, Keleten pedig a katonailag még hatalmasabb Magyarország, amelynek ekkor már a morva részek is behódoltak. A lengyelek megosztottak: az uralomra törő családok belviszálya sem változtat azon, hogy a német-római hűbéresei. Észak-Keleten a kievi uralkodóház kezd terjeszkedni Dél felé, a mai Románia területén pedig a besenyők élnek, akiket Kelet felől szorongat egy rokon nép, a kunok. A bolgárokat már jóval korábban a magyarok szorították az Al-Duna déli oldalára, s tehetséges uralkodójuk, *Simeon* halála után *Bizánc* ölébe hullott a bolgár fejedelemség. Az egyetlen határozott balkáni egységet a horvát királyság alkotja, amelyre azonban *Bulcsu* vezér súlyos árnyéka vetül. Az *Ostmark* 907. június 5-én igen hosszú időre szintén a magyarok fennhatósága alá kerül. Így az új német-magyar határ a felső Enns folyó (az *Ober Enns*, amely megnevezést népmeséink őrzik „*Óperencia*”-ként).

Látható tehát, hogy a térség leghatalmasabb politikai és katonai egysége Magyarország volt. A hazugságok nyomán kialakult tévhitet, miszerint a magyarok jobbra-balra „kalandoztak” és „rabló”-hadjáratot folytattak, eloszlatja az a tény, hogy a magyarok minden egyes

katonai megmozdulása politikai megfontolások alapján kötött szerződések alapján történt!

A magyar egyedulalom abban rejlik, hogy Németországban, de Bizáncban és Itáliában is a magyarok képezik a helyzet kulcsát. Ezzel kapcsolatban így foglalt állást *Padányi Viktor*: „*Vaknak kell lennie annak a szemlélődőnek, aki a kor külpolitikai helyzetének ismeretében nem képes meglátni, hogy a magyar hadakozások nem önkényes zsákmányszerző megmozdulások voltak, hanem rendkívül intelligens külpolitika, három szomszédos birodalomban, egy hozzávetőleg másfél millió négyzetkilométeres területen belüli megnyilvánulásai.*”

Szvatoplukkal azonban egészen másként áll a helyzet, mint ahogyan azt a történelemben belopni igyekeznek: *Német Lajos* halálakor, 876-ban *Karloman* kerül trónra, aki ellen felsorakoznak a morvák. *Karloman* király erre a morvák hátában élő bolgárokkal lép szövetségre, *Szvatopluk* pedig *Szent Metod* közvetítésével, a magyarok segítségéhez folyamodik. Ez volt az előzménye annak, hogy 881-ben magyar seregek jelentek meg Bécs alatt. (Ennek nyomán keletkezett a város első írott emléke: „*primum bellum cum Ungaris ad Vieniam*”.) *E szövetség keretében csapnak össze a magyarok 882-ben a bolgárokkal is az Al-Dunánál. Szvatopluk így tehermentesül Nyugat felé, és 884-ben előnyös békét köthet Karloman utódával, Vastag Károly császárral.*

Szvatopluk és a magyarok szövetsége több mint egy évtizeden keresztül érvényben volt, ami záloga volt a térség egyensúlyának. A hála viszont az volt, hogy amikor a déli sztyeppék besenyő törzsei a magyarok ellen vonultak, *Szvatopluk* hálátlan maradt. Ezzel bomlott fel a szóban forgó szövetség, s ezt „fizették” vissza a magyarok a hon-visszafoglalás alkalmával.

Annai azonban pusztán csak *Peter Sykora* megállapítása alapján is világos, hogy a 19. században kialakult szlovák nemzetnek mindehhez semmi köze.

CÚTH JÁNOS

Magyar sors a Délvidéken

Beszélgetés Kasza József szabadkai polgármesterrel

Kasza József szabadkai polgármester, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének népképviselője a szerbiai köztársasági parlamentben. A negyvenkilenc éves, közgazdász végzettségű vajdasági magyar vezető hosszú ideje az egyik leg többet támadott politikus személyiség. A fellépésében is markáns alkatú férfit embertelen módon megfenyegették a balkáni kocsma hangulatát árasztó szerbiai parlament üléstermében, amelyről mindent el lehet mondani, csak azt nem, hogy értelmes, demokratikusan gondolkodó európai úriemberek gyülekezete. Ebben a nagyszerb nacionalizmustól megrészegedett kompániában kellett 1989-től a VMDK kilenc képviselője között helytállnia és európai hangulatot vinni a balkáni sötétségbe.

A múlt év végi választások után az addig is csak maroknyi VMDK-s parlamenti csoport öt főre zsugorodott, de nem adták fel a küzdelmet. Kasza József 1989-től Szabadka község polgármestere: előtte a helyi Zorka vegyiművek pénzügyi igazgatója volt. Ugyancsak megfenyegették a szabadkai képviselő-testület ülésein és azok szüneteiben a nagyszerb nacionalisták,⁹ és rendszeresen rágalomhadjáratot folytat ellene a posztkommunista, rezsimhű szerb sajtó. Ugyanakkor választói és polgártársai körében a legnagyobb tisztelet és megbecsülés övezi. Nős, lánya már férjhez ment, középiskolás fia egyetemre készül. A polgármesterrel és népképviselővel a vajdasági magyarság megmaradási esélyeiről beszélgettünk.

– *A magyar határtól alig tízezer néhány kilométerre fekvő Szabadkát joggal tekinthetjük frontvárosnak, hiszen az elmúlt háromnegyed évszázad alatt idáig tolakodott fel a Balkán. Ez a megállapítás különösen az utóbbi három esztendőben igaz, amikor 1991 nyarától erre a vidékre is elért a fegyverdörgés nélküli háború. A mind nehezebb körülmények között hogyan tudnak létezni?*

– Már 1993-ban is rettenetesen nehéz évet zártunk, mert ugyan a hivatalos politika szerint Szerbia nem háborúzik senkivel, mégis háborús körülmények között élünk és élünk. A Horvátország elleni, s most Bosznia-Hercegovinában dúló harcok nemcsak a szerbiai lakosság hátán csattannak, hanem a vajdasági magyarságén is, az erőszakos katonai mozgósításokkal. Több tucat itteni magyar esett el a csatákban, több százra tehető a sebesültek, rokkantak száma és mintegy 30–35 ezer bácskai és bánáti magyar kényszerült menekülésre ősi szülőföldjéről a 350–400 ezerből. Teljessé vált

az elszegényedés, az itt élő magyarság fele éhezik – különösen a nyugdíjasok –, és sokkal nehezebb helyzetben vannak, mint a más nemzetekhez tartozók, mert a magyarok lakta területeken mindig nagyobb volt a kihasználás. Nemcsak Szabadka községre – ez a korabeli magyar járásnak felel meg, amelynek Szabadka város a központja –, hanem Észak-Vajdaság magyar önkormányzataira is óriási nyomás nehezedik. Pénzügyi rendszerünk tavaly decemberben például az összeomlás szélén tántorgott. A lakosság elszegényedése olyan nagy mértékű volt, hogy a községi költségvetés napi bevétele gyakran nem érte el az ötven-hatvan német márkát. Ilyen körülmények között kellett fenntartanunk a téli hónapokban az iskolákban a fűtést, az egészségügyi és a szociális intézményekben a folyamatos működést.

– *Az egy évvel ezelőtti időszak ma boldog békeidőnek számít. . .*

– Pedig akkor sem volt könnyű a helyzetünk. Főtt a fejünk, hogy miként lesz az őszi és a téli hónapokra fűtőanyagunk a távfűtésre és a közintézményeknek. Egyes iskolákban hosszabb-rövidebb ideig szünetelt a tanítás, mert a termekben négy-öt fok volt a hőmérséklet. Katasztrófa-mentes az üzemanyagellátás. A lakossági személyszállításra a valamikori heti egy alkalom helyett csak két-három hetenként tudunk sort keríteni. A tömegközlekedést is vissza

– A Vajdaság, illetve ezen belül az észak-bácskai régió a hajdani Jugoszlávia egyik legfejlettebb és leggazdagabb része volt, de az itt élő embereket már koldusbotra juttatta a rendszer. Tízezreket kényszerítenek arra, hogy a pusztá létiük fenntartására csempésszenek és a valutaüzérkedéssel foglalkozzanak.

– Akinek van még munkája, az havi harminc körüli „jó dínár” éhbérért dolgozik, az embereket a létükben gyalázzák meg. Több tízezer nyugdíjas áll az éhhalál küszöbén. Naponta sok ezer szerbiai lakos jár át Magyarországra vásárolni a legszükségesebbeket, hogy elvegye. Szabadka városának kerekén százezer lakosa van, a hozzá tartozó községeknek mintegy ötvenezer, és a többségük magyar. Sajnos, az a veszély is fenyegeti Szabadkát, hogy balkanizálódik, pedig korábban együtt lélegzett Európával. Romlott a városkép, a közbiztonság, egyre piszkosabb lesz a város. Ennek oka, hogy hétköznapiakon tízhúszezer, hétvégeken ötven–nyolcvanezer (!) ember érkezik, főleg autóbuszokon és vonaton, a Zombori úti feketepiacra Szerbiából és a Szerb Krajínából. Ezen a piacon mindenképp Magyarországról át-csempészett árukat lehet kapni, és éjjel-nappal megszakítás nélkül üzemel. Ezzel a tényleges feszültségeket és az áruhiányt enyhíti. A legnagyobb baj, hogy a 21. század küszöbén alig tudjuk biztosítani a minimális életfeltételeket községünk területén, miközben a világ jobbik fele határozott lépésekkel halad az integráció felé; mi pedig visszasüllyedtünk az 1940–1950-es évek színvonalára. Az ország fejlődését pedig ötven–hatvan évvel veti vissza.

– Van-e valami remény a gazdasági élet normalizálódására?

– A pangás, sőt a hanyatlás beállt. Azok a magánvállalkozások, amelyek még 1989–1991 eleje között a Markovics-kormány törvényei nyomán megalakultak, sem működőképesek. Az infláció a munka minden eredményét felőrli, a befektetések egyszerűen nem térülnek meg. 1992–1993-ban a privatizáció elsősorban rablásként valósult meg, vagyis akik közel voltak a tűzhöz, aprópénzért vették meg a vállalatokat. A hatalmi párt, a Szerbiai Szocialista Párt gondot viselt arra, hogy

a gyárak, üzemek élére szocialista, vagyis szerb vezetőség kerüljön és bagóért megkaparintsa azokat. Így egyszerűen kirabolták az államot, a közvagyonot és a lakosságot is megkárosították. Nem beszélve arról, hogy a relatív magyar többségű Szabadkán és a környező magyarlakta területeken a vállalatok tulajdonosai szerbek lettek. Ezzel a bér munkás magyar lakosság kiszolgáltatottá válik és újkori jobbagysorba kerülhet. Sajnos a rablott tőke beáramlása is tovább folyik erre a vidékre, amit hadizsákmányként szereztek Horvátországban és Boszniában. Ennek egy részét itt mossák tisztára, gyárakat, földeket, ingatlanokat vásárolnak belőle.

– Mindez annak a nacionalista rémálomnak köszönhető, amely immár harmadik éve, 1991-től folyik az országban. Kifejlesztették a pszichoterror rendszerét, a Belgrádi Televízió két csatornáján és több más hírközlő eszközben folyamatosan uszítanak a magyar és más kisebbségek ellen, a félelemkeltés immár intézményessé vált.

– Ezrével hurcolták fiainkat az értelmetlen és piszkos háborúba, és az erőszakos mozgósítások most is folynak. Az idén tavasszal az újvidéki Magyar Szó című lap tette szóvá a vajdasági magyar tanulók kálváriáját. A vegyes tannyelvű iskolákban a szerb gyerekek provokálják a magyar tanulókat, aztán alaposan elverik őket. Az iskolák vezetői szemet hunynak a dolog fölött. Sőt, amikor az említett újság megírta a pszichoterror sajátos balkáni változatát, a vajdasági tartományi oktatási titkár megkérdőjelezte az állítások hitelét. A 21 szabadkai általános iskola közül 13 tanuló vegyes nemzetiségűek, s az újságíró nyolc iskolából hallott panaszt a szülőktől, ezért írta meg jegyzetét. Meg kell

kellett fogni, alaposan megritkultak az autóbuszjáratok, csak két–három órát közlekednek, reggel, délből és este. Szabadkán a vállalatok zöme nem dolgozik, vagy csökkentett kapacitással működik, nyersanyag és energia híján. Az infláció már teljesen követhetetlen volt, tavaly előfordult, hogy a pénzromlás mértéke elérte az óránkénti (!) egy százalékot! Az állam ezen keresztül rabolta ki a polgárok legutolsó tartalékait. Közben az államilag irányított és erősen kézben tartott hírközlés azt hangoztatta, hogy csak napok vagy órák kérdése a szankciók felfüggesztése. Ebben a helyzetben a szociális gondok enyhítésére kevés pénzert tudunk fordítani. Tavaly decemberben például a községi tartalékalapunk kevéssel haladta meg a százezer német márkát, amely nem pénzben, hanem áruban volt. Ebből és a begyűjtött segélyekből akkor indítottuk az ingyenkonyháinkat, hogy a rászorulóknak legalább egyszer naponta meleg étellel jussanak. Ezeröttszáz–kétezer személy kap ételt, de sokkal nagyobbak lennének az igények. Sokezren élnek a létminimum határán, további ezrek szorulnak rendszeres segélyre. A Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége, a Vox Humana és az Amor Vinci humanitárius szervezetek sokat segítenek gondjainkon. Az idén januárban ugyan bevezették a stabilnak tűnő dínárt, de alig javított valamit az életviszonyainkon.

jegyeznünk, hogy a relatív magyar többségű Szabadka város 21 általános iskolájából mindössze négyben van magyar igazgató. Az ügyben összehívták az iskolaigazgatók ülését, de a minisztérium körzeti megbíztottjával és tanfelügyelőjével az újságíró elítélő nyilatkozatot fogalmaztattak két napig, s nem arról tárgyaltak, hogy miként szüntessék meg a jelenséget. A VMDK szabadkai vezetősége közbelépett amiatt, hogy az egyik iskolában öt magyar tanárt üldöznek, amiért a körzeti oktatásügyi megbíztottnál szóvá tették a magyar tanulók tetteles bántalmazását. A VMDK egyik alelnökével, dr. Páll Sándorral jómagam tiltakozó levelet adtunk át a köztársasági művelődés- és oktatásügyi miniszternek a magyar tanulók bántalmazásáról és a tanárok üldözéséről.

– *A nélkülözés, a pszichoterror szinte a végletekig kiélezte a vajdasági magyarság helyzetét. Hogyan lehet ebből kilábalni?*

– Talán furcsának hat, ha úgy fogalmazok, hogy a háború, a szankciók után egy nagyon egészséges magyar nép marad meg ezen az ősi szülőföldön. Immár évek óta tart a gyógyszerhiány, az emberek csak a saját szervezetük védelmi rendszerében bízhatnak, mert már az alapvető gyógyszerek is hiányoznak. Sajnos, az utóbbi időben községünkben az elhalálozás mintegy 30–35 százalékkal növekedett, amely a

sanyarú közállapotokra is visszavezethető. Különösen a nyugdíjasok körében nőtt az éhezés, fagyoskodás, gyógyszerhiány miatt az elhalálozás. Ugrásszerűen emelkedett az idegrendszeri betegségek száma. Az emberek szinte már nem tudnak mosolyogni, nevetni, beszélgetni normális hangon, mert az idegek annyira felborzoltak, lelkileg sérültek. És nemcsak frontot megjárt tartalékos katonák, hanem a családtagjaik is. Ezek vesztik el a hitüket a kilátástalanságban, lesznek öngyilkosok, települnek ki szülőföldjük-ről. Egyébként ez a célja a rendszernek: háború nélkül jusson területhez, a magyarság adja el házait, földjeit, meneküljön el innen. S akkor a Dél-Szerbiából, a Krajináktól idejöttek egyszerűen elfoglalhatják. Ennek kell ellenállnunk áldatlan körülmények között, meg kell kísérelnünk a lehetetlent, erre kötelez bennünket az ősi hagyaték. Mi őslakosok vagyunk e tájon, foggal-körömmel ragaszkodunk a szülőföldhöz, amit az elődeink hagytak ránk. Nem adhatják át olyanoknak, akik soha nem voltak otthon ezen a vidéken.

– *Ilyen sanyarú körülmények között, milyen esélyei vannak a megmaradásra a vajdasági magyarságnak?*

– Egyetlen esélyünk van arra, hogy ezen a délvidéki tájon a magyarság megmaradjon: a VMDK által már 1992. április 25-i Magyaraknizsán tartott közgyűlésére kidolgozott állásfoglalásának megvalósítása a magyar önkormányzatról, illetve autonómiáról. Ez hármas tagolású, területi, kulturális és személyi autonómiát akar, amely természetesen más módon valósulna meg a túlnyomóan magyarul beszélő Észak-Bácskában, ahol a területi formája kézenfekvő, és megint másképpen a szórványokban, ahol a magyarság kisebbségben él. A körülmények döntik el, hol milyen lesz esetleg a hármas forma kombinációi. Véleményem szerint nem elég csak kidolgozni egy koncepciót, hanem azonnal el kell kezdeni megvalósítani, vagyis felállítani intézményrendszerét és működtetni azt. Nem várhatjuk az autonómia politikai elismerését. Saját erőből kell megcsinálnunk mindaddig, amíg el nem ismerik. Természetes központj Sza-

badka lenne, hiszen a városhoz gravitál évszázadok óta Zenta, Becse, Kishegyes. (Az 1918-as impériumváltozásig Kiskunhalas és Baja is.) Így alakult ki az út-, a posta-, a vasút-, az iskolahálózat, sőt a kultúrintézmények rendszere, és természetesen a gazdasági kapcsolatok is így működtek. A magyarság itt többségben él. Ezért nem volt véletlen, hogy a szerb hatalom adminisztratív módon leszakította tőle a Tisza-hátat, Magyarakanizsát, Zentát, Adát, Csókát, Törökkanizsát és hozzászította a többségében szerb lakta nagyikindai körzethez.

– *Az 1974-es alkotmány rendezte a Vajdaságnak, mint autonóm tartománynak a jogállását, amely szűk két évtizedig működött. Mikor kezdődött ennek a megszüntetése?*

– Az említett alkotmány fölrúgása 1988–89 fordulóján az úgynevezett joghurt-forradalommal történt meg, amikor a Szerbiából, Koszovóból és a vajdasági Bácspalánkáról Újvidékre szállított tüntetők követelték a vajdasági autonómia megszüntetését. A mozgalmat azért nevezik joghurt-forradalomnak, mert az újvidéki hatalom joghurttal és szalámmal vendégelt meg a megéhezett tüntetőket. Az akció után hamarosan elfogadott új szerb alkotmány 1989–1990 fordulóján hozott intézkedéseivel, elsősorban gazdaságilag, a Vajdaság elvesztette önállóságát. Ma már világosan kitűnik, hogy az „alkotmányos” módszer fő célja a Vajdaság kirablása volt. Az eszközöket centralizálni akarták Belgrádba, és onnan átömlesztetni Szerbia középső és déli részébe. A Vajdaságban igen szorgos őslakos magyarság él. A szerbek kétszáz–háromszáz éve települtek be a vidékre, de mára ők is megtanultak dolgozni. Az emberek ezen a tájon a szorgalmukkal a szerbiai átlaghoz képest igen magas jövedelmet értek

el és a polgárháborúba bonyolódó hatalom ezt akarta megszerezni. Ezért volt szükség a Vajdaság autonómiájának a megszüntetésére.

– Térjünk vissza egy kérdés erejéig a szűk két évtizedig létezett vajdasági önállósághoz. Mit hozott a magyarságnak?

– Sokáig azt hittük, hogy a magyarságnak is kedvez, mert relatív anyagi jólétben éltünk. Közben azonban megfélemedtünk, illetve igyekeztek elfelejteni velünk nemzeti hovatartozásunkat és beolvasztani bennünket abba a tégelybe, amit a kommunista rendszer készített nekünk a testvériség-egység magasztos jelszavai alatt. Így lettünk lassan egyre kevésbé magyarok, és mindenkiel jó testvér, miközben nem vettük észre, hogy tulajdonképpen asszimilálnak bennünket és felszámolják a magyarságunkat. Ezt szolgálták a testvériség-egység nevében szervezett közös magyar–szerb kulturális intézmények, amelyekből hamar kiapadt a magyar szó és szellem. Csak az 1988–1989-es hirtelen változásoknál döbrentünk rá óriási veszteségeinkre, a végveszélyre. 1945 és 1990 között, a népszámlálási adatok szerint, több mint százezer fővel csökkent a vajdasági magyarság száma, vagyis ennyivel kevesebben vallották magukat magyaroknak. Az alacsony népszaporulat mellett ennek legfőbb okai: az asszimilálódás, a vegyesházasságok ugrásszerű megnövekedése, a „jugoszláv” nemzetiség vállalása és a más nemzethez, túlnyomóan szerbhez való áttérés. Különösen tragikus, hogy éppen a vajdasági autonóm tartomány évei alatt, 1981 és 1991 között a magyar lakosság tíz százaléka, mintegy 40 ezer ember szívódott fel, tűnt el a többségi nemzetben. Az 1941 és 1944 között a Délvidéken minden településen több magyar egyesület, kör műkö-

dött, ezeket is elsorvasztották az elmúlt évtizedekben. Alig két–három tucatot tudott csak a szárnyai alá szedni a több mint egy éve alakult Magyar Művelődési Szövetség.

– A Vajdaság mint tartomány eltűnése hogyan jelenik meg a közigazgatás szintjén? Mit hoztak létre helyette?

– A joghurt-forradalom előtti időszakban a községek (járások) önállóak voltak és költségvetésük java részét saját forrásaikból fedezték. Abban az időben négyféle, szövetségi, köztársasági, tartományi és községi adó volt, az utóbbi kettő javarésze a községeknél maradt. Ezt eltörölték, amivel a községek elvesztették anyagi függetlenségüket, viszont a háború következtében felgyűlt problémákat – ezeket előzőleg már említettük – nekik kell megoldani. A lakosság négyötöde szegénysorban él, s gondjaikkal nem a köztársasági szociális minisztert keresik fel, hanem az önkormányzatot. A tartomány eltörlése közigazgatási szinten úgy jelenik meg, hogy a községeket meghagyták, de a Vajdaságot körzetekre osztották fel. Ezek:

Észak-Bácska – ebbe tartozik Szabadka –, Nyugat-Bácska, Dél-Bácska, Észak-Bánát és Dél-Bánát. Külön körzet a Duna és a Száva között fekvő Szerémség, amelyet 1945-ben csatoltak a Vajdasághoz, amikor elvették tőle a Drávaszöveget. Észak-Bácska központja Szabadka, és ide tartozik még Bácsstopolya és Kishegyes község, amelyek szintén zömében magyarlakta területek. Észak-Bánáthoz, a szerb lakta Nagyikinda központhoz csatolták viszont a Tisza mentén, a szintén magyar többségű Adát, Zentát és Magyarkanizsát, amelyek pedig Észak-Bácskában vannak. Idekerült még Csóka és Törökkanizsa, ezek valóban a Bánátban fekszenek. A

szintén zömében magyarul a Becse pedig az Újvidék központú és szintén szerb többségű dél-bácskai körzethez került.

– *Az egyes körzeteknek természetesen új adminisztrációt állítottak fel. . .*

– A körzeti főnököket – jómagam helytartóknak nevezem őket – közvetlenül a szerb kormány nevezi ki és a kormányzat helyi intézményeit felügyeli. Így a katonaságot, a rendőrséget, az igazságügyet és a különféle szolgálatokat – közegészségügyi, kereskedelmi felügyelőség stb. –, és ezeken keresztül igyekszik nyomást gyakorolni az önkormányzatokra és a lakosságra. Ezzel a törekvéssel Szabadka egyértelműen szembeszegült, de az észak-bácskai községek többségének sem harmonikus a kapcsolata a kormány helytartójával. Ezek a körzeti főnöki hivatalok lényegében etnikailag tiszta apparátust állítottak fel. Az észak-bácskai körzetben mintegy kilencven emberből áll az apparátus, amelyből nyolcvan szerb. Ilyen alapon szinte lehetetlen az együttműködés. A helytartók mindent megtesznek annak érdekében, hogy az önkormányzatok ne tudjanak közvetlen érdemi kapcsolatot kialakítani a belgrádi kormányhivatalokkal, s minden kezdeményezésüket igyekeznek derékba törni. Ez eddig Szabadkán kevésbé sikerült, de nagyon megnehezíti a munkánkat. Ma már egyértelmű a

körzetek létrehozásának célja: minden eszközzel gátolni a községi önkormányzatok önállóságát. Végső célja pedig a teljes ellenőrzés megvalósítása a hét magyar többségű északvajdasági önkormányzat felett.

– *Egyes ügyekben nincsen vétőjoga az önkormányzatoknak?*

– Panaszra sehova sem mehetünk, hiszen a hatalom tart a kezében mindent. Az önkormányzatok azzal védekeznek, hogy igyekeznek szűkíteni, illetve elvágni az információkat a körzeti helytartók elől. Az adott körülmények között tesszük a dolgunkat, és lehetőleg nem avatjuk be a helytartót a döntéseinkbe és különféle akcióinkba. Elég a bajunk a szabadkai képviselő-testületben is, ahol a törpe kisebbségben lévő hatalmi párt, a Szerbiai Szocialista Párt tagjai állandóan akadékoskodnak a döntések meghozatalában, bojkottálnak, nyíltan ellenszegülnek vagy kivonulnak az ülésteremből. Köztudottan együttműködnek és egyeztetnek a körzeti helytartóval. Azzal is megvádoltak bennünket például, hogy az önkormányzat nem gondoskodik a háború áldozatairól, a rokkantakról, az elesettek hozzátartozóiról. Az volt ugyanis az álláspontunk, hogy az önkormányzat senkit sem küldött a háborúba. Gondoskodik róluk az a rendszer, az a kormány, amely a harcokat elidézte. Miért ad az állam olyan kevés segítyt a szerencsétlen hadirokkantoknak, hogy az életüket szinte nem tudják fenntartani.

– *Emberbaráti megfontolásokból aztán mégis küldtek csomagokat a több mint húsz, háborúban elesett szabadkai polgár hozzátartozójának. . .*

– Ekkor meg jellemzően azért róttak meg bennünket az említett „szerb hazafiak”, mert úgymond megaláztuk az áldozatok hozzátartozóit azzal, hogy toalettpapírt is tetünk a csomagokba. Semmi ilyen gondolatunk nem volt. Ez a papír is hosszú ideje hiánycikk Szerbiában, és az emberek zöme Magyarországról szerzi be. Természetesnek tartottuk, hogy az élelmiszerek mellett az egészségügyi szerek közé toalettpapírt is tegyünk. Így próbálják kiforgatni a humanitárius szándékot is. Arra is rá akarták kényszeríteni az önkormányzatot, hogy az iskolások-

nak kiadott ösztöndíjakat csak a hadiárvának adjunk. Véleményünk szerint ennek a költségeit is viselje a háborút kirobbantó állam. E gyerekek apjának többsége önként jelentkezett a frontra. Ráadásul Szabadkát az elmúlt esztendőben a hatóságok szinte teljesen kifosztották, az itt megtermelt árut ezertonnaszám vitték el a szerb Krajinába a harcosoknak. Az, hogy a magyarul lakta területek népe nélkülözik, senkit sem érdekelt a körzeti főnökök és nagyszerb képviselők közül.

– *A jelenlegi körülmények között lát-e valamilyen esélyt a vajdasági magyarság megmaradására?*

– Egyetlen esélyünk van, ha megszületik az annyira óhajtott magyar autonómia, amelyet a beszélgetés elején említettünk. Csak így tudjuk megfékezni a nagymértékű elvándorlást, csak így lehet reményünk arra, hogy a már elköltözők visszatérnek ősi szülőföldjükre. Mindenekelőtt békére van szükség ahhoz, hogy megszünjenek a hatalom által okozott áldatlan állapotok, és ne temessen maga alá bennünket a gazdasági katasztrófa. Szűnjön meg végre a magyarokra zúdított hazugságözön, a rágalomhadjárat, az embertelen mocskolódás, amelyet politikai ellenfeleink állandóan ránk zúdítanak. Meg kell békélni egymással, hogy együttműködve kilábalhassunk a balkáni sötétségből.

BOTLIK JÓZSEF

Hadüzenet a portásfülkében

Románia 1914–16. között látszólag semleges volt, de közben egyre jobban készült az Ausztria–Magyarország elleni támadásra. A román vezető politikusok többsége a Monarchiát tekintette fő ellenségnek. Az antant segítségével akartak területet szerezni Magyarországról. Csak kevesen voltak (mint például *Peter Carp*, *Karghiloman* és *Maioreescu*), akik felismerték, hogy országuk igazi ellensége a terjeszkedő orosz birodalom.

A bukaresti szélsőséges ellenzéki politikusok (*Filipescu*, *Take Ionescu* és mások) az azonnali hadüzenetet sürgették. A kormánykörök viszont (élükön *Ionel Bratianu* miniszterlenővel), felismerték, hogy a Monarchia elleni támadás komoly kockázatot jelentene. Ezért a Regátot távol akarták tartani a háborútól mindaddig, amíg az antant fölény ki nem bontakozik.

1916 nyarán az orosz hadsereg *Bruszilov* vezetésével nagy támadást indított, ami kezdeti sikerekkel járt. Bukarestben ekkor elérkezettnek látták az időt arra, hogy a Monarchiát hátbatámadják.

Július 17-én Románia titkos szerződést kötött az antanttal. Oroszország és a nyugati hatalmak odaígérték a Regátnak Erdélyt, a Bánátot és Bukovinát.

A titkos egyezmény nyomán fokozódtak Románia háborús előkészületei. A Monarchia hírszerzői joggal jelentették, hogy a szomszédos államban a hangulat „izzóvá kezd válni”. Augusztus 8-án például Pitești-ben a tüzérezred ünnepségen nyíltan felhívták a parancsnokot, hogy őket „dicsőséggel vezesse a Kárpátokon át”.

A román hadsereget augusztus elején már részlegesen mozgósították. Ez nem maradt titokban. Amikor *Czernin*, a Monarchia bukaresti nagykövete augusztus 1-jén erről megkérdezte *Bratianu*t, a kormányfő szemrebbenés nélkül azt állította, hogy a katonák „az aratási szabadságról térnek vissza a csapatokhoz”. (??)

A Regát kormánya kétszínű játékot folytatott. *Ferdinánd* király és a vezető politikusok „baráti érzelmeiket” hangoztatták az osztrák–magyar és német diplomaták előtt. Július 29-én például *Bratianu* azt mondta *Czernin*nek: nem gondol háborúra, mert „nem akarja nehezí-

teni” a Monarchia helyzetét. („*Ez a... hazugság már egészen groteszk volt*” – állapította meg a nagykövet jelentésében.)

Sajnos, *Czernin* még ekkor sem hitt abban, hogy Románia a közeljövőben hadba lépne a Monarchia ellen. *Megtévesztette őt* az, hogy Bukarest még mindig nem mondta fel a Béccsel és Berlinnel kötött szerződést (eltérően Olaszországtól, amely viszont megtette ezt 1915 tavaszán, közvetlenül hadüzenete előtt). *Czernin* rövidlátását tanúsítja, hogy még 1916. augusztus 19-én is azt jelentette: Romániában a helyzet „talán javult valamelyest”. (Nem tudott arról, hogy egy héttel előbb már a Regát aláírta a titkos egyezményt az antanttal a katonai együttműködésről.)

A bukaresti vezető körök július végén *Czernin* megtévesztésére *ügyes manőverbe kezdtek*. Olyan információkat juttattak el a nagykövethöz, hogy az egyik magyar ellenzéki párt vezére: *Károlyi Mihály* az antanttal folytat titkos tárgyalásokat. Ez nem volt igaz. *Czernin* azonban sok energiát fordított arra, hogy ennek utánanézzon, s eközben kevésbé figyelte a Regát háborús készülődésére. (Az álhír szerzője egyébként nem volt más, mint *Stirbey Barbu* herceg, *Bratianu* sógora. . .)

A Regát vezetői szeptemberben akartak hadba lépni a Monarchia ellen, Oroszország viszont ezt kései-nek tartotta. Szentpétervárnak ért-

kijelentette: „A lakosság kilencven százaléka nem akarja a háborút.” (Azt elhallgatta, hogy ő maga a fennmaradó tíz százalékhoz tartozik.) 26-án Czernin Bratianuval is beszélt, aki biztosította a nagykövetet: „akar is, tud is, és fog is semleges maradni”. (A kormányfő most is hazudott. . .)

Másnap, augusztus 27-én délelőtt összeült a román koronatanács, a király, a miniszterek és a pártok vezetői részvételével. A jelenlévők többsége az azonnali hadba lépést sürgette.

Csak kevés józan hang hallatszott. „Felség, Ön büntettet követ el” – mondta Carp és kiemelte, hogy az orosz szövetség katasztrófába viszi Romániát. Ezek azonban pusztába kiáltott szavaknak bizonyultak. A jelenlévők többsége a hadüzenet mellett döntött. (Csak Carp és Mairescu szavazott ellene, Marghiloman pedig tartózkodott.)

Augusztus 27-én a Regát már háborús lázban égett. Háborúbarát tüntetések zajlottak. Az osztrák–magyar alattvalókat (akik már aznap nem tudtak hazautazni) internálták. A mozgósítás immár általánossá

vetődött. Egyik katonavonatot a másik után ment a magyar határ felé.

hetően nem tetszett, hogy Bukarest még mindig késlekedik. Ezért augusztus 26-án ultimátumot intéztek a Regáthoz. A cári kormány „barátságos figyelmeztetése” azzal fenyegette meg Bukarestet: *ha nem lép azonnal háborúba, 100 ezer katonával megszállja a Regátot*. Az oroszok erőszakos nyomására a román vezető körök az azonnali hadüzenet mellett döntöttek.

Bukarest persze az utolsó percig folytatta a kétszínű játékot. Augusztus 26-án Ferdinánd király a német nagykövet előtt szívére tett kézzel esküdözött: „A román nép nem kívánja a háborút és nem is írnam alá a mozgósítási parancsot.” (Közben ezt már megtette!) Az uralkodó aznap fogadta Czernint is, aki előtt

vált. Egyik katonavonatot a másik után ment a magyar határ felé.

Aznap, vasárnap délután a bécsi Ballhausplatzon, a külügyminisztérium épülete előtt autó állt meg. Mairu cordato román nagykövet a portásnak adott át egy lepecsételt borítékot. Utána sietve az állomásra hajtott, majd vonatra szállt Svájc felé.

A boríték másnap reggelig hevert a portásfülkében. Burián külügyminiszter ekkor jött be. Felbontotta a borítékot, amely Románia hadüzenetét tartalmazta.

Előző napon, augusztus 27-én este tört be a román hadsereg Erdélybe, mialatt a hadüzenet a portásfülkében hevert. . .

DR. MERÉNYI LÁSZLÓ

Igazi vasfejű székely a Bálint:
Nem arra megy, amerre Hunfalvy Pál int.
Arany János

Szentkatolnai Bálint Gábor emlékezete

Korának egyik legnagyobb hazai világotudozójáról és nyelvtehetségéről, a neves egyetemi tanárról, *Kőrösi Csoma Sándor* életművének folytatójáról írta a fenti epigrammát *Arany János*. Céljuk és sorsuk jórészt megegyezik, csak Bálintot a „hálás utókor” még egy emléktáblányi elismerésre sem méltatta.

Hősünk 1844. március 13-án született a Háromszék megyei Szentkatolnán, *Bálint Endre* és *Illyés Ágnes* tizenhárom gyermekes székelyszülők gyermekeként.

Kézdivásárhelyen, Csíksomlyón, Székelyudvarhelyen és Marosvásárhelyen tanult, majd a nagyváradi püspöki papi líceumban érettségizett. Ekkor a klasszikus nyelveken kívül tíz európai és keleti nyelvet beszélt.

Bécsben és Pesten jogot tanult, nyelvismereteit tökéletesítette, illetve gyarapította. Ekkor ismerkedett meg az akkor népszerűségének tetőfokán álló *Vámbéryvel*, aki a kivételes tehetségű ifjút pártfogásába vette.

Amikor a Magyar Tudományos Akadémia „a magyar és mongol nyelv rokonságának kinyomozása tekintetéből” egy fiatal nyelvtudóst keresett, hogy a helyszínen tanulmányozza a *Fogarasi János* és mások által is hangsúlyozott közelebbi rokonságot, a választás a negyed éves jogász-nyelvszenire, Bálint Gáborra esett, aki örömmel vállalta a megbízatást.

1871-ben szerény anyagi fedezettel, magányosan indult el őshazakutató útjára. Kazánban tatáruul tanult, Asztrahánban a kalmük nyelvet tanulmányozta, a környező falvakban népnyelvi és folklór anyagot gyűjtött. Iskolai használatra *kazáni-tatár nyelvtant* készített és kidolgozta a *kalmük népnyelv alaktanát*.

Szentpéterváron a mandzsu, tunguz, finn és mongol nyelvet gyakorolta. Az utóbbinak a helyszínen való tanulmányozása végett a mongol fővárosba, Urgába utazott. Itt népnyelvi anyagokat gyűjtött, születési, esküvői és halálozási szokásokat jegyzett le, majd mongol szövegeket fordított mandzsurra.

Hosszú és veszélyes útjáról hatalmas anyaggyűjteménnyel tért haza és nyomban nekifogott annak feldolgozásához. Ennek eredményeként rövid időn belül meg-

jelent *Kazáni-tatár irodalmi szöveggyűjteménye, szótára és nyelvtana*. Tudományos szempontból ezek Bálint Gábor legkitűnőbb munkái.

Budapesten az elismerés azonban elmaradt. Az Akadémia csekély 500 forintnyi fizetést és szükséglakást biztosított számára, ami alamizsnának is kevés, hiszen a még teljesen ismeretlen kezdő tanárok fizetése is 1000–2000 forint között váltakozott.

A keleti nyelvekkel való állandó foglalkozás eredményeként Bálint Gábor arra a következtetésre jutott, hogy a mongol, vagy a japán is rokonságban van a magyarral és még más uralaltáji nyelvek is. Feltevésében számos kül- és belföldi nyelvészre, történészre, sőt bizánci és keleti forrásra is hivatkozik.

Éppen ebben az időszakban heves vita folyt a török-tatár és finnugor rokonság kérdésében. A vita, mint ismeretes, az utóbbiak javára dőlt el, s főbb képviselője: *Budenz* és *Hunfalvy Vámbérynek* egy ideig még elnázta „törökösödését”, de a „mongolnak” már nem tudták megbocsátani tévelygését. Szükséges megjegyeznünk azonban azt is, hogy Bálint sem akarta megbocsátani azt, hogy a Magyar Tudományos Akadémia egyes osztályaira az egyetemek és más közintézmények élére egyre több idegen ajkú került.

Fogarasi halála után még inkább egyedül maradt. Ügyeltek arra, hogy írásait a lapok ne közöljék, sőt még tanári állásának visszanyerésében is megakadályozták.

Alig fogott hozzá mongol nyelvyagának feldolgozásához, amikor gróf *Széchenyi Béla* Indiára, Japánra, Tibetre és Burmára kiterjedő expedícióra hívja. Sajnos, fél év után súlyos betegség miatt haza kell térnie. *Budenzék* azt állítják, hogy felkészületlen és összeférhetetlen, s azért jött vissza Afsziából. Ennek ellenkezőjéről ír *Lóczy Lajos* az illető kutató célú utazás tagja: „*Ha Buddha híve volnék, azt kellene hinnem, hogy az elhunyt Csoma Sándor szelleme költözött át Bálintba. Szélesebb nyelvismeret, szívósabb kitartás és annyi keleti népnek ismerete, együtt véve, nincs meg a magyar föld egy élő fiában sem. És ha valaki, akinek hányatott élete és mindent meggyőződéséért feláldozni kész jelleme van, úgy ez Bálint. Széchenyi társaságából a betegség űzte vissza.*”

Az önértében megsértett tudós 1879-ben elhagyta hazáját. Önkéntes száműzetésében Spanyolországban tisztviseelő, Damaszkuszban pénzügyi ellenőr, Bagdadban a szultán tanácsosa, az athéni egyetemen az arab és az újjörög nyelvek előadó tanára, majd ugyanott tolmács. Később Egyiptomban, Libanonban és Boszniában a párizsi és a londoni múzeumok részére dolgozik. Szerény jövedelméből mégis juttat haza szüleinek és testvéreinek.

Az ugyancsak székely származású történész *Jakab Elek* és a székely vármegyék mozgalmat indítanak Bálint Gábor hazatérésének előmozdítása érdekében.

„Balsorsnak tartottam, hogy *Kőrösit* a halál akkor lepte meg, mikor igazán ügyünknek akarta szentelni magát. Balsorsnak tekintem, ha Bálint anélkül hal meg, hogy roppant ismereteit hasznunkra fordítani képesek nem leszünk” – figyelmeztet *Jakab Elek* az Akadémia 1888. június 11-i ülésén.

Tizenhárom évi hányattatás után 1892-ben tért haza és szülőfalujában telepedett le. A *Széchenyi-féle expedíción* gyűjtött anyaga alapján a délindiai *dravida-mongol-magyar etimológiai szótárán* dolgozott.

Végre, 1893-ban a kolozsvári egyetemen tudásához illő tanszéket létesítettek, ahol az uralaltáji nyelveket adta elő. „*Székfoglalóját az egyetemi ifjúság tüntetőleg fogadta. Elvártuk a diákoktól s jónéven vesszük tőle, hogy Kőrösi Csoma Sándor utódját s némi részben sorsát ennyire megbecsülte* – írja a *Székely Nemzet* című napilap kolozsvári tudósítója, majd így folytatja: *Bálint Gábor kijelentette fő célját is a következőkben: (. . .), hogy nyelvünk és múltunk megismerése mellett fajunknak az elfogult idegen tudósok által hánytorgatott alsóbbrendűségét megcáfoljuk és nemzeti létünk tovább fenntartására kedvet és bátorságot merítsünk.*”

Bálint professzor volt az, aki 1897-ben – elsőként Magyarországon – *eszperantó* nyelvtanfolyamot indított, összefoglaló nyelvtant állított össze és azt könyvmatos íveken kinyomtatta. A haladó eszméket valló kolozsvári egyetemi ifjak mellett a város értelmiségei közül is többen csatlakoztak a mozgalomhoz, közöttük *Barabás Ábel* újságíró és irodalomtörténész, aki egy év múlva megjelentette a nagy hazai és nemzetközi elismerésnek örvendő *Esperanto világnyelv* (Kolozsvár, 1898) című tankönyvet. Bálint Gábor részt vállalt a nemzetközi *eszperantó* mozgalomból is. Kapcsolatot tartott annak vezéregyéniségeivel, közöttük *Zamenhoffal*, *Beaufront* márkival, *Gaston Moch* íróval a neves francia pacifistá-

val és tagja volt az *Internacia Scienca Revou* szerkesztő bizottságának.

1895-ben részt vesz gróf *Zichy Jenő* kaukázusi expedíciójában, melynek tudományos eredménye: *kabard nyelvtana* és *kabard-magyar-latin etimológiai szótára*. A kabard és a magyar nyelv összefüggéseinek tanulmányozása után könyvet írt *A Honfoglalás Revíziója* (Kolozsvár, 1901) címen, melyben csak azért is a hunszékely-magyar rokonság mellett kardoskodik. Feltevéseit a keleti és bizánci kútfők munkáival támasztja alá.

Bálint Gábor nemcsak a nyelvészettel foglalkozott. A magyar nép szegénységének okai, a Székelyföld gazdasági hanyatlása egyaránt foglalkoztatták. A felemelkedés elengedhetetlen feltételének „az elektromos erő általánosítását”, az elméleti és szakmai oktatási rendszer reformját, az iparosítást és a mezőgazdaság korszerűsítését tartotta.

Hatvannyolc éves korában Pestre költözött. Az itteni „erkölcsi képmutatás, a konzervativizmus, a szellemi tunyaság” nincs ínyére. Barátai *Versecre* hívják. Visszatérőben *Temesvárt* megáll. Annyira megtetszik neki a város, hogy azt végleges lakhelyként választja. Sajnos, a sok nemzetiségű, valóban európai, szép, modern város kevés örömet tudott biztosítani a megfáradt, nem kevesek által mellőzött tudósnak, mert kevés idő múlva, 1913. május 26-án elhunyt.

Koporsóját felesége *Kézdivásárhelyre* szállíttatta és az ottani református temetőbe hantolták el. *Temesváron Szabolcska Mihály*, *Kézdivásárhelyen Szabó Jenő* búcsúztatta. A kolozsvári egyetem nevében *Cholnoky Jenő* mondott beszédet.

Emléke hamar feledésbe merült. Sírjára friss virágot néha csak a *Kézdivásárhelyre* zarándokoló *eszperantisták* szoktak helyezni.

Szentkatolnai Bálint Gábor születésének 150. évfordulója alkalom arra, hogy a szülőföldjének népe mellett lapunk olvasói is tisztelettel emlékezzenek arra a székely-magyarra, akinek soha sem jutott elismerés, bár egész élete nemcsak önfeláldozás volt a tudomány oltárán.

Alutáplált nagykorúság

Húsvét után Pünkösöd, a Szentlélek Isten eljövételének ünnepe és a Fel-támadás teljessége mindenütt: er-dőkben, parkokban, kertekben. A természet szilajon tobzódik a remény tömény, de megszámlálhatatlan árnyalatú színeiben. Rohamot indít minden kietlen földdarabért, térdig érő fürengeteg az előrenyomuló gyalogság, míg erőtől duzzadva, folytonos rugaskodásban eget ostromolnak a fák: mámorosan túlnőnek önmagukon. Megrendítő pontossággal hatnak által a Pilinszky sorok: „Elmerül szemem, arcom, lelkem, / minden élőlény megmerül / abban a feneketlen zöldben, / ami egy fa kívül-belül.”

Elveszõ paráynak érzem magam ebben a roppant dinamizmusú szelíd-ségben, amely a tetõzõ tavasz. És ami szinte az elviselhetetlenségig felfo-koz, a levegõben dúló illatorgia, a már-már durván mákonyos jószag-bõség. Az orgonavirágzást követi az akác, kapcsolódik hozzá az olajfa, majd a hárs. Persze a legtapasztalata-nabb, kaptárra járó méhecske is töb-bet tud nálam e bódító menetrendrõl. A körülöttem feltõrõ, elementáris éle-takarás láttán kezdek hinni: talán mégis kiheveri az Embert, a *homo sapiens*t a föld. Érzem, ez a féktelen zsendülés nem a tenyészet öntudatlan magafeledtsége. A Szentlélek Isten áldása ott van minden gyümölcsígérõ virágzásban, oda már nemhogy elér-kezett, hanem az az egyik természetes megtestesülése, lakozási helye. Mond-

hatnám, a hely szelleme. Fohász-kodni érte nekünk kell emberi te-remtményeknek, hogy eljõjön és betöltse a bennünk pangó úrt. Hát *Veni Sancte Spiritus*, Jõj el Szentlélek Isten és világosítsd meg botor, ám tal-mi dolgokban oly fineszelménket, emeld föl a szívünket, mert nagyon alatt van, s egyre alább merül az álta-lunk kitartó rendszerességgel elmocsa-rasított, elszennyesített világban. Te-remtésünk pillanatától ott kísértett az árulás, az átkos bíróság, Káin és Ábel nem fakuló példája, mint történelmünk szentesítette magatartásmodell.

Pünkösöd az Egyház megszületésé-nek emléknappja is. És ki tudja, adott pillanatban melyiké volt a nagyobb bûn, Judásé vagy ama Simon Péteré, akire késõbb Jézus, mint kösziklára építette egyházát, de elõbb még há-romszor kukorékolt a kakas és Péter háromszor tagadta meg az Üdvözítõt. Azóta is micsoda önfeláldozástól visszarettentõ, merthogy fölösleges hiábavalóságnak tûnik, nemzeti sors-rontó megtagadásoknak vagyunk el-követõi, szenvedõ alanyai vagy meg-lapuló tanúi: cinkosok közötti némák. A történelmi amnézia, az elkövetett brutális gaztettek feledése is árulás, megtagadás.

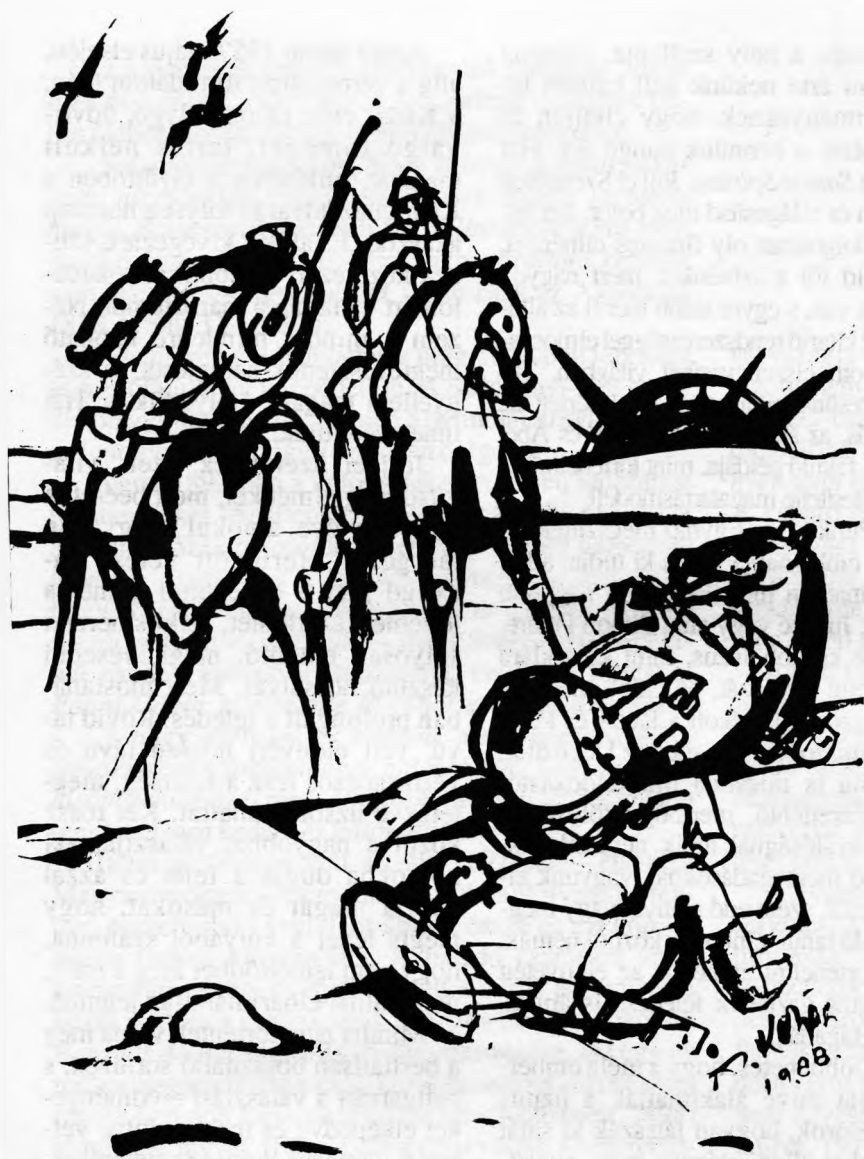
Döbbenetes, hogy a méla ember-nyáját mivé alakíthatják a hamis pásztorok, hogyan játsszák ki saját érdekei ellen, alázzák meg, aljasít-ják erkölcsi nullává, hajszolják bele egy tál lencséért megtagadásába mindannak, ami valaha szent volt elõtte, ami életének értelmet adott.

Nézem a háború utáni híradó-do-kumentumokat. 1946: Mindszenty ellen tüntetnek, elítélését követelve az egyházi iskolák tanulói, élükön egynémely paptantárokkal. Ha Isten nem is, én elzibbadok az iszonyat-tól, de a rémülettõl is: ennyire hit-vány, romlékony vacak, ennyire szolgáló és kiszolgáltatott, lélegzõ szerkezet az ember?

Aztán látom 1957 május elsején, alig a vérbefojtott forradalom után, a Kádár elõtt elhõmpölygõ, üdvri-valgó tömeget, tartás nélküli masszát, miközben a Gyõttõben a Kisfogház udvarán folyik a nonstop akasztás. És akiket kivégeztek, töb-bek közt, ezért a bebúttott sokada-lomért vállalták a mártíriumot. Né-zem a mindig mindenre kapható megtévesztettek sereglését és szé-gyellem magam. Helyettük is. Hát innen vétettünk.

Jõj el Szentlélek Isten, vilá-gítsd meg elménket, mert beérett a negyven éve álnokul magvában mérgezett, fertõzött vetés. Ra-gyogd szét a történelmi amnézia jellemet, szellemet, lelkiismeretet súlyosan megüldõ, megkövesedni készüldõ homályát. Mert mostaná-ban prolongált a feledés. Rövid tá-vú, vélt elõnyért hosszú távú és vérizzadáson lesz a fizetség, meg-tetézve uzsorakamattal. Két rossz közül a nagyobbbat választja, aki homokba dugja a fejét és azzal ámítja magát és másokat, hogy mégis lehet a kutyából szalonna, hogy nem ismétlõdhet meg a múlt, nem válhat elháríthatatlan jelenné.

Mintha nem történtek volna meg a bestiálisan bosszúálló sortüzek, s hallgatván a választási eredménye-ket elképedve és megrendülve vet-tem tudomásul, hogy az egykori sor-túzsújtotta városokban is utca-hosszal gyõznek *ama* párt képviselõjelöltjei. Olyan ez az egész, mint

egy lidérces álom. Pedig ez a valóság. Keserű nyálat képez a számban. Vagy már minden jelképerejű borzalom valósággá elevenedik? Pünkösdi liturgikus színe a veres.

Milyen nép vagyunk? Mint a szárnya metszett madár, akit kalitkában neveltek föl s amikor szélesre tárják az ajtót, hogy végre szabadon repülhessen, bátortalanul kitotyog, néhány gyámoltalan lépés után in-

kább visszatámolyog rabsága biztonságába. Féli a szabadságot. Ilyen börtönosztalgias nép lettünk? Koszt, kvártély megvan, gondolkodnak, döntenek helyettünk, a kockázat semmi, a vegetálás minden.

Az idő megmutatta: önámítás hinnünk, hogy nagykorúságunk nem alultáplált. A szabadságból pedig annyi jut, amennyit érdemlünk, amennyire méltóak vagyunk. Olyan ez, akár a tiszavirág életű Pünkösdi királyság, a talmi egynyári demokrácia ősi, ám kedves mutatványa: egy kis ideig mindenből lehet bármi. Ha pünkösdi királlyá választották, egy évig nem kellett résztvenni a közmunkákban és ez idő alatt a kocsmai számláját, a „sarát” is mások fizették.

A természet leigázhatatlan, az ember nem. És most viszolyogtat ez a gyarlóság. Belefáradtam abba a folytonos szembesülésbe, hogy nekünk mindig Mohács kell. Másképp nem ocsúdunk.

Az anyám kertjében hatalmas a fű, géppel nem lehet rámenni. Kaszát kell ragadnom, hogy a burjánzást visszatereljem a kívánatos és civilizált keretek közé. S közben felötlenek bennem Pilinszky versének sorai: „teszünk azzal valamit is, / hogy a füvek zöldellő erejébe / visszahelyezzük a halottat?”

A válaszom praktikus: igen. Talán elkerüljük, hogy ránkromoljon.

DÖBRENTAI KORNÉL

Hol is élünk?

Egy geográfus töprengései Közép-Európa értelmezéséről

Nagy divat ma nálunk Európáról szólni, írni. Főleg szűkebb-tágabb régióink, közép-európai jelentünk s jövőnk ürügyén. Ám az írott, a hang- és képbeli sajtóban a földrajztudomány művelőinek, de ugyanúgy a klaszszikus tantárgy oktató tanárának is nehéz indulatok nélkül végigolvasnia, meghallgatnia egy társadalmi korrajzot, egy tartalmában reális külpolitikai elemzést stb. ennek oka „csupán” annyi: évtizedek óta változatlanul teljes a zűrzavar abban az egyszerűnek látszó kérdésben, hogy voltaképpen hol is élünk, hogyan nevezzük szűkebb-tágabb szomszédságunkat? Márpedig a reális szomszédságkép alapjainak tisztázása, nem kevésbé a manapság oly sokat emlegetett Európai Unióhoz, a NATO-hoz való csatlakozás ígéretes történelmi időszaka kezdetén nem ártana végre tudomásul venni azt az egyszerű – és nem igazán tudományos – földrajzi igazságot, hogy mi Közép-Európában voltunk, vagyunk és leszünk. Jó lenne, ha végre minden szakma művelője megértené, az írók és kiváltképp a médiumok szerkesztőségei tudomásul vennék: a Rajnától a Bugig,illetőleg az Északi- és Balti-tengertől az Alpok, a Száva és a Kárpátok vonaláig terjedő térség Közép-Európa. És mi, magyarok vagyunk ennek – amint azt Cholnoky Jenő írta – az európai központi szárazulat törzsét alkotó földrésznek és benne a kerekded Kárpát- vagy Duna-medencének a legbelső lakói. E régió határai – olykor határtalansága – determinálja évszázadok óta kapcsolatrendszerünket, az Elba-Visztula-Dunamenti népek, nemzetek, nemzetiségek sorsközösségét.

Szolgai átvétel

Közép-európai földrajzi elhelyezkedésünk elvitathatatlan tényeiről e sorok frója (is) számos alkalommal írt levelet újságíróknak, szerkesztőségeknek, s küldött hosszabb-rövidebb frást folyóiratoknak, napi- és hetilapoknak, a TV-nek. Megjelenésük, elhangzásuk ellenére kevés eredménnyel, mert a korábbi évtizedek nyugati sajtógyakorlatából szolgai módon átvett Keleti tömb és

a többi, hozzá hasonló „geográfiai” eltévelyedés mindmáig megmaradt. Naponta hallhat, olvashat az ember olyan hيرادást, ami hazánkat Kelet-Európába „helyezi”. Pedig a Jalta által számunkra kijelölt Kelet, keleti zóna, a belülről kötelező erővel szajkózott kelet-európai szocialista országok „testvérisége”, vagy a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa, a Varsói Szerződés már több éve bevégeztetett.

Kelet-európai besorolásunk után a 60-as évek végétől kezdett terjedni Közép-Kelet-Európa (olykor Közép-kelet-Európa), illetőleg Dél-Kelet-Európa. E régiókba már nem zsurnaliszták „helyeztek” bennünket, hanem tudós történelmi munkák emlegettek ott. Márpedig Közép-Kelet-Európa nagyjából a Moszkvától keletre elterülő Volga-Káma-Oka folyók közötti őshaza tájékán, utóbbi pedig a Balkánon lenne. De ugyebár az őshazából – ha igaz – jó két és félezer éve eljöttünk, balkáni „illetékességünket” pedig kevesen fogadnák, üdvözlőnek örömmel. Az úgy persze ma már enyhén szólva kínos, mert hogy ma már könyvtárnyi az olyan irodalom, hangarhívum stb., amelyben Magyarország és szomszédsága az említett helytelen kifejezésmódok miatt nem a valós helyén, nem Közép-Európán van feltüntetve.

Felmerülhet a kérdés: közép-kelet-európai, illetőleg – főleg a német terminológia szolgai átvételéből „meghonosodott” – dél-kelet-európai helymegjelölésünket használók vajon elgondolkodtak e azon, hogy hazánkra, a Kárpát-medencében velünk együtt élő népekre nézve eme abszurd földrajzi helymegjelölés – „nyelvi lelemény” – megfelelő-e? Nem lehet jó, mert nyelvtanilag is hibás! A magyar nyelv szabályai szerint ugyanis Kelet-Közép-Európáról beszélhetünk, de – Magyarországról és szomszédságáról szólva – Közép-Kelet- vagy Középkelet-Európáról semmiképpen sem! Gondoljuk csak végig: a Közép-Kelet-Európa jelzős szerkezetben adott terület földrajzi helymegjelölés csakis Kelet-Európa középső részét jelentheti. Ha viszont kissé messzebbre tekintünk, az Elbától keletre elterülő országokat valamilyen átfogó történelmi azonosság, vagy a már említett KGST-be, Varsói Szerződésbe való négy évtizedes „tömörülésünk” miatt mindenképpen együtt, átfogó térmegjelöléssel kívánjuk magunkat és szomszédságunkat behatárolni, akkor a Közép- és Kelet-Európa földrajzi helymegjelölés a helyes.

Szerencsére a földrajzot művelő, oktató szakemberek sohasem dőltek be a bennünket földrajzilag „át-helyező”, illetőleg kartográfiailag „átrajzó” divatnak. Ha a politikai zsargonból olykor át is vettek olyan leegyszerűsíthető, de végül is nem helytelen kifejezéseket,

mint például a Kelet–Nyugat közötti gazdasági, pénzügyi kapcsolatok, vagy az Észak–Dél közötti regionális gazdasági színvonalbeli különbségek feszítő gondja, azt azért nem tették meg, hogy Európa regionális földrajzi tagolását ne a valóságos égtáji megoszlás szerint tárgyalták volna tankönyvekben, vagy tudományos művekben. Olyan badarság pedig végképp nem fordulhatott elő, hogy például Törökország, vagy Görögország – NATO-tagsága miatt – Nyugat-Európába „tevődött volna át”.

Közép-Európa határai

Közép-Európa közismerten nemzeti történelmünk, nyelvi-kulturális identitásunk színtere, szűkebb-tágabb szomszédságunk kulisszáinak hordozója. Törvényszerűen e régióban lehetnek jövőben gazdasági kapcsolataink elsősorú partnerei, ezáltal az is természetes, hogy az Észak- és Dél-, illetve Kelet- és Nyugat-Európa közti köztes kontinensrész ma a regionális politikai gondolkodás központja, a kapcsolatkeresés fő terepuma.

Közismert, hogy a földrajzi tájak, régiók határait nem csak objektív, de gyakran szubjektív tényezők is formálják. A *határ* így csak néha éles választóvonal, többször viszont bizonytalan vonalú, olykor „gyepű” jellegű. Közép-Európa esetében az átmeneti jellemzők oly mértékig szövevényesek, hogy a hovatarozás kérdése gyakran az elhalványuló, vagy épp az erősödő – országok közötti – érdekeltségekkel dönthető el. Sőt olykor a köz véleménye befolyásolja a földrajzi betagozódást.

Minthogy a Kelet- és Közép-Európa közötti határmezsgye természetföldrajzi szempontból nem elég erős, a határvonal meghúzásában, pontosításában, a történelmi, a társadalomföldrajzi összefüggések, a tudati megnyilvánulások segítenek. Mint ahogy a természetföldrajzi „álkontinens” Európa fogalma a nagyszerű hellén, római és bizánci kultúra talaján, s az emberi civilizáció kivételesen gyors fejlődésének eredményeként kitörölhetetlenül egységes földrészként vésődött az itt élő népek és az emberiség tudatába, ugyanúgy tényként fogadhatjuk el Közép-Európát a történelmi folytonosság, az etnikai sokszínűség, illetőleg a gazdasági és politikai sorsközösség, sőt a művelődésbeli hasonlóságok alapján. Vagyis valójában ott ér véget Közép-Európa és kezdődik el Kelet-Európa, ahol – ha kezdetben keverten is (például a mai Nyugat-Ukrajnában, a Baltikumban) – a katolikus, a protestáns kultúrát és sorsközösséget a pravoszláv vallás, a bizánci kultúra váltja fel. Ez erősíti Lengyelország egészének, illetve a Lvov környéki katolikus, vagy görögkatolikus Nyugat-Ukrajná-

nak Közép-Európa-hoz való tartozását, s a Kárpátok hegygerincén belül az Ukrajnához átszatolt Kárpátalja és a Romániához ragasztott Erdély, Párcium, Bánság idetartozását.

A természetföldrajzi határ megvonása délen könnyebbnek tűnik, mert Közép-Európát Dél-Európától földrészünk két legmagasabb hegyvonulata, a Keleti-Alpok és a Déli-Kárpátok vonala, a köztük a Pannon-medencét a Balkán hegységeitől elválasztó Száva választja el. Csakhogy a pontosan hol kérdés feltevése itt sem kevésbé érdektelen, mint keleten. A határvonal, a határmezsgye meghúzásában legerősebb kapaszkodót a növényföldrajz ad. Vagyis ott végződik Közép-Európa és kezdődik az Appennin- és Balkán félszigetet magába foglaló Dél-Európa (a teljesség kedvéért, ide tartozik még a Pireneusi-félsziget), ahol a közép-európai (hegységi) bükkösök zónáját az atlantikus szubmediterrán erdők (Pó-síksága), a szubalpin lomb- és fenyőerdők (Bosznia), illetőleg a délkelet-európai tölgyesek (Szerbia, Déli-Kárpátok előtere) váltják fel. Még egyszerűbben: Közép-Európából akkor jutunk át Dél-Európába, ha a csonthéjas, almás és gyümölcsös kerteket az örökzöld olajfa ligetek váltják fel (például Isztriában).

A szétesett Jugoszlávia utódállamai közül Szlovénia egésze, Horvátország nagyobbik része (Dalmáciát leszámítva) és Szerbia vajdasági „tartománya” tartozik Közép-Európába. Ez utóbbi vallásilag kevert, éppen úgy, mint Erdélyben. Közép-Európa-hoz való tartozásukat a természetföldrajzi tényezők, s a történelmi múlt azonossága determinálják.

Részegységek

Ha Európa 70° földrajzi hosszúságot átfogó térképére csak egy pillantást is vetünk, azonnal kiderül, hogy a 20 fokos délkörrel jellemezhető magyar haza, de ugyanúgy a Kárpát-medence egésze Közép-Európában helyezkedik el. Ha a kontinensrész É–Ny-i sarkában levő Emden várostól a DK-i csücsökben levő Brassóig, illetve az ÉK-i véget jelképező Rigától a DNy-i sarkot mutató Bernig képzeletbeli átlókat húzunk, akkor térségünk Közép-Európának a délkeleti tartományába esik, a mai Magyarország területe annak nem is a szélén helyezkedik el. Valahol olvastam, hogy a múlt század második felében meg is jelölték Közép-Európa mértani közép-pontját, mint ahogy nem is régen – és talán indokolatlanul – Pusztavacson mai hazánkét. Ez a pont közel van hozzánk, csak néhány órányira a Szlovákiát Csehországtól elválasztó Morva folyó mentén.

Az előbbiek is utalnak arra, hogy különböző földrajzi, történelmi, kultúrtörténeti kategóriákban gondolkodva, vagy pedig aktuál-politikai szerveződések figyelembe véve, igenis lehet Közép-Európát további részegységekre tagolni. A sokat emlegetett Kelet-Közép-Európa geográfusnak elsősorban azt jelenti, hogy a földrajzi Közép-Európának eme keleti felén a mérsékelt kontinentális éghajlat miatt egy kissé más a természetes növénytakaró, s ezáltal talajféleségei, illetve azokon a mezőgazdasági kultúra is némileg eltér a térség nyugati felének csapadékosabb részein uralkodó növényzettől, illetve vetésszerkezettől.

Közép-Európa részegységei természetföldrajzi alapon a leginkább sokatmondóak. A már hivatkozott EU-RÓPA kötetekben *tarka közép-európai romhegyvidékről, a fiatal Európa síkságairól, illetve Európa gerincéről, koszorújáról és központi kátlanjáról* olvashatunk, amelyek az Alpok–Kárpátok–Kárpát-medence térségét találó elnevezéseikben *komplex módon* fejezik ki. Ezen összefüggő téregységek között számunkra igazán a kerékded *Kárpát- vagy Duna-medence* a fontos. Az utóbbi évtizedekben ezt a kissé elfelejtett „makrorégiót” Illyés Gyula *szelet kenyérhez* hasonlította. S mint ahogy a szépen megkelt, lyukacsos kenyeret is héj veszi körül, ugyanúgy *mozaikos* a Kárpát-medence nyelvi, nemzeti-ségi, vallási és kulturális képe. *Sorsközösségben* élnek itt évszázadok óta, sőt évezrede a medence közepén főleg magyarok, a „széleken” nagyobb részt szlovákok, ruszinok, máramarosi, erdélyi, bánági románok, vajdasági szerbek, Dráva–Száva-közi horvátok, Mura-közi szlovének és sokfelé németek stb. A medencén belüli szerves történelmi kontinuitást, északra és délre ugyancsak több-kevesebb kulturális azonosságok kísérik. Vagyis a nemzetiségi, nyelvi sokféleség Kelet-Közép-Európa egészének is jellemzője, mint ahogy a megkésett polgári átalakulás és az itteni országok négy évtizedes szocialista társadalmi rendszere is megkülönböztette e régiót a kontinensrész nyugati oldalától.

Orientációk

Közép-Európa igazsága akkor bontakozódik ki igazán, ha a régió egészében a tartalmi elemek sokaságát látjuk és valós, vagy kreált *részegységeit az elemek variációból* építjük fel.

A 90-es évek elején a korábbi kelet- és közép-európai regionális gazdasági együttműködési és védelmi rendszer (KGST, illetve Varsói Szerződés) szétesését követő vákuum-helyzetben törvényszerű volt, hogy a rendszerváltás folyamatában a különböző országok nyugati kapcsolatépítései mellett keresni kezdték a földrajzi szomszédságra épülő, *magától értedődő politikai, gazdasági kapcsolatokat* (Pentagonale, majd Hexagonale, Visegrádi-Csoport, Kárpát-Tisza együttműködés stb.) is. Mindezen kezdeményezések életben maradása nagy mértékben függ attól, hogy adott régió tartalmi jegyeiből eredően a *környezeti potenciálokat* milyen mértékben sikerül dinamizálni, illetve az együttműködésbeli érdekeltségeket közelíteni. Ezekhez mindennemű elemzés, de kiváltképpen a *földrajzi kutatás* szolgálhat (na) primer, hasznosítható információkat.

Napjainkban igencsak gyakoriak az olyan politikai, tudományos találkozók, amelyeknek *terrénuma* Közép-Európa, *konkrét tárgya* pedig a regionális együttműködés elvi és gyakorlati tennivalóinak tisztázása. Ez utóbbira példa az 1994 márciusában Kiskunfélegyházán megrendezett *Közép-Európa, mint perspektíva* konferencia. Kiváló előadók bevezető előadásában a történelmi előzmények, a közép-európai országok nemzeti utas gazdaságpolitikája, a nemzetiségi és emberjogi kérdések kerültek napirendre, majd szekciókban vitatták meg a gazdaság, a szervezet- és műszaki fejlesztés, illetve a nemzet, nemzetiség, vallás, oktatás, továbbá a

környezetvédelem, egészségügy, család összefüggő kérdésköreit. Közép-Európa, mint sajátos regionális gazdasági (integrációs) probléma ugyancsak napirendre került, de *köztes kontinensrészünk* területi kiterjedésének, természetföldrajzi faktorainak, gazdaságföldrajzi kapcsolatainak tisztázása iránt a szervezőkben – úgy látszik – még csak az igény sem merült fel. Még szerencse, hogy a programegyeztetés lezárása előtt sikerült egy földrajzi tárgyú előadást a programba iktatni: ez *Európa, magyarság és emberiség, pontosabban Teleki Pál politikai földrajzi gondolatai* e tájékról.

Fenti példából kitűnik, hogy Közép-Európa politikai, gazdasági (integrációs) és egyéb tartalmi vonatkozásainak pontosításában, egyeztetésében nemigen igénylik a szaktudományok, a minisztériumok a geográfia segítségét. Amíg mindez így marad, addig sajnos a ködök sem tisztulnak, a földrajzi eltévelyedések sem szűnnek meg.

Közép-Európa – erkölcsi ügy is

Az, hogy Közép-Európa földrajzi határait figyelmen kívül hagyják és bennünket – a *történelmi és a mai Magyarországot* – azon belül ide-oda, legtöbbször pedig a határon kívülre tologatnak, az korántsem bagatell kérdés a földrajztudomány számára. Azt is mondhatjuk, *tudományközi erkölcsi ügy* is, mert *Közép-Európa* elsősorban és döntően *földrajzi kategória*, azt pedig illik tiszteletben tartania minden *térben is gondolkodó* tudománynak és a publicisztikának.

Olyan világot, olyan idöket élünk, amelyben Európa, s benne *Közép-Európa* – a maga határaival és határtalanságával – mindegyre fontosabb. És fontossága növekszik, mert *átmeneti, köztes jellege* alkalmassá teszük a Kelet–Nyugat között közvetítő szerep betöltésére. Közép-Európán belül *házánk helye és szerepe* jórészt ugyancsak a közvetítés, azaz lehetünk, *legyünk is a kompszószó* – a progresszív eszmék és értékek közvetítésében!

DR. RÉTVÁRI LÁSZLÓ

Megszállás Magyarországon

1918. november 1-én Károlyi Mihály és Linder Béla letette a fegyvert, szélnek eresztette a katonákat (ők igen, *Kemal Atatürk* nem!), ami Magyarország szomszédainak a szemében nem volt más, mint felhívás: szabad a vásár, azaz a területrablás.

Ennek nem lehetett ellenállni! November 5-én délről, 8-án északról hatoltak be hazánkba. A november 13-i belgrádi egyezmény – katonai konvenció – megállapította a Magyarországra vonatkozó fegyverszünet feltételeit, melynek értelmében az antant megszállta területeken megmaradt volna a magyar közigazgatás. A jövődő kisantant azonban, mindenekelőtt Románia, feltétlenül részt akart venni a megszállásban. Hogy ennek nagyobb nyomatékot adjon, november 26-án elfoglalta Csíkszeredát – miután átlépte a demarkációs vonalat –, és december 22-én Erdély fővárosa, Kolozsvár is elesett.

Romániának kitűnő alkalmat teremtett – jobbat kitalálni sem tudott volna – a Tanácsköztársaság kikiáltása, a kommunista hatalomátvételi kísérlet Magyarországon. *Fel kell tartóztatni a bolsevizmust!* Le kell verni a vörös uralmat, amely Európát veszélyezteti! Ennek szellemében és a koronatanács 1919. április 10-i határozata értelmében, miszerint Románia fegyveresen lép fel a Tanácsköztársaság ellen, *április 16-án megkezdődött a román támadás* (a párizsi békekonferencián a külügyminiszterek tanácsa által február 26-án) a magyar–román csapatok között kijelölt semleges zóna teljes hosszában. Románia jól tudta, hogy pozícióját a párizsi béketárgyaláson helyzeti előnnyel kell megerősítenie.

Sorra esett el a Szamos-Maros köze, Szatmárnémeti, Nagyvárad, Érmihályfalva, Mátészalka, Gyula, Debrecen, Hajdúszoboszló, Balmaújváros, Nyíregyháza, végül a csehszlovák és román csapatok Csap és Munkács között találtak egymásra. A királyi Románia hadserege 1919. április 30-ára elérte a Tisza teljes vonalát. *A román diplomácia ekkor arra próbálta rávenni a négy nagyhatalmat, hogy részt vehessen Budapest megszállásában.* Az említettek ehhez nem járultak hozzá, Romániát azonban nem lehetett megállítani.

Ekkor kezdődött Franciaország, Románia és Magyarország között az alkudozás, az a politikai Bermudaháromszög, amelyben sorra tűntek el a történeti Magyarország részei. Városok és falvak lettek sorra nem magyarrá.

Hiába akadtak a magyar, úgynevezett Vörös Hadseregnek átmeneti sikerei, és hiába küldte *Kun Béla* táviratát *Lenin*hez, hogy a Szovjetunió csapatai támadják végre hátba Besszarábiából a románokat, akik

1919. július végén átlépték a Tiszát, és feltartóztathatatlanul vonultak a magyar főváros felé.

Augusztus 4-én pedig a román katonaság már megszállta Budapestet, tökéletesen ellenőrzése alá vonta a közigazgatást és *nem fogadott el parancsot még az antanttól sem.* A Tanácsköztársaság leveréséért a románok követelték az összes hadianyag, fegyverkészlet, hajó, vasút 50 százalékát, 20.000 vagon búzát, a marhaállomány és a mezőgazdasági gépek 30 százalékát és 300.000 katona teljes felszerelését.

Magyarország ilyen méretű megalázásába, kifosztásába *egy ország részéről* még az antant sem mehetett bele. Ez természetesen nem jelentett akadályt Románia számára.

A román megszállás okozta károk számokban

Az 1919. április 16-ával kezdődő és 1920. március 30-ával végződő román megszállással kapcsolatban a Statisztikai Hivatal a következő listát készítette el a Comission Spéciale des Reparations (az antant jóvátételi bizottsága) számára: A közel 9 milliárdos kár eképp oszlott meg: (1000 koronában; az 1919. augusztusi árfolyam szerint 1 magyar korona = 12,68 svájci frank)

őstermelésben okozott veszteség:	9.879.313 korona	= 467.302 aranykorona
bányászat, ipar, forgalomban – " –:	3.351.894 korona	= 403.763 aranykorona
közhivatalokban okozott veszteség:	972.359 korona	= 117.130 aranykorona
egyéb károk:	79.323 korona	= 79.323 aranykorona
Részletezve: mennyiség		
búza, rozs, kukorica 799.156 q :	158.474 korona	= 19.078 aranykorona
árpa, zab 874.163 q :	139.953 korona	= 16.859 aranykorona
bor 135.180 hl :	205.795 korona	= 24.790 aranykorona
igásállat 18.417 db :	285.130 korona	= 34.347 aranykorona
űsző, tinó 24.130 db :	167.000 korona	= 20.225 aranykorona
ló 39.395 db :	598.930 korona	= 72.147 aranykorona
nem tenyészállat 219.460 db :	1.484.331 korona	= 178.802 aranykorona
tenyészállat 44.484 db :	709.504 korona	= 85.467 aranykorona
takarmány 2.311.895 q :	219.768 korona	= 26.473 aranykorona
közlekedési eszközök 12.641 :	114.383 korona	= 13.779 aranykorona
ipari gép, szerszám	1.448.957 korona	= 174.541 aranykorona
ipari készítmény	624.698 korona	= 75.251 aranykorona
magánháztartások	290.420 korona	= 34.984 aranykorona

A vasutat közel 7 milliárdos kár érte. Közel 4 milliárdot ért az elszállított 1.302 db mozdony és 34.160 db vasúti kocsi.

Az elszállított javaknak – utólag kinyomozhatatlan módon – csak egy része került a román állam birtokába.

Az állatállomány java már a szállítás alkalmával elpusztult; a vasúti kocsik vakvágányokon vesztegeltek; az ipari és mezőgazdasági termékek és termények sorsa ismeretlen.

Ezen kívül a források szerint 647 személy vesztette életét *nem harci cselekmények* alkalmával a román megszállás idején.

Románia természetesen továbbra is igyekezett kihasználni – birtokon belül – helyzeti előnyét. Jöttek tehát újabb és újabb Clemenceau-jegyzékek, miszerint csak akkor írják alá Romániával a békét, ha:

1. elfogadja a zsidók honosítását;

2. kivonul Magyarországról.

Erre közel egy év után került sor. Nem véletlen, hogy e tettet a román tudat fényes győzelemként, tündöklő glóriaként őrzi, hiszen ma is közismert az a mondás, amely így fejeget:

„Már kétszer voltunk Budapesten. Harmadszor soha többé onnan ki nem jövünk!”

DRÁGGFY KAMILLA

Egy erdőntúli Kajafás megtérése

Jelentkezett Kajafás: beszélgetni akar velem. Vajon miről? És miért éppen velem, akinek most sincs semmiféle hatalma, aki nem oszto-gathat állásokat, nem állíthat ki ér-vényesnek számító bizonylatokat?

Arról hallottam, hogy lecsillapo-dott, már nem áskálódik senki ellen, csaknem önzetlenül (csupán a dics-fényt áhítozva) igen hasznos tevén-kenységet folytat. A megtérőkben, az újrakeresztelkedőkben nemigen hiszek, de hát akadhatnak kivételek. Hátha Kajafás ilyen. A lényeg az, hogy átállt. Még mielőtt tömegmé-reteket öltött volna az átállás.

Nem tudom mennyire volt látvá-nyos a mostani átállása, feltehető, hogy nem annyira színpadias és har-sány, mint annak idején, amikor a klerikális reakciót leplezte le.

Gyulafehérváron volt már, ott vi-lágosodott meg előtte, hogy a katoli-kus papi pálya az ötvenes évek Romá-niájában nem ígér a Julien Soreléhez fogható karriert számára, és sarkon fordult még a felvételi vizsgák előtt. Hogy pár nap múlva Kolozsváron, népes közönség előtt, dörgedelmes szavak kíséretében összetépje a pap-neveldébe érvényes, felvételizőknek kiállított igazolványt:

– Szakítottam Istennel, az egy-házzal, népbuítás az egész vallásos miskulancia.

Még be sem jutott az egyetemre, máris jó kádernek tartották. Ahol aztán „aktivált” következetesen és könyörtelenül. Mozgalmi érdemei-

ért, forradalmi kéréllhetetlenségéért államvizsga után újsághoz került, ami akkoriban igencsak ígéretes ki-futópályának számított.

Általa kierőszakolt közös kiszállá-sunk egyik városkájában szokatlan szívéllyességgel invitált a vendéglőbe. Egész este provokált és puhított. De csak éjjel, a szálláshelyünk előtti parkban jött elő a farbával:

– Te, neked mondanom sem kell, hogy az egész brancsból csak mi ketten vagyunk tehetségesek, a töb-biek fabatkát sem érnek. Tartsunk össze, legyünk barátok, így kezünk-be vehetjük az egész irányítást.

Maflán néztem rá, idő kellett, hogy a válasz összeálljon bennem.

– *Nézd, az irányítást elvégzi ugyebár a párt. Ami pedig a barát-ságot illeti, hát az nem elhatározás-ra megy, az vagy kialakul két ember között vagy sem.*

A gyér világlátásban is látszott, hogy fejébe szaladt a vér. Sziszegett is valamit, de nem értettem.

Két nap múlva körutunk követ-kező állomásán váratlanul felbuk-kant bajuszos főszerkesztőnk, aki módját találta annak, hogy csak ve-lem találkozzon:

– Kajafás felhívott telefonon és közölte, úgy érzi, hogy kötelessége megmondani nekem: rend-szerellenes kijelentéseket teszel, hi-vatalos helyeken is hivalkodsz ma-gyarsággal. Vigyázz, mert biztos, hogy máshol is feljelentett. Nem először tenné. Ha nincs lelkielőrd folytatni az utat, szerezz betegpapírt és szakadj le tőle.

Folytattam a körutat. Annyi hasznom volt belőle, hogy jobban megismertem a kollégát. Mert rej-tőzködni nemigen tudott. Lehet, nem is akart.

És most Kajafás beszélgetni akar velem. Kíváncsiságom erősebb a vi-szolygásnál.

Kárörömmel konstátálom, hogy

a feljelentők is öregszenek, meg-öszülnek, nézésük már nem olyan szúrós, mint aktív korokban. Egyéb-ként ugyanaz a kiugró arccsontú fej, ugyanaz a vallató-számonkérő be-szédmodor. Már nem csúri-csavarja a szót, egyből a tárgyra tér. A tárgy pedig igencsak időszerű téma: a szö-vetségen belüli perpatvar, a kölcsön-ös vádaskodás. Helyben vagyunk: ki lenne ebben a műfajban, a vádasko-dásban jobban otthon, mint ő?

– Öregfiú, mit szólsz ahhoz, hogy sokan megint kikezdték a püs-pökönket? Pedig hát amit ő mond és tesz, az szentírás, egyedül üdvözítő cselekedet.

– *Úgy tudom, katolikus vagy. Püspökünket senki az égvilágon nem kezdte ki újabban.*

– Most miért játszod meg magad? Jól tudod, hogy kiről van szó. És lehe-tetlen, hogy ne hallottál volna az öku-meniáról. Minden haladó ember annak a híve. Így hát nyugodtan nevezhetem püspökömnek, túl azon, hogy ő min-den erdélyi magyart képvisel.

– *Azt is tudom, hogy az ökume-nizmus, mint mozgalom, a katolikus egyház kivételével törekedett a ke-resztény egyházak egyesítésére. Legalábbis induláskor ez volt az áb-ra. De gondolom, nem akarsz velem egyházi dolgokról vitatkozni, annyira azért talán mégsem tértél meg.*

– Ne személyeskedj, tévedtem, előfordult ez mással, veled is. Most az a lényeg, hogy egy emberként kiáll-junk a püspök mellett. Ha kell, azok-kal a képviselőkkel szemben, akiket jól ismersz s lehet, hogy becsülsz is.

– *Állj ki magad Kajafás, ki tiltja meg neked?*

– Én visszahúzódtam mindentől, nyugdíjas vagyok, én csak szemlé-lődöm. De valakinek hangosan kell kiáltania, hogy lapuljanak, vackuk-ba húzódjának azok, akik bosszant-ják püspökünket, másként látnak és cselekszenek, mint ő.

változatosak, mindig a helyzetnek megfelelőek, ahhoz igazodóak. A minden vagy semmi filozófiája zsákutcába vezet, esetleg éppenséggel összeütközéshez, amelyben mindenképpen a rövidebbet húzzuk.

– Az ilyen diplomatikus csűrészavaráss miatt vagyunk ott, vagy még ott sem, mint háromnegyed századdal ezelőtt, amikor a nagyhatalmak Erdélyt Romániának adták.

– *Vannak dolgok, amelyekbe bele kell törődni, és azt keresni, hogy az adott, megváltoztathatatlan alaphelyzetben (a változtatás, a területi igény ugyanis ma már ésszerűtlen) mit lehet és mit kell tenni önazonosságunk megőrzéséért. Lényegében megmaradásunkért szülőföldünkön.*

– Egyedül püspökünk látja helyesen a helyzetet, mindenkinek őt kell követnie.

– *Kajafás, te semmit se változtál. Nem is olyan régen még arra esküdtél, hogy mindenben a párt, azaz annak bölcs vezére az iránymutató. Aki nem őt követi, az rossz úton jár, az kötözni való gazember. Most megint azt vallod, hogy egyetlen ember az igazság letéteményese. Szerinted akkor változatlanul könnyű dolgunk van, nem kell használni saját fejünk, nem kell gondolkoznunk, hanem csak vakon követnünk egy ember mégoly bölcs kinyilatkoztatásait.*

– *Hogy vonhatsz párhuzamot! . . .*

– *Nem én vonok párhuzamot, te szorgalmazod a hasonló viszonyulást. Mintha csak egyszerűen személcserre történt volna felső régiókban. A püspököt is akkor és azzal tisztelem jobban, ha vele együtt töprengenek sorsunk megváltoztatásának mikéntjén, a legjobb megoldásokon, ha nemcsak követője, de tanácsadója is vagyok.*

– *Hogy jössz te ahhoz, hogy neki tanácsokat adj?*

– *Biztos vagyok abban, hogy – bármennyire is autonóm egyéniség – végső soron igényli az együttgondolkodás eredményeinek a megosztását. A temesvári parókián vívott egyszemélyes harcában is azért nem bukott el, mert voltak támogatói, voltak, akik tanácsokat is adtak neki. Ezért nem volt végeredményben egyszemélyes a harca, ezért tudott egy eszme, a szabadság és a demokrácia, az emberi*

– *Úgy gondolom, hogyha valaki politizálni kezd, felkészült az ellenvéleményre, a gáncsokra, a másként látásra. És nem egyszerűen kinyilatkoztat, hanem mindig érvel, igyekszik meggyőzni azt is, aki merőben más véleményen van.*

– *Miért nem akarsz belátni, hogy a más vélemény jelen körülmények között, nálunk árulás?*

– *Én félek minden diktatúrától. Az egyetlen igaz és helyénvaló, a kizárólagosság vallása és hirdetése pedig menthetetlenül diktatúrához vezet. Szerintem, különben nincs tévedhetetlen ember. Ebből kell kiindulni. Könnyebb így megérteni és becsülni egymást.*

– *De a tévedésekért fizetni kell.*

– *Úgy van. Beismeréssel, az immunitás megszerzésével, hogy még egyszer ugyanazt a hibát ne kövessük el. Én különben a kiállást úgy képzelném el, hogy összebékítem a feleket, igyekszem arról meggyőzni őket: ugyanazt akarják, mindannyian a romániai magyarság érdekében cselekszenek, ha más és más eszközökkel törnek is a cél felé.*

– *Nincs igazad, egyetlen járható út van, az, amelyiket püspökünk mutatja.*

– *Vajon mikor jövünk már rá, hogy több út is járható, több utat is ki kell próbálni, hogy rátaláljunk a viszonylagos egyenesre, a célhoz leghamarabb elvezetőre. Egységre a cél kijelölésében és követésében van szükség. A módok lehetnek*

méltóság eszméjének képviselőjévé válni. Rendíthetetlen hitét mindez erősítette.

– *A végén csak kilyukadsz oda, hogy nem neki, hanem a sokunk által elftélt, árulóknak tartott három képviselőnek van igaza.*

– *Annak a három képviselőnek az igaza sokkal közelebb áll a püspök igazához, mint a mellette kiálló, a képviselőket árulóknak bélyegző fogadatlan prókátoroknak. Mind a négyen tevékeny politikusok, cselekvő emberek. Akik az ügy szolgálatában nyilvánvalóan felvállalják a tévedés kockázatát is. Egyikük sem csalhatatlan. Esküdt ellenségei ők az édes semmittevés álnyugalmának, tenni és megint csak tenni akarnak a magyar kisebbségért, még ha a fizetségük ezért a dolores inferni is.*

– *Úgy látszik, rád nem számíthatok. Mégis csak nekem kell kiáltó szavakkal megbélyegeznem azokat, akik nem értenek egyet püspökünkkel.*

– *Remélem, hogy kiáltó szavaid süket fülekre találnak, hogy az emberek többsége helyesen viszonyul ehhez a félreértésen alapuló nézeteltéréshez és a tisztázott cél az együvértartozást fogja erősíteni, az egészséges, semminemű kizárólagosságon nem alapuló egységet. Bűnbakkeresés, a más véleményt kizáró türelmetlenség nélkül.*

LÁZÁR LÁSZLÓ
Marosvásárhely

A nemzeti lét védelmezői

A 8600 km² területű Abháziának 535.000 lakosából abház 96.300 (18%), grúz 243.000 (45,4%), örmény 78.300 (14,6%), orosz 75.200 (14,1%), görög 13.400 (2,5%), török, tatár, ukrán, fehérorosz, moldován 28.000 (5,4%). Ma saját hazájában kisebbségben az abház nép él.

(Szerkesztett beszélgetés dr. Szergej Bebijával, az Abház Köztársaság magyarországi meghatalmazott képviselőjével.)

Ahhoz, hogy ezt megérthessük, röviden át kell tekintenünk hazám történelmét. Az abház nép egyike a Kaukázus legrégebbi népeinek, államisága több mint 12 évszázados. Az abház államot a 8. században alapították és két évszázadon át a Fekete-tenger térségének egyik leg hatalmasabb képződménye volt. A 11–13. század során az oszmán birodalom befolyása alatt állott. A 16–17. században a 6. századtól keresztény abházokat a törökök muzulmán hitre térítették.

1810-ben Abházia az orosz birodalom védnöksége alá került, de politikai autonómiáját továbbra is megőrizte. Azonban 1864-ben felszámolták az abház önkormányzatot, és a 70-es években Abházia valóságos nemzeti katasztrófát élt át. Az orosz gyarmatosítók a lakosság mintegy 70%-át elűldözték és deportálták. Több mint 300.000 abház kényszerült hazája elhagyására és települt át Törökországba, valamint más közel-keleti országokba, ahol ma is nagyszámú és befolyásos abház diaszpóra él.

Az orosz gyarmatosítók országomba grúzókat, oroszokat, örményeket, görögöket, németeket, bolgárokat, észteket telepítettek. Mindezek következtében rohamosan csökkent az őslakosság részaránya. Míg az 1866-os népszámlálás szerint az abházok a lakosság 85,7%-át, a grúzók pedig csupán 6%-át alkották, addig 1897-re az abházok részaránya 55,3%-ra csökkent, a grúzóké pedig 24,4%-ra növekedett.

Az 1917 februári forradalom után az abház nép kimondja önrendelkezését. 1922-ben hazámat arra kényszerítik, hogy föderációra lépjen Grúziával. 1931-ben Sztálin akaratából Grúzián belül autonóm köztársasággá degradálják. Ez az abház nép felkeléséhez vezetett. A 30-as években Abháziában a kegyetlen sztálini terror megsemmisítette az egész politikai és értelmiségi elitet. A grúzókat tízezreit telepítették Abháziába, aminek következtében 1959-re részarányuk meghaladta a 39, 1989-re pedig a 45%-ot.

Az autonóm köztársaság formális jellege következtében nem volt reális lehetőség a saját nemzeti-politikai érdekek védelmére. Ezért az abházok 1957, 1964, 1967, 1978, 1989-ben tömegtüntetéseken követelték a Grúziából való kiválást. Abházia és Grúzia viszonya konfliktusos jellegűt öltött.

A Szovjetunió felbomlása után Grúziában még jobban felerősödött az etnikai kisebbségek üldözése. Az Abház Autonóm Szocialista Köztársaság Legfelső Szovjetje 1990 augusztusában az egész abház nép akaratából nyilatkozatot fogadott el Abházia állami szuverenitásáról, semmisnek nyilvánította a Grúzia és Abházia között megkötött szerződéseket.

Grúzia, a nemzetközi jogot semmibe véve, 1992 augusztusában tankokkal, rakétákkal és repülőgépekkel támadt Abháziára. Veszteségeink kimondhatatlanok: városokat és falvakat lőttek rommá, gazdasági és kulturális objektumokat semmisítették meg, emberek ezrei haltak meg, és sokezer sebesültünk van. Az abház nép, amelynek vereségét négy-öt napra várták, 413 napos honvédő háborújában az összes abházok részvételével legyőzte a grúz agresszorokat.

A háború első napjaitól érkeztek hozzánk a Kaukázus testvéri népei-

grúz politikai hatalom a vereség elenére nem mondott le arról, hogy Abháziát erőszakkal Grúziához visszacsatolja. Ennek érdekében diverzionista csoportokat küld országunkba és széles körű dezinformációs háborút folytat ellenünk.

A gazdasági helyreállítás késik, nincs pénzünk, hiányoznak egyes nyersanyagok. Beteg és éhezõ embereknek továbbra is humanitárius segítségre van szükségük. Lassan visszatérnek a menekültek, normálisan működnek a hatalmi struktúrák, megalapítottuk a Tudományos Akadémiát. Államközi tárgyalások révén rendezni kívánjuk kapcsolatainkat Grúziával is.

A nemzeti közösségek hazámat *de jure* még nem ismerték el független államnak. Egyrészt azért, mert vezető nyugati politikusok saját területeik integritását védik, hogy megakadályozzák az országaikban élõ kisebb népek önrendelkezését.

nek harcosai – cserkeszek, oszétok, csecsenek, kozák önkéntesek. És a végveszély órájában a megtámadott anyaország védelmére siettek az abház diaszpóra tagjai, az elüldözöttek unokái és dédunokái az AEÁ-ból, Németországból, Törökországból, Szíriából, Jordániából. Ebben a véres, egyenlõtlén háborúban azért gyõzhettünk, mert önálló nemzeti létünket védtük. Az abház nép saját földjén harcolt. Vagy elpusztulunk, vagy megvédjük, nincs hová mennünk, mert nincs más Abházia. A

másrészt pedig mert Grúziát geopolitikai szempontból fontosabbnak ítélik. De mi soha többé nem leszünk Grúzia része! Ebbe elõbb-utóbb belenyugszanak a nagyhatalmak is, és nem kétlem, felvesznek majd az ENSZ tagállamok közé is. Más alternatíva nem létezik, mert nemzeti önazonosságunkról semmilyen körülmények között nem vagyunk hajlandók lemondani.

Lejegyezte:
CZIRE DENES

ABKHAZIA

"God, please give happiness and independence to all nations and don't forget Abkhazians."

„Behunyt szemű” sikolyok?

Az Erdélyi Magyarság indulása óta kötelességének tartja tudatosítani az Erdélyben és az anyaországban az elhallgatott, betiltott, üldözött igazságot az erdélyi magyar kisebbség sorsáról Trianon óta, illetve – mert az volt az előkészítés – a román irrendentizmus és sovinizmus magyarellenes hadjáratairól, itthon és külföldön. A szándékosan, néha éppenséggel bürtönnel elfeledtetett társadalmi és kulturális mozgalmak történetével együtt, az erdélyi magyar történelem legfájdalmasabb emlékei a sorozatos magyarpogromok, a Horea lázadástól 1990 márciusáig, a marosvásárhelyi dorongos gyilkolásokig. Ezek emlegetése volt a legjobban tiltott, szinte halálos veszéllyel járó, az előző román diktatúrában, Ceausescu idejében. Az áldozatok unokái és dédunokái is csak sutogva merték emlegetni. A „jótékony” feledés okán lassan kimosódott a magyar nemzeti tudatból.

De csak azért, hogy átadja helyét a magyar önvádnak. Ravasz, okos román politikusok, kommunisták és nem kommunisták valóságos vádzuhatagot görgettek a magyarságra a magyarok által elkövetett gyilkosságok ezreit, tízezreit állították elé, cseppet sem törődve azzal, hogy hány vádnak van alapja, és hánynak nincs. Az 1848/49-es szabadságharcban, az osztrák császár oldalán elesettek is egyszerre mártírok lettek, s ilyképpen Bem tábornok a

gyilkosuk. Áldozattá váltak az első világháborúban, a csatatereken elesett román katonák. Örökös hivatkozási alappá lett Ipp és Ördögkút, természetesen mint „a magyar terror” színhelyei, eltakarva a valóságot, hogy egy néhány nappal előbb kötött román-magyar katonai megállapodás (Nagyvárad, 1940. szeptember 1.) ellenére, ezt álnokul megszegve, gárdisták támadtak a bevonuló magyar honvédségre. Valóban fájdalmas az, ha ártatlan román parasztok esnek terrorista gárdisták helyett a megtorlás áldozatává. De vajon nem ugyanilyen fájdalmas-e, ha nem az ippi 154 halottat, hanem 25.000 ukrán polgárt gyilkolnak halomra, tervszerű pontossággal, Bukarestből érkezett parancs szerint Odesszában, 1941. október végén? Az is megtorlás volt, válasz arra, hogy szovjet partizánok felrobbantották a román katonai parancsnokságot. 1945-ben bíróság elé állították az odesszai bűnösöket, akkor a román lapok első oldalán írtak az 1941-es drámáról és a tárgyalásokról, de hamarosan elfelejtődött az egész. Soha román újságok azóta sem emlegetik, legyenek azok kormánypártiak, vagy ellenzékiek a mai Romániában.

A magyarok számára azonban *ki volt szabva az örökös önvád*, hogy ez ellen próbáljanak védekezni, s ne az ellenük elkövetett szörnyűségekre emlékezzenek! De lehet-e egészséges nemzeti tudata egy közösségnek, ha a végtelenségig hallgatnia kell az ellene elkövetett tömeggyilkosságokról, Nagyenyed egész magyar lakosságának lemészárlásáról 1849. január 8-án, az első világháborús román betörés idején elhurcolt, s örökre nyomuk veszett székelekről, a Fekete-Körös völgyében végrehajtott 1919-es és 1944-es magyarpogromokról, a Maniu-gárda bárdos gyilkosairól, a földvári halál-

táborról? Csak az emlékezet megtisztítása vezethet el a lelki felszabaduláshoz, és csak azután lehet szó egyáltalán lelki békéről gyilkosok és áldozatok között!

Csakhogy a román nacionalizmus – jól érthető okokból – mindig megakadályozta és most is szeretné meggátolni a magyarok ellen elkövetett gyilkosságok, tömegvérengzések felszínre hozását. Jámbor magyar vezetők intik le az emlékezőket, akadt olyan erdélyi magyar politikus, aki 1989 után nyilvánosan bocsánatot akart kérni a magyarsággal a románoktól, de eszébe sem jutott, hogy fordítva hangoztassa ugyanazt az igényt, ugyanolyan, vagy sokkal nagyobb jogcímen.

Most megint akadt erdélyi magyar, akit felingerelt az Erdélyi Magyarság 17-es számának közleménye, a Fekete-Körös völgyi magyar mártírok névsora. *Vajnovszki Kázmér*, a nagyváradi *Média* április 20-i számában elmélkedik erről, *Behunyt szemű sikolyok* című írásában. Szerzőnk tapasztaltabb annál, mint hogy nyíltan tiltakozzék a mártírok névsorának közreadása ellen. Bármennyire Bukarest román közegében él, valamit mégis ismer az erdélyi magyar közhangulatból. Nem, szerzőnk egyszerűen egyenlőségi jelet tesz, magyar tollal és magyar lelkiismerettel, a tényleges magyar áldozatok és a *Totusi iubirea* című ultranacionalista és ultrakommunista hetilap román „leltára” között. És

Nem tudni, kik a „megbékélés misszionáriusai”. És ezek a „misszionáriusok” miért nem vélekedtek ugyanígy, mikor csak a román vádakat lehetett terjeszteni, tűzzel-vasal, sajtóban, pártgyűléseken, könyvekben, civil és egyházi kiadványokban, de a magyarság legkisebb sérelme is „nacionalizmusnak” minősítettetett?

azt ajánlja, hogy hallgassunk el a magunk gyászával, mert a románoknak is megvan a maguk gyásza.

„A megbékélés misszionáriusai szerint csak úgy lenne haszná/értelme a névsorolvasásnak, a helyszínelésnek, ha az Erdélyi Magyarság és a Totusi iubires kibújna törzsi bőrből, összeszerkesztené és együtt közölné a két leltárt.”

Legyintheznék erre a kétbalkezes elmeműre, ha nem fejeznék ki bizonyos „misszionáriusok” félelmét és sugallatát: hagyjuk abba a magyar sérelmek leltárba vételét. Sőt, közösen hagyjuk abba, együtt a román nacionalizmussal. Persze, akkor mikor az évtizedek óta ellenünk pergő vádak már a saját tudatunkba is beépültek.

Vajnovszki Kázmér, a hajdani

tényleges román katonatiszt bizonyára tudja: mit jelent takarodót fűjni ütközet közepén, mikor az erők éppen kiegyenlítődnének, mikor az igazság az addig hátraszorítottak mellé állt, de az igazi békekötés még igen messze van!

BALOGH KÁROLY

Európa kapujában

Egy ideiglenes balkáni alkony sötét árnyai elől, forgószelek tölcseréből érkeztem Pannóniába, e lusta legű síkra, hol csak ritkán apróznak dombok s szöknek hajnali magasba a hegyek. Jöttem, ide az úgymond anyaországba, s már végleg nem tudom megfogalmazni: mit jelent a szó, hogy mostoha. A tévedés lehetősége, mely csupán egy mozdulat, elrettent. Egy (szöges)drótnyi határ az összetett szóban: anyaöl. . .

Hittem, hogyha az ostorpattogással és káromkodással is cifrázott híres magyar ugart s a mítosza-fosztott Erdélyt, amúgy legénymódra összelelhetem, megtörténik a csoda. S lám, nem oda Buda!

A magyar rónaság olyan lágyan ringatózik körülöttem, mint egy altatódal. S mielőtt elaludnék, félek. Félek, hogy elalszom, s Ady vihogó szelei sem ébresztenek fel többé, és egy Szenczi Molnár zsoldár ölén ringok majd örökre megszentült Pató Pálként.

Beszélni jöttem – hallgatni oktatnak. De épp most hallgassak? Bár kiáltanom se könnyebb. Pedig kiáltani kéne „egy nagyot”, hogy szárba szökkenjen ezer év vetése, hogy kifakadjon a *szőrszálhasogatók fertőzte magyarság gennyes kelése*.

Ja, Európa? Anyaországomnak udvarolsz nemzetek Euro-papája? Tehát mostohád leszek. Vagy avítt már a fogalom, hogy anya és nemzet. . . Bocsásd meg, hogy mostohád ily romantikus ábrándokat kerget, de ő már ilyen. Még mindig különbséget

tesz szülők és szeretők közt. Igen, sok őr van felénk, s bár fölfalják a termés jó részét, mégsem telepítünk rájuk farkasokat. Köszönöm, jól. Igen, többen vagyunk. De azt mégsem lehet – bármennyire is kényszerképzet – hogy az a pár millió a senki földjén álmodjon magának telket!

Tudom: egy civilizált cirkuszban az oroszlánok kezes báránként viselkednek és csak akkor falják fel idomfőjüket, ha ezt a cirkusz igazgatója is így akarja.

Engedjétek szabadon az oroszlanokat: akiket a rács őriz és akik a rácsot őrzik. Nem kell félnetek: biztosan felfalják egymást. S a magyar ugar gondja is megoldódik. Már csak Ady könyveiben lesz megtalálható és sehol máshol.

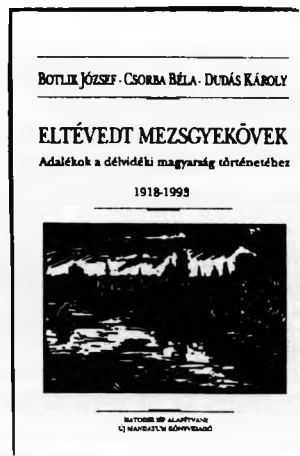
BÁGYI BENCZE JAKAB

Eltévedt mezsgyekövek

Az ünnepi könyvhétre jelent meg Botlik József – Csorba Béla – Dudás Károly: *Eltévedt mezsgyekövek* című kötete, amely elsőként igyekszik átfogó képet adni az elszakított délvidéki magyarság háromnegyed évszázados – 1918 és 1993 közötti – történetéről. A trianoni békeszerződéssel az anyaország testéről leszakított nemzetrészek közül a legsúlyosabb következményeket a délvidéki magyarság viselte és még ma is viseli. A szerzők történész-írói eszközökkel mutatják be ezt a kegyetlen folyamatot. Elemelik az impériumváltozás előtti, majd utáni, s napjainkig tartó délszláv törekvéseket, a magyar–jugoszláv határ kialakulását, a félelem,

majd az eszmélés éveit a huszas években. A királyi diktatúra bevezetése, az elnyomás raffináltabb formáinak megjelenése 1929 és 1941 között a délvidéki magyarság öntudatra ébredését váltotta ki. Új megvilágítást kap az 1941 és 1944 közötti korszak, amikor a visszacsatolás után ismét szabadon és magyarként lélegezhetett a délvidéki magyarság. Az 1945 utáni időszak a titói diktatúra megtorlásával kezdődött, majd egy igazi balkáni cinizmussal kidolgozott nemzetiségi politika következett, amikor a testvériség-egység, a kitalált „jugoszláv” nemzet jegyében igyekeztek a magyarsággal elhitetni, hogy az egyetemes magyarság helyett egy igazinak kikiáltott eszmerendszerre, a jugoszlávra kell rákapcsolódnia, és feladnia nemzeti azonosságát. Ennek végkiemenetele a mai is zajló véres balkáni háború, a bizantiánus akarnokok féktelen hatalomvágya, a teljes testi-lelki elszegényedés, a fiatalság kényszerű elvándorlása ősi szülőföldjéről. Mindez immár a végpusztulás árnyékát vetíti előre. Erről, a délvidéki magyarság háromnegyed évszázados veszteségéről szól a könyv.

(Új Mandátum Könyvkiadó, 1994.)

Erdély történeti kronológiája

XVI.

1500
május 22. II. Ulászló megparancsolja az erdélyi schismaticusoknak (azaz görög keleti vallásúaknak), hogy mindazokról a helyekről, melyeket ezelőtt katolikusok bírtak és műveltek meg, most pedig az ő kezükre kerültek, az egyházi tizedet a gyulafehérvári káptalan számára éppúgy fizessék, mint korábban az ott élő katolikusok tették.

Az év folyamán 14 erdélyi diák iratkozik be a bécsi, 9 a krakkói, 1-1 a ferrarai, a padovai és a perugiai egyetemre.

1503–1504

Bachkay Miklós az erdélyi püspök.

1505

november 23. Székely nemzeti gyűlés Udvarhely városában. Felállítják a székely fellebviteli főtörvényszéket Udvarhely székhellyel. 17 tagját Udvarhelyszék társadalmának két felső rendjéből (primorok és lófők) választják élethossziglan.

Az év folyamán 17 erdélyi diák iratkozik be a bécsi, 8 a krakkói, 1 a bolognai és 1 a padovai egyetemre.

1506

február 10. Segesvárott Erdély három nemzetének (nemesek, székelyek, szászok) képviselői együttes gyűlést tartanak. A megromlott közbiztonság erősítése érdekében közös törvényszéket állítanak fel.

július 1 után. Miután a székelyek megtagadják Lajos trónörökös (a későbbi II. Lajos) születése alkalmából rájuk kivetett adó, az ún. ökörsütés beadását, II. Ulászló király Tomori Pált több száz fős sereggel Budáról Erdélybe indítja a lázongások megtörésére. Tomori először vereséget szenved a székelyektől, de újabb erősítéseket maga mellé véve végül legyőzi és az adó beszolgáltatására kényszeríti őket.

Az év folyamán a székely fölkelés leverését követően székely nemzeti gyűlést tartanak Agyagfalván. Hűséget esküdnek a királynak és szigorú büntetést rónak a lázadókra.

15 erdélyi diák iratkozik be a krakkói, 4 a bécsi és 1 a bolognai egyetemre.

1510

november 10. Szapolyai János az erdélyi vajda. (Tisztségét 1526 november 10-ig, királlyá választásáig viseli.)

Az év folyamán 12 erdélyi diák iratkozik be a bécsi és 12 a krakkói egyetemre.

1511

január vége. Segesvárott a köznép fölkelést indít a város előljárói ellen, akiket azzal vádolnak, hogy az adó beszédését önhatalmúlag rendelték el, s a befolyt összeget saját céljaikra akarták fölhasználni.

Az év folyamán Csfk-, Gyergyó- és Kászonszék közsékelyei több helyütt a székely előkelők (primorok) ellen fordulnak s közülük többeknek fölégetik a házát, s elpusztítják javait.

16 erdélyi diák iratkozik be a krakkói, 12 a bécsi, 1-1 a kölni, a padovai a perugiai és a sienai egyetemre.

1512

Az év folyamán Lázói János gyulafehérvári kanonok, költő és jelen-

tékeny humanista, a gyulafehérvári székesegyház északi oldalához egy lombard reneszánsz stílusú kápolnát építtet olasz tervrajzok alapján, de helyi mesterekkel. Belső domborműves díszítésének ikonográfiai programját ő készíti, s a verses latin feliratoknak is ő a szerzője.

20 erdélyi diák iratkozik be a krakkói, 15 a bécsi, 1-1 a bolognai, kölni, nápolyi a római egyetemre.

1512–1524

Várday Ferenc az erdélyi püspök.

1513

augusztus 18 előtt. A szász székekben Székely János vezetésével lázongás indul a szász előkelők ellen, sőt a királynak fizetendő hadiadó beadását is megtagadják.

október 30. II. Ulászló király parancsot ad Szapolyai János erdélyi vajdának és Bornemissza János budai várnagynak, hogy verjék le a Nagyszebenben kitört „új és szörnyű nagy” fölkelést és a 25 ezerről 40 ezer forintra emelt hadiadót fegyverrel hajtsák be.

Az év folyamán 12 erdélyi diák iratkozik be a bécsi, és 10 a krakkói egyetemre.

1514

április 25. A királyi tanács jóváhagyja, hogy Erdélyben is kihirdessék a török elleni keresztes hadjáratra hadba hívó pápai bullát.

június vége. Szapolyai János erdélyi vajda mozgósítást rendel el a felkelő parasztok ellen.

július 10. A Váradról seregével Erdélybe nyomuló Lőrinc pap Kolozsvár alatt vereséget szenved a Barlabássy Lénárt erdélyi alvajda, valamint Drágffy János, Bánffy János és Thornallyay János vezette nemesi hadaktól.

július vége. Lőrinc pap serege Biharnál döntő vereséget szenved a nemesek seregétől. Lőrinc papot elfogják és Kolozsvárott máglyán megégetik.

október 11. Brassó város kérelmére Szapolyai János erdélyi vajda megtöltja Sepsiszentgyörgynek a vásárok tartását.

Az év folyamán 12 erdélyi diák iratkozik be a bécsi, 4 a krakkói és 1 a lipcsei egyetemre.

1514–1515

Menő temploma számára Désházi István köznemes megbízásából Johannes Fiorentinus reneszánsz stílusú kapuzatot, valamint a megrendelő címerével díszített szentélyfülkét és mesterjegyével ellátott keresztelődencét készítt vörös márványból.

1519

június–július. A közsékelyek ismét fölkelnek a székely előkelők ellen, sokak házáat, javait felpredálják. Szapolyai erdélyi vajda az udvarhelyi tábornál összevont csapa-

taival ellenük vonul, s a Homoródszentpál mentén, Daróc és Homoródszentpál között vívott véres ütközetben leve-ri a fölkelést. A mozgalom vezetőit részben kivégezteti részben számű-zetéssel sújtja.

június 27. A székelyek három rendje Prázsmáron szoros szövetségre lép, elhatározva, hogy ezentúl minden lázadást közös erővel akadályoznak meg.

Az év folyamán Taurinus (Stieroxel) István gyulafehérvári püspöki helynök tollából Bécsben megjelenik a Stauromachia, id est cruciatorum servile bellum c. munka, mely Bakócz Tamás esztergomi ér-

seket kedvező színben feltüntető hőseposz az 1514-es parasztháborúról.

18 erdélyi diák iratkozik be a bécsi, 9 a krakkói, 1-1 a bolognai és kölni egyetemre.

... amit erő vagy hatalom elvesz,
azt idő és kedvező szerencse ismét
visszaadhatják. De amiről a nemzet,
félve a szenvedésektől, önként
lemondott, annak visszaszerzése
mindig nehéz és mindig kétséges. ..."

DEÁK FERENC

Hírek – Postabontás

Szerkesztőségünkbe gyakran érkeznek közületek, szervezetek és magánszemélyek részéről anyagi támogatást igénylő kérések. Szíves tájékoztatásukra közöljük, hogy az Erdélyi Magyarságért Alapítvány is anyagi támogatásokból tartja fenn magát. Ezen támogatások összege az Erdélyi Magyarság folyóirat fenntartására is alig volt elegendő. A jelenlegi állapotokat ismerve, a közeljövőben sem fog javulni az alapítvány anyagi helyzete. Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány sajnálattal közli, hogy nincs lehetősége anyagi támogatást nyújtani sem jogi, sem magánszemélyeknek.

Tóth Judit, a Svédországi Magyar Protestáns Gyülekezetek lapja, az *Új Kéve* szerkesztőjének: Örömmel vettük levelét és hozzánk eljuttatott folyóiratuk ez évi első példányát. Mint az Erdélyi Magyarság olvasójának is kívánunk erőt, egészséget és az *Új Kéve* szerkesztőségének lankadatlan hitet, jó munkát folyóiratuk szerkesztéséhez.

Sógor Csaba, református lelkész, *Madéfalva* – Ünnepeinket és forradalmainkat méltató, elemző levelét köszönjük. Helyszűke miatt pár mondat erejéig idézünk leveléből: „Emlékezünk. 1764. január 7-ére. Egy vereségre, egy kudarcra. Miért van az, hogy himnuszban, ünneplésben mi mindig csak a szenvedésre, a vereségre emlékezünk?” „Megszoktuk, hogy egyedül ünnepelgessük vesztett, nagy csatáinkat, melyeket túléltünk. Talán azt is megszoktuk, hogy a vereséget izgalmasabb, sűrűbb anyagból való és fontosabb dolognak tartjuk a győzelemnél – mindenesetre iga-

zibb tulajdonunknak.” – idézi Ottlik Géza szavait a Mohácsi vészről, majd a március 15-éről emlékező soraiban írja: „Ne felejtjük el, miénk ez a föld! Helyünk, feladatunk, küldetésünk van!” És Kelemen Lajos történésziünk szavait említve: „Az a nép, amelyik megfedkezük múltjáról, olyan mint az az ember, aki elveszti emlékezőtehetségét: elveszti önmagát.” Köszönjük levelét és minden erőnkkel mi is arra törekszünk, hogy ez ne következhesse be.

Fóris Erzsébet, zilahi tanítóképző tanulója – megkaptuk és jó érzéssel olvastuk verseit. Sajnos az Erdélyi Magyarság nem közöl – jellegénél fogva – verseket. „Van-e bank, hol a szeretet / Mint eltett pénz kamatozik?” – kérde egyik versében. Reméljük, hogy előbbutóbb megtalálja azt a „bankot”. Addig is a GVGVC diáklapjuk szerkesztéséhez jó munkát és kellemes vakációt kívánunk.

Vámosladány, *Felvidéki* település iskolaépítés céljára vár anyagi támogatást. Ajánlásokat a következő címen lehet tenni: Vitál István (polgármester), 93556 Mytne Ludany (Vámosladány), Slovak Republic.

Az Erdélyi Magyarság szerkesztősége kegyeletteljes főhajtással ezúton búcsúzik *Jánszkiné Papp Éva*, *A nap fiai* argentinai magyar folyóirat szerkesztőjétől, aki 1994. április 24-én hirtelen elhunyt.

(A folyóirat szerkesztését *Barczikay Klára* vette át. Aki meg akarja rendelni a folyóiratot, előfizetést a következő címre küldhet: Clara Maria Barczikay, Capitán Juan de San

Martin 1668. 1609 Boulogne Sur Mer – Bs. As. – Argentina).

A Vármegye Galériában 1994. május 26-án a *Szolnay Sándor* emlékkiállítás *Tempfli József* nagyváradi megyés püspök nyitotta meg. „... ő volt az egyedüli, akit festőtársai is » Mesternek« szólítottak. A század eleji és századközepi Erdélyben kiváló képzőművészek társaságában élt, ő a legkiválóbbak közül való” – írja az emlékkiállítás alkalmából kiadott ismertetőben Banner Zoltán.

Az *Orbán Balázs Közművelődési Egyesület* – Székelyudvarhely – és az *Erdélyi Művészetért Alapítvány* – Budapest – rendezésében került sor a Vármegye Galériában (június 8-án) *Venczel József: A falumunka útján* című könyvének sajtóbemutatójára. A könyvet *Katona Ádám*, az Orbán Balázs Közművelődési Egyesület elnöke, valamint *Székely András Bertalan*, szociológus mutatta be.

Adományozóink: Végh László (Kanada), Dr. Georg Gyarmati (Svájc), Farkas Károly (USA), Csete Iván (USA), Himmer Zsigmond (Diósd), Lestyán Ferenc (Kaposvár), Czajkovszky Emánuelné (Budapest), Bartha Csilla (Debrecen), Szakács Zoltánné (Budapest).

Felhívás

Magyar Nemzeti Tájékoztatási Alapítvány

Mintegy másfél évszázad óta szinte állandó a magyar nép, a magyar állam, Magyarország arculatának célzatosan hamis megjelenítése itthon és külföldön. Nemzeti katasztrófáink, vesztett háborúk, levert szabadságharcaink, idegen megszállók okozta félrevezetés hatásain kívül a hamis magyarsággép azért is gyökeret verhetett, mert a világ közvéleménye tájékozatlan Magyarországról, a magyar nép múltjáról és jelenéről, igazi értékeinkről és törekvéseinkről.

Csak széles társadalmi összefogással lehet megteremteni azokat a fórumokat, intézményeket, melyek kitartó tevékenysége, szakszerű működése képes az igazságnak megfelelő magyarság-kép formálására.

Ennek a társadalmi összefogásnak kíván hatékony eszköze lenni a MAGYAR NEMZETI TÁJÉKOZTATÁSI ALAPÍTVÁNY, mely szellemi és anyagi alapot teremthet a tervszerű, szakszerű, tudományos igényű tájékoztató tevékenységhez. Lehetővé teszi, hogy ne csak hivatalos közegek, hanem az egész társadalmat átfogó mozgalom foglalkozzék a magyar jövő, nemzeti létünk számára e fontos feladatokkal.

Ezúton felkérünk mindenkit, intézményeket, vállalatokat és magánszemélyeket egyaránt, aki szívében viseli a magyarság jóhírét, támogassa a Magyar Nemzeti Tájékoztatási Alapítványt. Bármely hozzájárulást elfogadunk, mindenki támogatása értékes számunkra, éljen a világ bármely országában, kérjük segítse alapítványunkat!

A Magyar Nemzeti Tájékoztatási Alapítvány alapítói:

Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány, Magyarok Világlapja Alapítvány, Gödöllői Remsey Jenő Művészeti Alapítvány, Timár Máté író.

Tiszteletbeli kuratórium:

Boross Péter, Habsburg Ottó elnök, Für Lajos, Jeszenszky Géza, Schamschula György, dr. Surján László, Pungor Ernő, Fekete György, dr. Hegedűs Lóránt ref. püspök, Csiha Kálmán ref. püspök, Keszthelyi Ferenc váci püspök, Szabik Imre evangélikus püspök, Tempfli József nagyváradi róm. kat. püspök, Tőkés László ref. püspök, Makovecz Imre, dr. Faragó József, dr. Toró Tibor.

Kuratórium:

Katona Tamás elnök, Csapody Miklós, Chrudinák Alajos, Roszik Gábor, Katona Szabó István ügyvezető elnök, Atzél Ferenc, Fábrián Zsolt, Katona Szabó Erzsébet, Máttyás B. Ferenc kuratóriumi tagok.

Cím: H-1016 Budapest, Naphegy u. 29. Tel/Fax: 156-8464

Adományok: forintban Budapest Bank Rt. 383-15181

devizában Postabank Rt. 211-217004

PRO HUNGARIA – Szent István-DÍJ

A honfoglalás 1100, a magyar államalapítás ezeréves évfordulója közeledtével államalapító királyunk emlékére, a Magyar Nemzeti Tájékoztatási Alapítvány elhatározza a PRO Hungaria – Szent István-Díj létesítését. A díjat minden évben, augusztus 20-án adnak át ünnepélyes keretek között olyan hazai vagy külföldi személyeknek, akik kiemelkedő tudományos, művészeti, politikai, gazdasági, társadalmi teljesítményt nyújtottak, mellyel hozzájárultak Magyarország tekintélyének növeléséhez.

A Pro Hungaria – Szent István-Díj jelentős összegű pénzbeli juttatáson kívül érmet és oklevelet tartalmaz. Ünnepélyes átadója a Magyar Nemzeti Tájékoztatási Alapítvány tiszteletbeli kuratóriumának elnöke.

A Pro Hungaria – Szent István-Díj anyagi alapjának megteremtésére a Magyar Nemzeti Tájékoztatási Alapítvány országos és nemzetközi gyűjtést kezdeményez. A jelentős összeget adományozók meghívást kapnak a díjátadó ünnepségre és támogatásuk feltüntetésre kerül a Díj oklevelén.

Reméljük, hogy kezdeményezésünk kedvező fogadtatásra talál itthon és külföldön mindazok körében, akik a magyar jövőt kívánják szolgálni és fontos számukra a magyarság jóhíre, külföldi megítélése, igazi értékeinek megismertetése.

Az Erdélyi Magyarság Külföldi képviselői:

Amerikai Egyesült Államok:

Maria Orbán-Bihary
402 East 65 th street 2B
New York, NY. 10021
Tel.: (1)212-744-7946
Fax: (1)212-744-0614

Ausztrália:

Jed Productions, Józsa Erika
P.O.Box 2222,
Strawberry Hills NSW 2012
Tel.: 02-3191740
Fax: 02-3182638

Ausztria:

Österreichische Landerbank
Aktiengesellschaft, Wien
Konto-Nor.: 243-190-514/01

Argentína:

Dr. Theész János
Julian Alvarez 1972

1414 Buenos Aires

Tel.: 89-3535

Belgium:

Sass István

Place des Verriers 14/102, 4100 Serraing

Tel.: 41-36-72-46

Brazília:

Livraria D. Landy Ltda.

Rua 7 de Abril 151,5/50

(Cep 01044-000) Sao Paulo

Tel.: 255-3272, 255-1953

Fax: 11255-1953

C. Postal 794301059-970

C. Postal 189401064-970

Dánia:

Dansk-Ungarsk Seiskab,

Hortensiavej 12. 1857 Frederiksberg C

Franciaország:

Societe Balaton-IMPEX

67 Boulevard Pateur, 75015 Paris

Tel.: (1) 40-47-01-70

Fax: (1) 43-22-62-84

Hollandia:

K. A. Pehlig-Stubnya,

Muzenlaan 5, 2353 KB. Leiderdrop,

Postabank No. 653 557

Tel.: 071/89-03-31

Izrael:

Breuer Péter

Breuer Line H.C.B. LTD.

Tel./Fax: 664-006

Tel-Aviv 62 116 Allenby str. 38.

P.O.B. 26 439

Kanada:

Kate Kárcsony, Pannonia Books Ltd.

P.O.Box 1017 Postal Station „B”

Toronto, Ont. M5T 2T8

Tel./Fax: (416) 5353-963

Nagy-Britannia:

Klára Adams, Hungarian Book Agency

87 Sewsardstone

Road London E2 9 HN

Tel.: 44-81-980-9096

Fax: 81-938-0633

Németország:

Postgiroamt München,

Konto Tandex 173-809

BLZ 700 100 80

Tel.: 089/717055

Fax: 089/18811

Olaszország:

Maria Toth Pittaluga

Mellbodes 41.09045 Flumini (CA)

c/c N 15853 096

Tel.: 70-830-309

Svájc:

Anikó Parragi

8049 Zürich, Imbisbühl Str. 132.

Tel.: 41/1/341-88-69

Zürcher Kantonbank

Kto. Nr. 1118-0298.950 Zürich

Svédország:

János Járay

Fagotgr. 5/B, 223 68 Lund,

Tel.: 14-70-81

Postgiro: 6310 106-7

KÖZÉP-EURÓPA FÖLDRAJZI VÁZLATA

(Vonatkozó tanulmány a 49. oldalon)

TILTAKOZZUNK!

